

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Čeština v komunikaci neslyšících

Barbora Komárková

Bakalářská práce

**Návrh na zařazení kultury neslyšících na prvním stupni
základních škol pro sluchově postižené**

Vedoucí práce: Bc. Petr Vysuček

Praha 2006

Barbora Komárková

Vysoká škola: Univerzita Karlova v Praze

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Obor: Čeština v komunikaci neslyšících

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím s půjčováním této práce ke studijním účelům.

V Praze dne 3. 1. 2006

.....
Barbora Komárková

Poděkování

Ráda bych poděkovala **Bc. Petrovi Vysučkovi** za vedení této práce, především za jeho cenné připomínky a životní zkušenosti z pohledu neslyšícího. Můj dík patří i **Mgr. Andree Hudákové** za poskytnuté konzultace a věcné připomínky. Děkuji **Lindě Kopecké** za ilustrace k aktivitám. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za zázemí nejen v průběhu psaní práce a **Mgr. Jiřímu Kosinovi** za všestrannou podporu a technickou pomoc při vytváření CD, které je přiloženo k práci.

Obsah

ÚVOD.....	5
1. KDO JE NESLYŠÍCÍ?.....	7
2. KULTURA NESLYŠÍCÍCH	10
2.1 PŘÍSLUŠNOST KE KULTUŘE.....	12
2.2 KOMUNIKACE.....	13
2.3 MÍSTA SETKÁVÁNÍ	16
2.4 UMĚNÍ NESLYŠÍCÍCH	18
2.4.1 Lidové umění.....	18
2.4.2 Povědky založené na znakovém jazyce	19
2.4.3 Humor	20
2.4.4 Anekdoty.....	21
2.4.5 Hry.....	22
2.4.6 Vizuelní umění	22
2.4.7 Neslyšící na pódiu.....	24
2.5 POMŮCKY	27
2.6 PRAVIDLA CHOVÁNÍ V KOMUNITĚ NESLYŠÍCÍCH	27
2.7 ZVYKY	28
2.8 KOMUNIKAČNÍ MÉDIA NESLYŠÍCÍCH.....	29
2.9 KULTURA NESLYŠÍCÍCH A PRÁVNÍ DOKUMENTY	33
3. KULTURA NESLYŠÍCÍCH V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ	35
3.1 PATŘÍ KULTURA NESLYŠÍCÍCH NA PRVNÍ STUPEŇ ZÁKLADNÍCH ŠKOL PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ?	35
3.1.1 Potřeba náležitě stimulace a podnětů	36
3.1.2 Potřeba smysluplného světa.....	36
3.1.3 Potřeba pocitu životní jistoty	37
3.1.4 Potřeba pozitivní identity.....	38
3.1.5 Potřeba otevřené budoucnosti	39
3.2 PŘEDSUDDKY O NESLYŠÍCÍCH DĚTECH	41
3.3 KULTURA NESLYŠÍCÍCH VE VZDĚLÁVÁNÍ OD HISTORIE K SOUČASNOSTI.....	42
3.3.1 Kultura neslyšících ve vzdělávání v historii.....	42
3.3.2 Kultura neslyšících ve vzdělávání v současnosti.....	43
3.4 NÁVRH NA ZAŘAZENÍ KULTURY NESLYŠÍCÍCH DO VYUČOVÁNÍ NA PRVNÍM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ	46
3.4.1 Multikulturní výchova	46
3.4.2 Pedagog a kultura neslyšících	47
3.4.3 Aktivity	50
ZÁVĚR.....	86
ZDROJE	87
TABULKA PŘÍLOH	93

Úvod

V průběhu studia na Filozofické fakultě jsem měla možnost být svědkem vyučování v několika speciálních školách pro sluchově postižené a udělat si představu například o tom, jak k neslyšícím dětem přistupují pedagogové a jak probíhá samotná výuka.

Na některých školách jsem se setkala s neslyšícími pracovníky, navštívila jsem výuku znakového jazyka. Takto nabyté zkušenosti mě přiměly k myšlence, že dalším krokem v českém vzdělávání neslyšících je práce na systematickém vytváření kultury neslyšících jako vyučovacího předmětu. Avšak vytvoření samostatného předmětu je běh na dlouhou trať a domnívám se, že by se jednalo o pouhý námět do nepochybně zajímavé diskuse.

Sama jsem se přesvědčila v zahraničí (Kanada, Norsko), že kultura neslyšících může být vyučována jako samostatný předmět, a současně škola jaksí může žít v duchu kultury neslyšících. Tím, že zaměstnanci a žáci školy se s kulturou neslyšících ztotožňují a berou ji jako samozřejmost, předávají kulturu neslyšících nevědomky i ostatním.

Při své praxi jsem s neslyšícími dětmi vyzkoušela několik aktivit ve vyučovacích předmětech prvouka a český jazyk. Aktivity byly spojeny jak s právě probíraným učivem, tak obsahovaly prvky z kultury neslyšících. Proto jsem se rozhodla zvolit téma bakalářské práce: **Návrh na zařazení kultury neslyšících na prvním stupni základních škol pro sluchově postižené**, kde se pokusím vytvořit námět na kartotéku aktivit spojenou s kulturou neslyšících, určenou pedagogům i dalším zájemcům. Učitelé se mohou inspirovat a kartotéku dle vlastních potřeb rozšiřovat.

Od doby, kdy byl v České republice zahájen výzkum českého znakového jazyka, se začaly objevovat české články i knižní publikace, ve kterých je možné informace o kultuře neslyšících najít. Přesto považuji za vhodné přehledně shrnout, co všechno si pod pojmem kultura neslyšících můžeme představit. Mnoho dalších informací lze nalézt v zahraničních publikacích, které rozpracovávají jednotlivá témata podrobněji.

Zdroji k práci mi jsou jak dostupné české i zahraniční texty, webové stránky organizací, tak i vlastní zkušenosti z formálních i neformálních setkání s členy komunity neslyšících, poznatky z praxí na speciálních školách pro sluchově postižené, informace z přednášek pro studenty oboru Čeština v komunikaci neslyšících a připomínek Bc. Petra Vysučka. Citace z textů v anglickém jazyce jsem přeložila sama. Pokud v práci budu citovat z webových stránek, budu uvádět zdroje v poznámkách pod čarou, aby dlouhé bibliografické údaje nerušily plynulost textu.

Po obecné části se zaměřím na kulturu neslyšících ve vztahu ke vzdělávání neslyšících dětí v mladším školním věku. Je obecně známo, že škola v současné době neplní pouze funkci vzdělávací, ale přebírá část péče, kterou dětem v minulosti zajišťovala rodina. Vzdělávání neslyšících dětí, stejně jako dětí z jiných minoritních skupin, vyžaduje po učitelích navíc další schopnosti a dovednosti, které jsou nutností k tomu, aby se veškeré potřebné péče neslyšícím dětem dostalo.

Aktivity by měly být učitelům vodítkem k tomu, jaká témata je přínosné s neslyšícími dětmi probrat a na která je dobré klást větší důraz, než kdybychom pracovali s dětmi

slyšícími. Aktivity by měly být nenáročné na přípravy (časové i materiální) učitele, aby došlo k jejich co nejrozšířenějšímu užití. Aktivity budou uvedeny jak v tištěné, tak i v elektronické podobě.

1. Kdo je neslyšící?

Terminologie v označování lidí s vadou sluchu je v České republice nepřesná, a proto při četbě materiálů s tematikou neslyšících, Neslyšících, sluchově postižených atd. je vhodné si nejprve vyjasnit, koho si autor pod jednotlivými označeními představuje.

Mezi sluchově postižené se běžně řadí všichni lidé s jakoukoli ztrátou sluchu, která mohla vzniknout v různých časových obdobích. Hrubý (1999) označuje termín **sluchově postižený** za obecný, zastřešující lidi nedoslýchavé, ohluchlé, s prelingvální hluchotou, neslyšící, slepohluché a dále osoby s tinitem (ušním šelestem) a rodiče sluchově postižených dětí.

Pro mou práci je termín sluchově postižený nevhodný. Ráda bych se tomuto označení vyhnula, neboť nezastávám hledisko **medicínské**, na neslyšící lidi nenahlížím jako na lidi s postižením. Zastávám hledisko **jazykově kulturní**¹ (lingvistické, sociokulturní).

Z pohledu **medicínského** se za neslyšící označují ty osoby, které mají určitou ztrátu sluchu, podle jejíž velikosti se následně klasifikují do jednotlivých podskupin (na základě audiologického vyšetření se určí typ sluchové vady²). Tento pohled zastávají především lidé slyšící, kteří chtějí objektivně určit, jak moc je člověk se sluchovým postižením handicapovaný a do jaké skupiny osob s postižením jej mohou zařadit. Podle výsledku audiologického vyšetření se volí vhodná komunikační metoda. Preferuje se mluvený jazyk většinové společnosti, reedukace³ sluchu a trénink odezírání.

Lidé zastávající tento přístup se domnívají, že komunikace ve znakovém jazyce zabraňuje sluchově postiženým jejich řečovému rozvoji. Pokud dítě není schopné se ani po náročném logopedickém tréninku řeči porozumět, je tou poslední variantou volba znakového jazyka. Lidé zastávající pohled medicínský se domnívají, že nejvhodnější je vzdělání neslyšícího dítěte v běžné škole (Berke, 2005), kde je nuceno využívat veškeré zbytky sluchu a odezírat. Bude tak připraveno komunikovat s většinovou společností. Otázkou zůstává, jaká bude kvalita této komunikace a blaho dítěte po dobu školní docházky v kolektivu pouze slyšících dětí. Cítí-li se neslyšící člověk být součástí této skupiny, chápe svou hluchotu jako postižení a neztotožňuje se s jazykově kulturním pohledem.

Lidé zastávající **jazykově kulturní** pohled přistupují ke sluchově postiženým jako k osobám s rozdílným jazykem a skupinu neslyšících označují za jazykovou a kulturní

¹ Woll & Ladd (2003) uvádějí, že rozlišení těchto dvou přístupů vzrůstalo vlivem renesance již v 15. století.

² Klasifikace sluchových vad dle Sováka (1978): a. lehká nedoslýchavost, b. střední nedoslýchavost, c. těžká nedoslýchavost d. hluchota. Klasifikace sluchových vad dle WHO (Hrubý, 1999): a. normální sluch, b. lehká nedoslýchavost, c. střední nedoslýchavost, d. středně těžké postižení sluchu, e. těžké postižení sluchu, f. velmi závažné postižení sluchu.

³ Definice reedukace dle Sováka (2000, s. 297) uvedena v Defektologického slovníku: „*Speciálně pedagogické metody, které rozvíjejí nevyvinuté funkce nebo upravují či napravují porušené funkce a činnosti v oblasti postiženého analyzátoru, a to se zřetelem k celé osobnosti postiženého. Tak mluvíme např. o r. sluchu u nedoslýchavého, o r. řeči u neslyšícího.*“

menšinu. Menšinu z této skupiny dělá sdílení společného jazyka - českého znakového jazyka (v Česku) a s tím i spojené chápání světa, vlastní historie, kulturní zázemí, hodnoty a tradice. Macurová (2001, s. 92) uvádí: „*Hluchota přestává být nahlížena jako defekt, handicap, který vyděluje ‚abnormální‘ (menšinové) z ‚normálu‘ rozdíl mezi slyšícími a neslyšícími začínají být (...) interpretovány ne jako deviace od většinové normy, ale jako přirozené kulturní rozdíly.*“ Pokud se neslyšící člověk zařadí do skupiny kulturně neslyšících, pak mu již nezáleží na tom, jakou velikost ztráty sluchu má. Svou odlišnost spatřuje v rozdílném užívání jazyka a s tím spojeném vnímání světa.

V zahraniční literatuře se již 30 let lze setkat s dvěma psanými podobami slova **neslyšící** (anglicky: deaf). Neslyšící s malým „n“ – **deaf** (pohled medicínský) a Neslyšící s velkým „N“ – **Deaf** (pohled jazykově kulturní). Ladd Paddy rozlišuje deaf a Deaf následovně: deaf - „...slova neslyšící se užívá primárně pokud chceme popsat někoho, kdo se narodil s celkovou nebo částečnou ztrátou sluchu nebo ohluchl v průběhu svého života. Většinou si nepřeje být v kontaktu se znakovými neslyšící komunitou. Pokouší si udržet své členství ve většinové společnosti, ve které byl vychován (socializován).“ a Deaf - „Narodili se (Neslyšící s velkým „N“; pozn. autorky) neslyšící nebo ohluchli v raném dětství. Znakový jazyk, komunita a kultura Neslyšících pro ně představují základní zkušenost a důvěryhodnost. Svě životní zkušenosti s okolním světem prezentují v podstatě podobně jako jiné jazykové minority“. (Ladd, 2003, s. xvii).

Pokud budu ve své práci užívat pojmu neslyšící lidé, pak budu mít na mysli skupinu lidí užívající český znakový jazyk, která tvoří menšinu v české populaci. Do této skupiny řadím kohokoliv, kdo splňuje kritéria pro členství v komunitě neslyšících uvedena dále v textu. Za nejdůležitější kritérium však považuji, kam se zařadí neslyšící člověk sám. Uvádím zde postoje neslyšících lidí k podobě slova neslyšící nebo Neslyšící (Berke, 2005, [online]):

„Považuji se za neslyšícího s malým n. Ohluchl jsem v pozdějším věku. Dělá mi velké potíže naučit se najednou rychle znakový jazyk. Stále žiji ve slyšícím světě a nejsem ve společnosti lidí, kteří neslyší. Asi za krátkou dobu ztratím i své poslední zbytky sluchu. Jednou budu Neslyšícím s velkým N“.

„Myslím si, že je to jedno. Není nutné rozlišovat mezi „velkým N“ a „malým n“. Záleží na tom, jak neslyšící nebo Neslyšící to sami budou chtít používat. Můj názor je takový, že lepší je „velké N“, protože ukazuje, že jsem hrdá na to, že jsem Neslyšící!“

Nutno poznamenat, že v Česku se toto pravopisné rozlišení příliš nevžilo (Strnadová, 1998, s. 52), v publikacích věnujících se problematice sluchově postižených zřídka nalezneme slovo neslyšící s velkým „N“. Ale ať budeme psát malé „n“ nebo velké „N“, neměli bychom to být my slyšící, kdo zařadí jiné lidi do příhrádek, ve kterých oni sami být nechťejí. Sluchově postižený člověk má právo se rozhodnout, který z pohledů je mu bližší. Užívám-li tedy ve své práci termín neslyšící, mám tím na mysli osoby prelingválně neslyšící, ohluchlé, nedoslýchavé a lidi s kochleárním implantátem, kteří jsou součástí komunity neslyšících.

I když zastávám jazykově **kulturní přístup**, budu ve své práci používat označení „neslyšící“ s malým „n“, abych předešla nesrovnalostem v neustálené terminologii. Práce tím bude pro čtenáře přehlednější.

Slovního spojení „sluchově postižený“ budu užívat pouze v oficiálním názvu škol – Speciální školy pro sluchově postižené.

2. Kultura neslyšících

Každá kultura vzniká v určitém společenství lidí. Není možné, aby existovala kultura bez společenství. Termín **kultura neslyšících** „vznikl v sedmdesátých letech, aby se ukázalo, že komunita neslyšících může existovat“ (Ladd, 2003, s. xvii).

Komunitou rozumíme společenství lidí, kteří mají jeden či více společných znaků, jimiž se odlišují od ostatních. Zima (1999, s. 149-169) udává přehled definovatelných rysů, podle kterých se mohou komunity vydělovat:

- rys povahy lokalizační
- rys povahy biologické
- rysy společenské, historické a ekonomické
- rys povahy kulturní
- rys povahy jazykové
- rys povahy sociální

„Neslyšící vytvářejí své komunity na třech základních faktorech: hluchota, komunikace a vzájemná podpora.“ (Woll & Ladd, 2003, s. 153).

Hluchota jako biologický rys striktně odděluje komunitu neslyšících od komunit slyšících. Převážná část členů komunity neslyšících má více či méně narušenou schopnost slyšet, která je dána různými fyziologickými příčinami.

Komunikace v komunitě neslyšících probíhá ve znakovém jazyce. Vždy se jedná o vlastní znakový jazyk daného společenství. Neexistuje pouze jediná komunita neslyšících, ale několik, které se odlišují mj. znakovým jazykem (např. Komunita českých neslyšících užívá český znakový jazyk, a naproti tomu komunita britských neslyšících užívá britský znakový jazyk).

Vzájemná podpora pramení ze dvou již uvedených rysů. Komunity neslyšících vznikají především při (internátních) školách pro neslyšící a v klubech neslyšících (Woll & Ladd, 2003, s. 153). Podle Zimy bychom označili tento rys za lokalizační a současně kulturní, neboť právě v těchto místech dochází k předávání kultury, historie neslyšících, hodnot i tradic z jednotlivých členů komunity na druhé.

Díky rozdílným jazykům komunity slyšících a komunity neslyšících dochází při kontaktu k nedorozuměním a konfliktům. Výrazným znakem komunity neslyšících je stát v těchto situacích při sobě a poskytovat si vzájemnou potřebnou podporu (Padden & Humphries, 1988).

Jak je patrné, člověk nemusí být členem pouze jedné komunity, ale současně může být v komunitě neslyšících a v komunitě obyvatel ze severních Čech. V rámci jednotlivých komunit, stejně tak i v komunitě neslyšících, vznikají menší **subkomunity**. Hovoříme pak o subkomunitě neslyšících lesbiček a gayů, subkomunitě neslyšících Židů, subkomunitě neslyšících černochoů apod.

Kultura neslyšících, českých i zahraničních, je předávána a udržována uvnitř komunity neslyšících, neboť znakový jazyk nemá psanou formu, a tedy kulturní dědictví v minulosti nebylo možné předávat jinak než přímým kontaktem. V současné době moderní technologie umožňují zaznamenávat kulturu neslyšících v podobě dat.

Kultura⁴ obecně je velmi široký termín a její definice se liší autor od autora⁵. Za velmi výstižné považuji Průchovo rozdělení na **širší** a **užší pojetí kultury**. Kdy do **širšího pojetí kultury** zařazujeme: „vše, co vytváří lidská civilizace – tedy jednak materiální výsledky lidské činnosti jako jsou např. lidská obydlí, nástroje, oděvy. A další jednak duchovní hodnoty lidí, jako je náboženství, umění, morálka, zvyky, vzdělávací systémy, politika, právo...“ (Průcha, 2001, s. 31). Do **širšího** pojetí řadíme návštěvu vernisáže obrazů nebo promítání v kině, neslyšící jdou za „kulturou“ na tlumočené divadelní představení či na přehlídku pantomimy.

Hovoříme-li o pravidlech loučení v minoritních skupinách (jakou je např. komunita neslyšících) nebo o přijímání členů do komunity či kmene, vnímáme pojem kultura podle **užšího pojetí**. „Kultura je vztahována spíše k projevům chování lidí – tedy kulturou určitého společenství se míní jeho zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu.“ (Průcha, 2001, s. 31)

Na následujících stranách se budu zabývat kulturou minoritní skupiny neslyšících, proto je vhodné vědět, že není možné paušálně členit kultury dle jejich kvalit na „lepší“ a „horší“. Kultury jsou vzájemně nesrovnatelné a každá má svou jedinečnost. Tento teoretický princip se nazývá **kulturní pluralita**: „jednotlivá společenství mají své

⁴ **Kultura**: „z lat. colere - vzdělávat, pěstovat; původně ve smyslu zemědělském ve vazbě na obdělávání půdy (agri cultura). Do nové perspektivy termín kultura uvedl Marcus Tullius Cicero, když ve svých Tuskulských hovorech v 1. stol. př. n. l. označil filozofii za „kulturu ducha“; odtud pak jeho následné užívání jako pojmu vymezujícího oblast lidského vzdělávání, tedy pojmu s výraznou hodnotící funkcí. V této poloze zůstává po celý středověk, novověk a kromě odborných kruhů až do současnosti.“ Zdroj: Varianty [online]. [2002] [cit. 2005-09-23]. Dostupný z WWW: <http://www.varianty.cz/default.asp?mn=10&pa=slovnicek#Kultura>.

⁵ Pro ilustraci uvádím ještě další definice kultury: Marphy (1998, s. 32) označuje kulturu jako „...celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím...“ Nebo velmi obecná definice ve Velkém sociologickém slovníku (1996, s. 547-549): „Kultura je souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace k vnějšímu prostředí. Představuje program činnosti jednotlivců a skupin, který je fixovaný sociokulturními stereotypy a předávaný prostřednictvím kulturního dědictví. Kultura vstupuje v podobě: (a) výtvorů lidské práce, (b) sociokulturních regulativů (norem, hodnot, kulturních vzorců), (c) idejí (kognitivních systémů), (d) institucí organizujících lidské chování.“

specifické kultury, které je nutno považovat za zcela rovnocenné..." (Průcha, 2001, s. 23).

Clifford Geertz (2000, s. 62) uvádí, že *„jsme nedokonalá a nedokončená zvířata, která se dokončují a finalizují prostřednictvím kultury – nikoli prostřednictvím nějaké obecné kultury, ale jejích zcela specifických podob:..."*. Já se ve své práci zaměřím na jednotlivé charakteristiky kultury neslyšících. Ráda bych se věnovala především charakteristikám českých neslyšících, avšak v některých oblastech kultury neslyšících to není možné, neboť v Česku neexistují dostatečné materiály, které by se o konkrétních příkladech zmiňovaly na takové úrovni, jako je tomu v zahraniční literatuře, kterou si dovoluji citovat.

Základní rozdělení jsem přejala od Ladda (2003), doplnila o poznatky a příklady Lana & Hoffmeistera & Bahana (1996) a o informace ze semináře Kultura Neslyšících⁶. Členění a příklady pocházejí od Kyla (1998) a Vojnarové (2002).

2.1 Příslušnost ke kultuře

Neslyšící osoba se musí cítit být součástí komunity neslyšících. Tento proces je přirozený a nenucený. Své příslušenství ke komunitě nelze odvozovat pouze od zaplacení členských příspěvků.

Nezbytným krokem je též **přijetí nového člena stávajícími členy komunity**. O tomto aktu se nejedná na schůzce klubu, ale jde o přirozený proces adaptace v určitém společenství a zařazení se do něj.

Ladd (2003) uvádí **tři základní cesty ke členství** v komunitě neslyšících:

- být neslyšícím dítětem neslyšících rodičů nebo svou hluchotu zdědit v třetí generaci,
- navštěvovat školu pro neslyšící,
- nenavštěvovat školu pro neslyšící, ale po škole se stýkat s komunitou neslyšících.

Čtyři charakteristiky týkající se členství v komunitě neslyšících nalezneme u Laneho & Hoffmeistera & Bahana, (1996, s. 159):

- podobné tělesné nebo kulturní charakteristiky, jako je barva kůže nebo společný jazyk,

⁶ VYSUČEK, Petr. *Seminář Kultura českých neslyšících*. Seminář probíhal v období ZS, LS 2004/2005 na Univerzitě Karlově v Praze, Filozofické fakultě, Ústavu českého jazyka a teorie komunikace. Obor Čeština v komunikaci neslyšících.

- identifikování sebe jako člena minority a být ostatními členy minority přijat,
- tendence uzavírat manželství v rámci komunity,
- minoritní skupiny vzdorují útlaku většinové společnosti.

Podle Lada (2003) lze částečné členství přiznat **slyšícím dětem neslyšících rodičů**. Ti se sdružují v samostatných institucích, např. **CODA**⁷. O členství můžeme uvažovat i u **slyšících, kteří si vzali za manžela nebo manželku neslyšícího**. Ve speciálním případě se členem komunity neslyšících může stát **slyšící člověk, který pro komunitu neslyšících po dlouhou dobu pracoval**

Naopak Paddenová (1988) tvrdí: „...členové neslyšící komunity se shodují, že **slyšící jedinci se nikdy nemohou plně stát členy neslyšící komunity**. I když mají neslyšící rodiče a jsou rodilými mluvčími znakového jazyka, stále jim chybí prožitek vyrůstat jako neslyšící. (zvýraznila autorka)

Bc. Petr Vysuček s Paddenovou souhlasí, slyšící člověk se nikdy nemůže stát stoprocentním členem komunity neslyšících. Všechny prožitky neslyšících lidí jsou pro slyšícího člověka pouze zprostředkované.

Ladd (2003, s. 42) uvádí, že 90% neslyšících uzavírá sňatek v rámci své komunity. V rámci komunity se neslyšící stávají členy jednotlivých organizací pro neslyšící (národních, oblastních). O komunitě neslyšících se hovoří jako o velmi organizované (Ladd, 2003).

Specifikum komunit neslyšících je v přenosu kultury. Kultura se v rodině z generace na generaci přenáší pouze u 5-10% neslyšících, 90–95% neslyšících si kulturu předá ve školách pro neslyšící, na internátech a v organizacích neslyšících.

2.2 Komunikace

Základní charakteristikou komunity (českých) neslyšících je **komunikace (českým) znakovým jazykem** mezi jednotlivými členy. V minulých letech nebyl osud znakovému jazyku nakloněn, v České republice se stále za jeho rovnoprávnost musí bojovat. I tak je znakový jazyk hlavním dorozumívacím prostředkem neslyšících lidí a prostředkem předávání kultury neslyšících.

Je nutné zdůraznit, že **český znakový jazyk** české komunity neslyšících je plnohodnotný jazyk se všemi atributy **přirozeného jazyka**⁸. Není závislý na mluveném

⁷ Více informací např. na: <http://www.volny.cz/karel.redlich/CODA.htm>

⁸ Atributy přirozeného jazyka: *Dvojitá členění* – jazyk lze rozložit na jednotky, které sice nenesou význam, ale jsou schopné význam rozlišit. *Systémovost* – jazyk má povahu systému. Je souborem určitých jednotek a vztahů mezi nimi. *Znakovost* – jazyk je systém znaků. *Produktivnost* – schopnost z omezeného

jazyce většinové společnosti (v Česku na češtině), má vlastní lexikální rovinu a vlastní gramatiku. Odlišnost znakových jazyků od jazyků mluvených spatřujeme v jejich **vizuálně motorické povaze** (mluvené jazyky jsou povahy audiovizuální). Neslyšící děti si mohou osvojit znakový jazyk jako první **jazyk**⁹.

O znakovém jazyce se dozvídáme především z historických pramenů věnujících se organizovanému vzdělávání neslyšících dětí. Prvním učitelem v Evropě, který do školy v Paříži zavedl znakový jazyk byl **Abbé de l'Épée** (1712 – 1789). „*Byl přesvědčen, že znaky, které si neslyšící vytvářejí, jsou jejich mateřským jazykem, jenž má v jejich vzdělávání nezastupitelnou úlohu. (...) ...svou dobu předběhl v tom, že byl přesvědčen, že neslyšící mohou plnohodnotně myslet ve znacích.*“ (Hrubý, 1999, s. 103)

Velmi zajímavé je pozorovat neslyšící, jak sami hodnotí komunikační úroveň členů své komunity. Setkala jsem se např. s výrokiem neslyšícího¹⁰ o jiném členu neslyšící komunity: „*Ten ukazuje čistým znakovým jazykem*“ (zvýraznila autorka).

V rozhovoru s neslyšícím jsem se dozvěděla, že on rozděluje komunitu neslyšících na **jádro komunity**, kam mohou patřit pouze lidé, kteří se neslyšící již narodily nebo ohluchli před rozvinutím mluvené řeči. Pro komunikaci používají znakový jazyk. Ve vzdálenějších vrstvách od jádra jsou ti neslyšící, kteří sice komunikují znakovým jazykem, ale v některých situacích používají i mluvenou řeč.

Paddenová & Humphries (1988) uvádí, že nejuznávanějším je v komunitě neslyšících ten, kdo užívá znakový jazyk a kdo jej umí použít ve všech situacích – tedy při vyprávění vtipů, hádanek, příběhů. Bc. Petr Vysuček se domnívá, že neslyšící v Česku s uvedeným tvrzením nesouhlasí. Jejich respekt ke znakovému jazyku se stále buduje. Pro české neslyšící je nejuznávanějším ten, který podnikl zásadní činy k prosazení kultury neslyšících ve slyšící společnosti (pro Bc. Petra Vysučka je to např. Mgr. Věra Strnadová).

Jak uvádí Paddenová & Humphries (1988), neslyšící dítě v pěti letech ví, že neslyšící používají znakový jazyk, kdežto slyšící lidé používají ke své komunikaci mluvidla. Ve věku sedmi let již neslyšící dítě pozná, zda jeho komunikační partner je rodilým mluvčím znakového jazyka, nebo zda komunikuje s neslyšícím, který se znakový jazyk naučil až v pozdějším věku. Neslyšící dítě je schopné zpozorovat chyby slyšících uživatelů znakového jazyka.

souboru prostředků za pomoci omezeného počtu pravidel pro jejich kombinování vytvářet nekonečné množství spojení. *Svébytnost* – jazyk je schopen vyjádřit minulost, budoucnost, podmínku apod. *Historický rozměr* – jazyk nebyl vymyšlen a je ovlivňován společenstvím lidí, kteří jej užívají. (Bimová, 2002)

⁹ O rané komunikaci mezi neslyšící matkou a neslyšícím dítětem více Hronová & Motejízková (2002).

¹⁰ *Seminář Znakový jazyk*. Seminář probíhal v období ZS 2004/2005 na Univerzitě Karlově v Praze, Filozofické fakultě, Ústavu českého jazyka a teorie komunikace. Obor Čeština v komunikaci neslyšících.

Ze zahraniční literatury je patrné, že neslyšící v cizině (př. Velká Británie, Francie, Spojené státy americké) jsou na svůj jazyk hrdí. Míru hrdosti ukazují tzv. **legendy o původu jazyka**. Pro příklad uvádím variantu příběhu francouzských neslyšících, kteří si z generace na generaci předávají historky o tom, jak Abbé de l'Epeé vynalezl znakový jazyk a zavedl jej do škol pro neslyšící. Příběh je vymyšlen (Abbé de l'Eppé znakový jazyk nevymyslel), ale neslyšícím dodává hrdost na svou historii. Jsou pyšní na člověka, jakým byl l'Epeé. Jedná se pouze o variantu příběhu:

Abbé de l'Epeé se v noci procházel po lese. Po několikahodinové cestě se cítil unaven a začal hledat vhodné místo k přespání. V dálce spatřil světlo jednoho domu. Došel až ke zdroji světla a zaťukal na dveře. Nikdo mu nepřišel otevřít, a tak se rozhodl vstoupit bez vyzvání.

Uvnitř spatřil dvě dívky, které seděly u krbu a vyšívaly. Potichu na ně promluvil, ale ony mu neodpověděly. Popošel blíže a znova na ně promluvil. Opět se mu nedostalo žádné odpovědi. Abbé byl velmi zmatený, ale usadil se vedle nich. Dívky si ho všimly, ale nereagovaly a nepromluvily ani slovo.

O chvíli později vstoupila do místnosti matka dívek. Velmi se divila, zda Abbé věděl, že její dcery jsou hluché. Abbé neměl o jejich hluchotě ani tušení, ale nyní pochopil, proč mu neodpověděly. Znovu si prohlédl ty dvě mladé dívky a pochopil své poslání. (Padden & Humphries, 1988, s. 27)

Výzkum znakového jazyka v Česku¹¹ začal až v roce 1993. Starší generace neslyšících lidí, která vyrůstala v době, kdy bylo ve školách užívání znakového jazyka zakázáno¹² si na znakový jazyk jako na povolený a rovnocenný musí stále ještě zvykat.

Komunita neslyšících bude vždy menšinovou komunitou, je nutné se zabývat jejich možnostmi **komunikace s většinovou, slyšící společností**. Rozdílnost povah obou jazyků dává příčiny ke vzniku řady **problémů** a trapných situací především pro neslyšící stranu. Na základě těchto nedorozumění vzniká velká část historek a vtipů, které si neslyšící mezi sebou předávají. Tyto nepříjemné zážitky členy komunity stmelují dohromady a dávají jim určitou sílu, že když toto zvládli jiní neslyšící, proč by to nezvládli oni sami také.

Pro jasnější představu uvádím jeden příklad, který se jako vtip šíří v komunitě amerických neslyšících:

Nezaměstnaný neslyšící muž si přečetl v novinách o tom, že jedna nová firma nabízí mnoho volných pracovních míst. Rozhodl se tam zajít. Přišel do hlavní kanceláře dané

¹¹ S prvním výzkumem znakového jazyka začal ve Spojených státech William Stokoe. Svou první knihu o americkém znakovém jazyce publikoval v roce 1960.

¹² Po roce 1880 (Milánský kongres) se v evropských státech a v USA postupně zakazovalo užívání znakového jazyka ve školách i jiných institucích. Znakový jazyk se v České republice uznal jako rovnoprávný až s přijetím zákona č. 155/1998 o znakové řeči a změně jiných zákonů. O rovnoprávnosti znakového jazyka v současné době by se mohli vést dlouhé diskuse.

firmy, napsal něco na kousek papíru a ten předal sekretářce. Ta jen zakroutila nesouhlasně hlavou, vrátila papírek neslyšícímu a poslala jej k muži ve vedlejší místnosti. I on si přečetl papírek, negativně zakýval hlavou a poslal jej k jinému zaměstnanci firmy na vyšším postě. Takto si neslyšícího muže předávali, až se dostal do kanceláře ředitele firmy. Ten si také lísteček přečetl a odpověděl: „Ne, já si opravdu chci svou práci ponechat.“ To, co měl neslyšící muž napsáno na svém papírku bylo: „Chtěl bych Vaši práci“ nikoli „Chtěl bych práci“. (Holcomb, 1994, s. 6)

2.3 Místa setkávání

Kyle (1990)¹³ se ve svých úvahách o vzniku kultury domnívá, že kultura neslyšících se uplatňuje převážně v klubech, kde je prostor pro snadnou interakci a pro komunikaci ve vlastním jazyce. Mizí zde jakékoli komunikační problémy a neslyšící si mohou bez potíží vyměňovat zážitky a zkušenosti ze svého života.

Je obvyklé, že se kultura slyšících předává z generace na generaci. Ale u neslyšících dětí je pouze 5-10% těch, které získají kulturu od svých neslyšících rodičů. Ostatních 90-95% dětí má rodiče slyšící, a proto se s kulturou neslyšících setkává mnohdy až ve škole, popřípadě na internátě a dále pak právě v klubech a organizacích pro neslyšící.

V Česku se v klubech pro neslyšící scházejí lidé především středního a staršího věku, mladí lidé volí místa setkání v jiných prostorách, nebo si zakládají vlastní organizace. Konají se pravidelná setkání za účelem sociálního kontaktu, tedy posedět a popovídat si o událostech minulých dnů a předat si vzájemné zkušenosti a poznatky. Mezi takové organizace patří např. Česká unie neslyšících (Praha, Ostrava, Liberec, Kroměříž, Chodov, Brno, Ústí nad Labem, Zlín), Českomoravská jednota neslyšících, Svaz neslyšících a nedoslýchavých ČR, Hradecký spolek neslyšících, Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Národní centrum pro neslyšící, Oblastní unie neslyšících Olomouc, Pražský spolek neslyšících, D-CENTRUM agentura pro kulturu a vzdělání neslyšících, Oblastní unie neslyšících Olomouc.

V ČR vznikla v roce 1992 střešková Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP), která sdružuje řádné a čestné členy. „Základním posláním ASNEP je umožňovat zástupcům subjektů pracujících ve prospěch sluchově postižených lidí nebo jejich rodičů, aby se pravidelně setkávali. Organizace zastupující občany různých sluchových vad a tedy i různých zájmů tak mají možnost navrhnout a připomínkovat předpisy, které mají ovlivnit život sluchově postižených občanů.“¹⁴

¹³ Podle HOMOLÁČ, Jiří (ed.). *Komunikace neslyšících. Sociolingvistika (antologie textů)*. Praha : DeskTop Publishing FF UK, 1998. s. 144. ISBN 80-85899-40-X.

¹⁴ Zdroj: *Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel* [online]. c2004 [cit. 2005-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.asnep.cz/asnep.html>>.

Dále jsou u nás kluby, které jsou zájmově zaměřené, převážně sportovně. Sportovní setkání neslyšících jsou tradicí nejen na regionální úrovni, ale i na úrovni mezinárodní. Mezi největší sportovní události neslyšících na celém světě patří deaflympiáda, která je obdobou olympiády slyšících. V Česku se sportovci sdružují ve sportovních klubech pro jednotlivá sportovní odvětví, zástupnou organizací je Český svaz neslyšících sportovců. Dalšími zájmovými organizacemi jsou např. Automotoklub neslyšících Praha nebo Klub rybářů.

V posledních letech vznikají i rozličná nezávislá sdružení mladých neslyšících lidí, která jsou specificky zaměřena na určitou činnost, např. výuku českého znakového jazyka, kulturu mladých neslyšících apod. Známé organizace jako jsou: PEVNOST - České centrum znakového jazyka; SORDOS Sdružení pro kulturu neslyšících; B.Y.D. Klub mladých neslyšících; občanské sdružení Setkání.

Setkávání neslyšících při různých událostech patří neodmyslitelně k jejich životu. Některá setkání jsou pravidelná v průběhu celého roku, některá jsou pouze u příležitosti významných dnů, svátků nebo výročí pořádající organizace či klubu. Mezi oblíbené aktivity patří např. plesy, pálení čarodějnic, oslava Mezinárodního dne neslyšících, mikulášská setkání, přehlídka tvorby ve znakovém jazyce Mluvící ruce, benefiční koncert Večer tříkrálový (mluvené slovo i písně tlumočené do českého znakového jazyka), charitativní koncert Podepsáno srdcem (mluvené slovo i písně tlumočené do českého znakového jazyka), Sportovní hry neslyšící mládeže, Miss neslyšících ČR (dále i Evropy a Světa), Mezinárodní den neslyšících. Tyto akce náleží mezi ty, kde se mohou setkat neslyšící z celé republiky. Neslyšící vždy uvítají jakoukoli možnost vzájemného setkání. Na akce se dlouho připravují a jsou ochotni jet i několik set kilometrů daleko, jen aby se znovu setkali se svými přáteli.

2.4 Umění neslyšících

„...umění neslyšících má původ ve specifických attributech jejich jazyka a kultury.“ (Ladd, 2003, s. 48.). Znakový jazyk je povahy vizuálně motorické, a proto v minulosti bylo velmi obtížné tento směr kultury neslyšících zaznamenat a předat další generaci neslyšících lidí. V současném světě techniky je již předávání tohoto typu umění snazší.

Umění je mezi neslyšícími lidmi velmi rozšířené. Na festivalech a přehlídkách je velká část programu naplňována právě uměleckými vystoupeními.

Na tomto místě bych ráda upozornila na fakt, že český znakový jazyk je jazykem české komunity neslyšících. Jak jsem se již zmínila, bylo dlouhou dobu užívání českého znakového jazyka zakázáno. V současné době si neslyšící lidé teprve zvykají, že jej mohou užívat v běžných situacích a dokonce na jeho užívání mají právní nárok. Stále jsou v jeho používání opatrnější. Jako by se stále báli, že budou za jeho užívání potrestáni. Mladí lidé již tento problém většinou nemají. Rádi si s českým znakovým jazykem hrají, a tím vzniká umění založené na znakovém jazyce. Ale právě z historických důvodů je umění neslyšících u nás mladou záležitostí.

2.4.1 Lidové umění

Jako na českém území byli v minulých dobách lidoví vypravěči, tak něco podobného můžeme ve formě lidového umění – vyprávění příběhů již po několik desetiletí v komunitě neslyšících. Příběhy umocňuje skutečnost, že jsou vyprávěny ve znakovém jazyce.

I když je podle Ladda (2003) „vyprávění příběhů“ nejrozšířenějším prostředkem přenosu umění v komunitě neslyšících, nevzniklo zatím na dané téma ve světě ani Česku mnoho materiálů v písemné nebo digitální verzi.

Lane & Hoffmeister & Bahan (1996) uvádějí, že vyprávění příběhů se vyvinulo v raných letech internátní výchovy při školách pro neslyšící. Mladíci v americkém znakovém jazyce dopodrobna popisovali chování a způsoby svých slyšících učitelů nebo děj kresleného filmu či westerny a válečné filmy. V té době filmy a televizní programy nebyly titulkované a vypravěči museli mnohem více použít svou fantazii a uplatnit své vypravěčské umění.

Není samozřejmé, že každý neslyšící ovládající znakový jazyk bude schopen vyprávět příběhy tak, aby upoutal publikum a jeho vyprávění se stalo součástí dědictví neslyšících. Vypravěč musí být především bystrý a všímavý, orientovat se v aktuálním dění komunity neslyšících, dobře ovládat znakový jazyk a neverbální komunikaci, reagovat na odezvu diváků a vytvořit si vhodný repertoár příběhů (Lane & Hoffmeister & Bahan, 1996).

Lane & Hoffmeister & Bahan (1996) vydělují dva žánry příběhů:

(1) příběhy o úspěchu (tzv. success story)

Jednoduchá linie příběhů o úspěchu vypráví, jak se neslyšící vzdělávaný orální metodou a utlačovaný slyšícím světem naučí znakový jazyk a setká se s kulturou neslyšících. Postupem času se stane její součástí a zbytek života se cítí velmi spokojený a šťastný.

(2) legendy o původu (tzv. legend of origins)

Mezi dvě nejznámější patří legenda o **Abbém de l' Epéem** a jeho setkání s neslyšícími dívkami (viz s. 15) a velmi podobný příběh, který se naopak vypráví mezi americkými neslyšícími o **Thomasi Gallaudetovi** a jeho setkání s neslyšící dívkou Alicí Cogswell.

Jak poznamenávají Lane & Hoffmeister & Bahan (1996, s. 154): "...oba dva typy příběhů posouvají od individuálního ke společenskému, od ticha ke komunikaci".

2.4.2 Povídky založené na znakovém jazyce

(1) ABC příběhy (tzv. ABC stories)

Příběh je složen z tolika znaků, kolik je písmen v prstové abecedě. Prvním znakem příběhu je znak s tvarem ruky stejným jako pro písmeno „A“, následuje znak se stejným tvarem ruky jako pro B v jednoruční abecedě. Příběh pokračuje až ke tvaru ruky pro písmeno Z. (Lane & Hoffmeister & Bahan, 1996)

ABC příběhy jsou oblíbené v komunitě amerických neslyšících. V českém znakovém jazyce se setkáme převážně s dvouruční prstovou abecedou, a proto se domnívám, že si čeští neslyšící ABC příběhy nepředávají, ale rádi se pobaví nad vyprávěním svých zahraničních kolegů.

Pro ilustraci cituji začátek klasického příběhu *The Haunted house* uváděného autory Lane & Hoffmeister & Bahan (1996) (v překladu z amerického znakového jazyka do anglického jazyka):

With pounding heart [tvar ruky A] and careful footstep [B], I opened the door [C]...

(2) klasifikátorové příběhy (tzv. classifier stories)

Celé vyprávění se skládá pouze z klasifikátorů¹⁵, jiné znaky se nepoužívají. Někteří umělci využívají těchto technik klasifikátorových příběhů k přednesu básní (Lane & Hoffmeister & Bahan, 1996).

¹⁵ „Klasifikátory jsou specifickou skupinou prostředků, které jsou značně rozšířené v mnohých jazycích znakových a i v některých jazycích mluvených. Obecně bývají charakterizovány jako soubor prostředků, které se pojí se jménem a které slouží k zařazení jmenovaného předmětu do určité skupiny, ke

2.4.3 Humor

Vyprávění vtipů či příběhů založených na jazyce je úzce spjata s kulturou z níž člověk pochází. Pokud nejsme součástí dané kultury a nemáme dostatečnou znalost příslušného jazyka, jen stěží nám bude připadat anekdota vtipná a zábavná. Asi nejznámější jsou tyto situace pro lidi cestující do Velké Británie, kde se setkají s tzv. „anglickým humorem“ Klasickému anglickému vtipu se Francouz jen stěží zasměje.

Tak je tomu i ve znakovém jazyce a komunitě neslyšících ve vztahu k slyšící společnosti. Humor je určen pro pobavení uvnitř komunity, kde všichni sdílejí kulturu i jazyk. Ukázky příběhů (o King Kongovi a popis absurdního obrazu nebo situace) jsou přepsané do psané podoby anglického jazyka (ve zdrojovém dokumentu) a přeložené autorkou této práce do jazyka českého. Příběhy tak prodělaly dvojí kulturní transfer, a proto se vtipnost oproti originálu může trochu vytrácet.

Podle francouzského neslyšícího humoristy Guy Bouchaveau (Lane & Hoffmeister & Bahan, 1996) můžeme rozlišit **tři kategorie humoru** ve znakovém jazyce:

(1) vtipné příběhy podněcující k smíchu

Příběh o King Kongovi (Holcomb, 1994, s. 8):

Na pláži, kde se v horku opaluje mnoho lidí, se objeví King Kong. Když lidé spatří obrovskou opici, všichni začnou křičet a utíkat z pláže pryč; až na jednu krásnou mladou ženu. Žena nevnímá rozruch kolem sebe a v poklidu si užívá vody. Protože všichni ostatní utekli, opice přistoupí ke krásné ženě a vezme ji do svých obrovských tlap. Žena se vyděsí a začne křičet. King Kong se jí snaží říci, jak moc je krásná. Ona kroutí hlavou a ukazuje na své uši, aby opici vysvětlila, že neslyší. King Kong je překvapen, že potkal neslyšící ženu a využívá své zkušenosti, že se kdysi učil znakový jazyk. Podívá se na mladou slečnu a ukazuje: „Jste tak krásná. Chci si Vás vzít!“ Ale v průběhu znaku „VZÍT SI NĚKOHO ZA MANŽELA/MANŽELKU“ King Kong svou milou rozmáčkne na několik kousků.

(2) karikatura lidí nebo zvířat

Příklad (Obr.1) byl ve zdrojovém dokumentu přeložen z amerického znakového jazyka do anglického jazyka a následně autorkou této práce z anglického jazyka do jazyka českého.

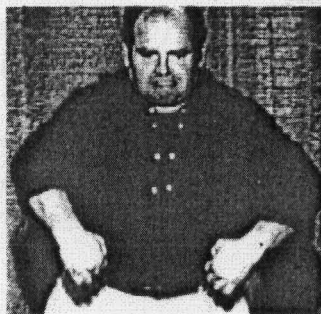
*zdůraznění obecných vlastností předmětu. Tedy jsou to taková slova nebo znaky, které popisují a reprezentují určitou skupinu předmětů majících společné podobné vlastnosti, jako je např. tvar, materiál, velikost, tloušťka, uspořádání, obvod či objem. (...) Všechny klasifikátory jsou reprezentovány určitým tvarem ruky, mluvíme o tzv. **klasifikátorových tvarech ruky**.” (Tikovská & Kuchařová, 2005, s. 69, 71).*

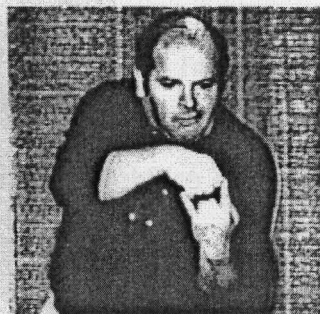
Jde německý ovčák.

Vrčí na cosi neznámého.

Jde buldok.

Buldok žere.

(Obr. 1)¹⁶

(3) popis absurdního obrazu nebo situace

Letadlo (dvojplošník) letí po obloze. Tu horní křídlo štouchne do spodního, aby navrhlo změnu směru, chce letět více na sever. Spodní křídlo se změnou směru nesouhlasí. Horní křídlo se tedy rozhodně pokračovat severně, kdežto spodní křídlo nekompromisně pokračuje na jih – s katastrofálními následky. (Lane & Hoffmeister & Bahan, 1996, s.122)

2.4.4 Anekdoty

Anekdoty neslyšících se vztahují především k jejich vztahu ke slyšícím lidem a vzájemným komunikačním problémům a nedorozuměním. Setkáme se i s vtipy, které popisují unikátní kulturu neslyšících a jejich specifika v myšlení a vnímání okolního světa. Neslyšící humorně pohlíží na své nevýhody ve slyšícím světě, ve kterém se vyskytuje mnoho zvukových podnětů. (Holcomb, 1994).

¹⁶ Zdroj: ERTING, Carol, et al. *The Deaf Way : Perspectives from the International Conference on Deaf Culture*. Washington, DC : Gallaudet University Press, 1994. s. 40-43. ISBN 1-56368-026-2.

(1) *Slyšící muž dlouho pozoruje neslyšícího muže a následně se rozhodne zjistit, jak je to s gramotností u neslyšících. Na kousek papíru napíše „Umíte číst?“ a podá tento vzkaz neslyšícímu muži. Neslyšící muž je znechucen jeho neznalostí a odepíše: „Ne a umíte psát?“.* (Holcomb, 1994, s. 6)

(2) *Vyprávíte vtip, který je velmi vtipný a oblíbený ve skupině neslyšících, skupince slyšících lidí. Oni se ze slušnosti smějí, ale vtip jim vůbec nepřijde směšný. Oni naopak vyprávějí vtip ze světa slyšících. Vy se ze zdvořilosti také smějete, ale také vůbec nevíte, čemu. A tak povídáte další z „vtipů neslyšících“ a oni na oplátku další „vtip slyšících“. Laskavost jde někdy až příliš daleko.* (Holcomb, 1994, s. 76)

V komunitě amerických neslyšících jsou velmi oblíbené kreslené komiksy (Lane & Hoffmeister & Bahan, 1996) se stejnou tematikou jako anekdoty. Bc. Petr Vysuček uznává, že v komunitě českých neslyšících se tento typ humoru tolik neujal.

V základní škole pro sluchově postižené jsem si všimla, jak neslyšící děti rády čtou dětské komiksy typu Čtyřlístek a Kačer Donald. Některé neslyšící děti si rády komiksy vymýšlejí, ale v kresbách převažuje svět slyšících.

2.4.5 Hry

Ze zkušenosti vím, že neformální setkání v klubech jsou ve většině případů doprovázená připravenými aktivitami a hrami. Některé z nich jsou velmi podobné těm, které se hrají u slyšících na večírcích či jiných akcích. Avšak chci-li se uvést v komunitě neslyšících s novou hrou, musím brát v potaz některá zásadní pravidla. Neslyšící lidé vnímají svět okolo sebe převážně zrakem, a proto bychom měli být opatrní u her, kde se zavazují oči, zhasíná světlo nebo se zavazují ruce bez možnosti dobrovolného rozvázání. U některých neslyšících bychom vzbudili nepříjemný pocit a hra by dále asi neměla ten správný efekt. Naopak neslyšící uvítají hry pohybové (př. Obrana hradu, aktivita č. 19), logické (př. Gordický uzel, aktivita č. 20), vizuální (Kimova hra, aktivita č. 21) či hry založené na znakovém jazyce (př. Tajemná šifra, aktivita č. 18).

2.4.6 Vizuální umění

Mezi vizuální umění v kultuře neslyšících můžeme zařadit malířství, sochařství, architekturu aj. s obsahem mající význam pro neslyšící lidi. Je nutné upozornit, že se nejedná jen o neslyšící malíře, sochaře a architekty, kteří jsou ve svém oboru zaměstnání, ale též o neslyšící amatérské umělce, kteří svým dílem přispívají ke kulturnímu dědictví neslyšících. Práce umělců (slyšících i neslyšících) je určena neslyšícím, vyjadřuje jejich touhy a přání a promlouvá k ostatním neslyšícím jejich vlastním jazykem.

Lane & Hoffmeister & Bahan (1996) uvádí, že výtvarná díla jsou převážně s motivem neslyšících, útlaku slyšící společnosti, znakového jazyka nebo ukazují přechod od nesvobody (oralismu) ke svobodě (znakovému jazyku).

Příkladem takového umění může být ilustrace Douglase Donalda na titulní straně knihy *Quiet Journey* (Obr. 2). „*Děti skáčou z tmavé minulosti, kde nebylo právo na znakový jazyk a na kulturu neslyšících, do světlé budoucnosti. Příčky v plotu vyjadřují v americkém znakovém jazyce práva neslyšících (zleva): filosofii, gramotnost, rodinu, lásku, vlastnictví, učení a paměť, identitu, štěstí, rodinu, rodiče, přátele, kulturu, hodnoty, sestru, bratra, dědictví, právo, jméno. Dlažba chodníku naznačuje právo na přístup*

(Obr. 2)¹⁷

k informacím, psací telefon, svobodu a nezávislost. Tráva ukazuje svobodu užívat ruce ke komunikaci.“ (CRIPPS, 2000, s. xxviii).

Mezi neslyšící, kteří předávají kulturu českých neslyšících skrze výtvarné umění, patří např. Zdeňka Trnečková, Věra Macháčková, Ivana Tetauerová nebo Antonín Kovařík, jehož „...obrazy jsou ovlivněny komunikací neslyšících, objevuje se na nich tematika vztahů muže a ženy, láska, vášeň, ale i zrození a smrt, inspirací je stále náboženská symbolika“ (Melkusová, 2005).

Velmi poutavý je příběh neslyšícího architekta Olofa Hansona z USA, který nakreslil plány pro univerzitní budovy pensylvánské školy pro neslyšící tak, aby odpovídaly potřebám neslyšících studentů. Nechal vybudovat velká okna ve všech místnostech pro pohodlné užívání znakového jazyka. Okna architekt neumístil za katedrou, aby bylo dobře vidět do tváře mluvčího. Do budovy byla vystavěna interiérová okna, aby neslyšící mohli komunikovat mezi jednotlivými místnostmi. Světelné vypínače světla byly zabudovány u mluvčích (uvnitř stolku), aby mluvčí mohl pomocí světla upoutat

¹⁷ Zdroj: CRIPPS, Joanne, S. *Quiet Journey : Understanding the rights of deaf children*. Canada : The Ginger Press, Inc., 2002. ISBN 0-921773-52-8.

pozornost publika. Sezení bylo řešeno s důrazem na dobrý vizuální kontakt všech přítomných (Lane & Hoffmeister & Bahan, 1996, s. 142-143).

2.4.7 Neslyšící na pódiu

Divadelní vystoupení je pro neslyšícího jedním z nejlepších prostředků, jak realizovat sebe samého. Neslyšící mohou na jevišti představit sebe sama jako hereckou osobnost. Umělecké představení hercům umožňuje ukázat kulturu neslyšících z jiného spektra. Znakový jazyk zde má skoro neomezené možnosti, pracuje se s ním rozmanitě, jinak než v běžné promluvě, zapracovává se zřetelnější mimika a navíc se přidává choreografie. Neslyšící diváci jsou vděčným publikem a za perfektní výkon herce obdarují velkými ovacemi.

S tímto typem umění se seznamují některé české neslyšící děti již na základní škole. Ve školách pro sluchově postižené mají ředitelé možnost zařadit nepovinný předmět hudebně dramatická výchova¹⁸. Do předmětu by měl učitel kromě teoretických a praktických aktivit rozhodně zařadit i návštěvy divadelních souborů neslyšících a dát dětem povědomí o českých i světových divadelních společnostech pro neslyšící. Ukázkou divadelního vystoupení francouzských neslyšících dětí přikládám na CD (Příloha č. XXV.), učitelé jej mohou použít jako demonstraci divadelního vystoupení neslyšících. U některých škol vznikají dramatické kroužky (př. u Speciální školy pro sluchově postižené v Brně - Řečkovících), které pak účinkují na akcích a festivalech pro neslyšící.

V České republice vznikl v roce 1992 bakalářský vysokoškolský obor **Výchovná dramatika neslyšících** na Janáčkově akademii múzických umění v Brně, jehož absolventi se mohou stát členy neslyšícího souboru Divadla Neslyším nebo pedagogickými pracovníky ve svém oboru.

Jediným **profesionálním divadelním souborem** u nás je právě **Divadlo Neslyším**. Divadlo vzniklo v roce 1997 pod jménem Vlastní divadlo neslyšících. Členy divadla se stali absolventi vysokoškolského oboru Výchovná dramatika neslyšících, odkud ve svých počátcích přebírali i svůj repertoár. V roce 2000 se divadlo stalo I. sekcí Divadla v 7 a půl. Do této doby odehrálo divadlo několik desítek divadelních představení a účinkovalo na festivalech v mnoha státech Evropy. Od roku 2002 funguje divadlo pod názvem Divadlo Neslyším a je samostatnou právní jednotkou¹⁹. Ráda bych zdůraznila, že ředitelka divadla i jeho členové jsou neslyšící lidé a pro spolupráci s divadlem se obrací především na odborníky z řad neslyšících.

¹⁸ Učební osnovy hudebně dramatické výchovy pro 1. stupeň škol pro sluchově postižené žáky jsou od 1. září 2000 v experimentálním ověřování na šesti základních škol pro sluchově postižené. Zdroj: *Experimentální ověřování učebních osnov hudebně dramatické výchovy pro sluchově postižené žáky* [online]. c2005 [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=41>>.

¹⁹ Zdroj: *Divadlo Neslyším* [online]. 2005 [cit. 2005-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.neslysim.cz/html/indexCZ.php>>.

Na svém programu má divadlo jak představení pro dospělé (např. Dům hluchého – Quinta del Sordo, Kašpar Hauser, Kytice, Pojď do mého světa, atd.), tak představení pro děti (... A JE TO!, Abeceda aneb co se zdálo Alence, Hrnečku vař! atd.). Představení se úzce dotýkají kultury neslyšících.

Popis jednotlivých představení divadla lze najít na velmi kvalitních webových stránkách divadla (www.neslysim.cz). Pro ilustraci zde cituji úvod ke hře Kašpar Hauser:

„V souboru Divadla Neslyším je šest členů, kteří mají stejný handicap. Všichni jsme od narození neslyšící, takže máme podobné zážitky se společností. Například po nás chtěli, abychom ‚krásně mluvili‘. My se jim snažili vyhovět, jenže často se nám za to dostalo jen výprasků a nepochopení dospělých, když jsme cítili, že v tu chvíli mluvit nechceme. Nutili nás, abychom četli knihy a přitom jsme museli zřetelně a nahlas vyslovovat, přestože jsme většinou význam slov vůbec nechápali. Tím, že jsme od dětství žili izolovaní od civilizace, jako divoši, se naše osudy podobají např. osudům Kamaly a Amaly, Kašpara Hausera, Tarzana a dalších. Pro náš první samostatný inscenační pokus jsme si vybrali příběh Kašpara Hausera.“²⁰

Vedle divadelních představení Divadla Neslyším, odkud si neslyšící divák odnáší kvalitní kulturní zážitek, mají neslyšící možnost navštívit několik představení klasických divadel pro slyšící lidi, která jsou různými způsoby tlumočena do znakového jazyka²¹. Mezi taková představení v současné době patří Perfect Days v divadle Na zábradlí, Růže pro Algernon v Divadle v Celetné, Tracyho tygr v Divadle NABLÍZKO a nepravděpodobně tlumočená představení ve Švandově divadle. Neslyšící lidé tak mohou nahlédnout do kultury slyšících bez jazykové bariéry a naopak obohatit představení o prvky z kultury neslyšících pro slyšící diváky.

Kromě činohry patří ke kultuře neslyšících **pantomima**. Asi neznámějším souborem je Pantomima S.I. „založena v r. 1981. Tvoří ji 21 neslyšících mimů. Jejich hlavním smyslem a zaměřením je práce se sluchově postiženými dětmi a mládeží. Skupina prosazuje pantomimu a pohybové divadlo jako účinnou složku arteterapie. Se souborem spolupracují uznávaní profesionální umělci z divadelních a hudebních oborů. Pantomima S.I. sklízí úspěch po celém světě a je nositelem řady významných

²⁰ Zdroj: *Divadlo Neslyším* [online]. 2005 [cit. 2005-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.neslysim.cz/html/indexCZ.php>>.

²¹ V současné době se v České republice setkáme se čtyřmi typy divadelních tlumočení. Nejvíce je oblíbený *stínový* způsob tlumočení. Tlumočníci jsou maximálně zapojeni do představení, pohybují se spolu s herci a jsou jakoby jejich stíny. Druhým typem je *zónové* tlumočení, kdy se tlumočení střídá z tlumočnicka na tlumočnicka se změnou scény či dějství tak, aby byli vždy přítomni v té části jeviště, kde se odehrává převážná část děje. Třetím typem je *statické* tlumočení, kdy tlumočnick stojí po celou dobu představení na stejném místě. Posledním typem je *balkónové* tlumočení. Tlumočnick staticky tlumočí představení z místa, kde sedí neslyšící divák – převážně tedy z balkónu.

mezinárodních ocenění (např. cena J.G. Deburau; Cena Zlaté masky v Itálii; Cena světového divadelního festivalu v Monaku).²²

V Brně má sídlo Evropské centrum pantomimy neslyšících, které funguje jako nestátní organizace a realizuje různé projekty v oblasti kultury neslyšících, především s dramatickou tematikou. V Praze najdeme soubor věnující se pantomimě Nepanto Praha, který vystupuje na festivalech po celém světě. V České republice vystupují s pantomimickými představeními např. neslyšící manželé Spilkovi.

Pohlazením pro duši neslyšícího je zážitek z **poezie ve znakovém jazyce**. Lingvista **Clayton Valli** byl prvním básníkem amerického znakového jazyka, který se zaměřil na sledování pravidel pro tvorbu rýmů ve znakovém jazyce. Pokud mluvíme o tvoření rýmů v mluveném jazyce, máme na mysli shodu zvuků. Podobná shoda může nastat i ve znakovém jazyce. Pokud se komponenty znaků amerického znakového jazyka (tvar ruky, pohyb, orientace a umístění) shodují, bude mít báseň stejně emocionální efekt pro neslyšícího jako mluvená báseň pro slyšícího člověka. Valli vytvořil rejstřík užívaných pravidel při vytváření rýmů (Lane & Hoffmeister & Bahan, 1996, s. 120-121). Pokud bychom se chtěli pravidly pro tvoření poezie ve znakovém jazyce zabývat do hloubky, bylo by vhodné se více seznámit s lingvistickými charakteristikami znakových jazyků.

V Česku se s ní setkáváme především v podání zahraničních hostů. Neslyšící Lucie Půlpánová, Zuzana Hájková, Eliška Vyoralková nebo Markéta Veselá vystupují s básněmi přeloženými z českého jazyka do českého znakového jazyka.

Americkými skupinami zpívajícími ve znakovém jazyce se u nás nechala inspirovat skupina Tichá hudba, která od roku 1998 rozšiřuje jak řady svých členů, tak svůj repertoár. Nevytvářejí vlastní písně, ale vlastním způsobem interpretují slavné písně českých i zahraničních zpěváků a skupin.

Populární je i individuální **zpěv ve znakovém jazyce**.

Jako poslední bych ráda uvedla **směr kabaretní**, který je v Čechách představován zatím jen jedním neslyšícím tanečníkem Karlem Černý, který vystupuje jako Michael Jackson.

Setkání, kde se můžeme setkat s neslyšícími na pódiu, je mnoho. Tradičním setkáním je již zmíněná přehlídka tvorby ve znakovém jazyce Mluvicí ruce, mezi další patří Národní přehlídka pantomimy a pohybového divadla „Otevřeno“ v Kolíně, plesy jednotlivých organizací v plesové sezóně nebo nepravidelné akce, jako byl například Festival Otevřená náruč v Národním divadle v roce 2004.

Největším setkáním neslyšících na celém světě je **konference Deaf Way**. Několikadenní konference o tématech týkajících se problematiky neslyšících, vývoji

²² Zdroj: *Festival Otevřená náruč v Národním divadle* [online]. 2005 [cit. 2005-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.divadlo.cz/art/clanek.asp?id=4522>>.

komunity neslyšících, ekonomice, vzdělávání, rodinných problémů, zdraví a psychickému zdraví, historie, jazyka a kultury, literatury, rekreace a volno-časových aktivit, znakového jazyka a tlumočení, informační technologie, mládeže. Vedle seminářů se mohou návštěvníci seznámit s informačními portály organizací, škol a asociací neslyšících z celého světa. Kromě vzdělávacího a informačního programu je zde k vidění přehlídka umění a kultury neslyšících. Druhé setkání více jak 9000 neslyšících ze 100 zemí světa se uskutečnilo v červenci 2002 ve Washingtonu, D.C.. (Shettle, 2002)

2.5 Pomůcky

To, co neslyšící lidé spojuje, je vnímání okolního světa nikoli sluchem, jak jsme zvyklí u slyšící společnosti, ale zrakem. Proto jsou pro potřeby neslyšících vyráběny pomůcky, které signály zvukové převádějí na signály vizuální. Do této skupiny můžeme zařadit světelný nebo vibrační budík, psací telefon, fax, televizor s teletextem, světelný zvonek, signalizátor dětského pláče apod. Mezi „pomůcky“ je možné zařadit i službu asistenčního signálního psa.

Je však nutné upozornit, že Ladd (2003, s. 53) neřadí pomůcky do kultury neslyšících, neboť pomůcky „podporují medicínský, nikoli kulturní přístup k neslyšícím“. Avšak v Holcombově (1994) sbírce anekdot najdeme kapitolu vtipů o používání psacího telefonu, o skrytých titulcích, o videu s nahrávacím přístrojem a jednu část anekdot o zvukových překážkách v běžném životě neslyšících.

2.6 Pravidla chování v komunitě neslyšících²³

(1) doteky a získávání pozornosti

Neslyšící lidé se navzájem dotýkají mnohem více než lidé slyšící. Dotekem často upozorňují, že chtějí zahájit hovor, vstupují do rozhovoru nebo prostě upoutávají pozornost ostatních lidí tak, jako to dělají slyšící lidé hlasem, když chtějí druhým něco sdělit.

Pro navázání komunikace je vhodné zaklepat druhému na rameno nebo na horní část paže. Pokud lidé sedí, mohou se dotýkat přiměřeně silně horní části nohy – stehna.

(2) přerušení rozhovoru dvou lidí

Pokud dva lidé mezi sebou komunikují znakovým jazykem a přijde další, který chce jednomu z nich něco sdělit, musí tak učinit podle následujících pravidel: Příchozí se dotkne paže nebo ramene první osoby a naváže oční kontakt s osobou druhou, směrem k ní ukazuje: PROMIŇ – PŘERUŠIT – PTÁT SE (tedy „Omlouvám se za přerušení, chtěl bych se jen na něco zeptat...“), pak se otočí směrem k první sobě a vyřídí s ní to, co potřebuje. Následně se otočí zpět k druhé sobě, omluví se a odejde.

²³ Zpracováno dle Kyla (1998) a Vojnarové (2002)

(3) upoutání pozornosti pomocí světla

Pokud chceme získat pozornost všech neslyšících přítomných v místnosti (ve třídě, v klubu), můžeme to udělat tak, že opakovaně rozsvítíme a zhasneme světlo. Druhým způsobem je rázné dupnutí – upoutáme tak pozornost pomocí vibrací.

(4) loučení

Na kulturní události se neslyšící sjíždějí z celé republiky. Jejich zábava proto obvykle trvá velmi dlouho. Ani při odchodu se nechtějí rychle rozloučit, neboť vědí, že se zase dlouho neuvidí, a tak jejich loučení může trvat i více než hodinu.

Důležité je nejen znát zvyky a hodnoty neslyšících, ale i to, co považují za nepříjemné nebo dokonce nepřijatelné. Neslyšícím při komunikaci velmi vadí:

- pokud se někdo dotýká jejich hlavy,
- pokud někdo surově „poklepává“ na jejich záda,
- pokud jsou doteky k upoutání pozornosti velmi jemné,
- pokud sedící upoutává pozornost stojícího poklepem na jeho nohu,
- pokud mluvčí stojí ve směru, odkud přichází světlo,
- pokud chytáme neslyšícímu ruku/ruce v době, kdy s někým ukazuje, a tím znemožňujeme jeho komunikaci,
- pokud při komunikaci s neslyšícím přerušíme oční kontakt,
- pokud jsme v hovoru s neslyšícím a přitom dělíme svou pozornost mezi neslyšícího partnera a okolní zvuky ať z prostředí, nebo z rozhovorů okolních slyšících.

2.7 Zvyky

Určité zvyky jsou charakteristické pouze pro kulturu neslyšících. Následují zvyky jsou typické pro komunitu českých neslyšících:

- Dobrou chuť si přejí teprve tehdy, když už všichni mají jídlo na stole. A to tak, že společně poklepají pěsti do stolu, což znamená: „Dobrou chuť!“
- Při přípitku se dotknou rukama držícíma skleničky. „Cinknutím“ je pro ně samotný dotyk rukou, nikoli zvuk, který vydávají sklenice.

- Mezi sebou se zdraví univerzálním pozdravem, který podle situace znamená „ahoj“ „dobrý den“ nebo také „nashledanou“.
- Pokud se spolu setkají dva dobří známí, pozdraví se dvěma polibky na tvář.
- Neslyšící „tleskají“ tak, že zvednou ruce nad hlavu a třepotají s nimi.

2.8 Komunikační média neslyšících

(1) tištěné materiály

Ve znakovém jazyce do nedávné doby nebylo pro neslyšící možné svou kulturu jednoduchým a dostupným způsobem zaznamenat a následně ji v domácím prostředí pohodlně shlédnout. Chybělo k tomu technické vybavení běžné domácnosti neslyšících. Nyní je přehrání VHS kazety, CD-ROMu nebo DVD ve znakovém jazyce přístupnější záležitostí. V České republice sice tento materiál existuje, ale jeho nabídka zatím není na takové úrovni jako ve Spojených státech nebo ve skandinávských zemích.

Aby minoritní skupiny mohly propagovat svou kulturu i ve většinové společnosti, vznikají publikace v jazyce většinové společnosti (V České republice v češtině) popisující kulturu minoritní skupiny. U komunity neslyšících je tento jev navíc zesílen skutečností, že znakové jazyky nemají psanou podobu, a tak jejich popis je snazší zaznamenat v psaném jazyce daného společenství. Materiály ze světa neslyšících se tak mohou dostat i ke slyšícím čtenářů a tím je informovat o komunitě neslyšících.

V Česku se setkáme s běžnými tiskovinami, které píší o neslyšících pro slyšící, to ale stojí mimo kulturu neslyšících. Naopak do kultury neslyšících řadíme periodika, která jsou primárně určena pro členy komunity neslyšících. Neslyšící čtenáři udržují kontakty mezi sebou, vědí o svých vrstevnících ze škol a spolků, informují se o veřejných, sportovních a společenských událostech.

K takovým tiskovinám patří časopis Gong²⁴, který se vydává již 33 let. Časopis nemá přesně vymezenou cílovou skupinu, a proto si v jeho pravidelných rubrikách své málo najde každý ze skupiny neslyšících. Druhým z časopisů je Unie²⁵, kterou vydává Česká unie neslyšících s celorepublikovou působností. Časopis měl jako první v České republice neslyšícího šéfredaktora a jak píší na svých stránkách: „*Unie je jediným časopisem v Česku určeným výhradně Neslyšícím a jejich krásné a bohaté kultuře*“ a „*...přijatelnou a jim srozumitelnou formou zprostředkovává informace týkající se jejich zdravotních, vzdělávacích, kulturních, sociálních, sportovních i dalších potřeb a kam*

²⁴ Více informací na www.gong.cz

²⁵ Více informací na www.cun.cz

*mohou přispět svou prací, ať už jde o příspěvky psané nebo jinak graficky upravené. Na tvorbě UNIE se podílejí zejména sami Neslyšící.*²⁶

Časopisy, které reflektují kulturu neslyšících přímo ze středu dění, jsou školní noviny a časopisy. Ty se většinou k široké veřejnosti nedostanou. Studenti Střední zdravotnické školy v Praze 5 – obor zubní technik připravují časopis DEAF. Ve Speciální škole pro sluchově postižené v Ivančicích vzniká pravidelně žákovský časopis Slucháček.

Federace rodičů a přátel sluchově postižených (FRPSP) vydává časopis Info-Zpravodaj, který se věnuje problematice neslyšících, ale je připravován slyšícími redaktory. Svým charakterem je spíše poradnou pro rodiče neslyšících dětí a podává informace o nových knihách nebo CD-ROMech, o novinkách ve vzdělávání u nás i ve světě.

O výzkumu znakového jazyka a o vzdělávání vycházejí články v odborném časopisu Speciální pedagogika nebo v lingvistických časopisech jako jsou Čeština doma ve světě a Slovo a slovesnost²⁷.

(2) film

Výroba filmu je především komerční záležitost, a tak se v České republice neseťkáme s velkou filmovou produkcí filmů určených přímo neslyšícím divákům. Bylo natočeno několik filmů s hlavním neslyšícím hrdinou (např. Minulost, 1998) a o něco více filmů s neslyšícím ve vedlejší roli (např. Pupendo, 2003). Filmy s neslyšícím hrdinou by určitě byly přínosné nejen pro kulturu neslyšících, ale i pro osvětu ve slyšící společnosti.

Není tomu tak jen v České republice. Jak se zmiňuje Ladd (2003, s. 54), filmový materiál se i ve Velké Británii omezuje na výuku znakového jazyka nebo na výukový materiál pro neslyšící děti.

²⁶ Zdroj: *Časopis Unie* [online]. [2002] [cit. 2005-11-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.cun.cz/index.php?stranka=unie>>.

²⁷ Příklady článků z uvedených periodik:

HRUBÝ, Jaroslav. Kolik je u nás sluchově postižených?. *Speciální pedagogika*. 1998, roč. 8, č. 2, s. 5-20.

MACUROVÁ, Alena. Aktuální problémy komunikace, kultury a vzdělávání neslyšících. *Speciální pedagogika*. 2001, roč. 11, č. 4, s. 248-251.

HUDÁKOVÁ, Andrea. Žáci s vadami sluchu u státních maturit? Aneb Nakročení k racionální diskusi o vzdělávání žáků s vadami sluchu v České republice. *Speciální pedagogika*. 2005, roč. 14, č. 3, s. 177-198.

Čeština doma a ve světě. 2002, roč. 10, č. 2-3. Dvojčíslo bylo věnováno znakovému jazyku, komunikaci neslyšících, jejich kultuře a vlastním zkušenostem neslyšících studentů.

MACUROVÁ, Alena. Jazyk v komunikaci neslyšících. (Předběžné poznámky). *Slovo a slovesnost*. 1994, roč. 55, s. 121-132.

Přesto vzniklo ve světě několik kvalitních filmů, které nám pomocí hraného příběhu představují svět neslyšících. Asi nejznámějším je snímek Bohem zapomenuté děti. Neslyšící herečka Merilee Matlin převzala v roce 1986 Oscara za nejlepší hlavní roli v tomto filmu. Naše televize dále uvedly filmy Za hranicí ticha (1997), Opus pana Hollanda (1996) a jiné.

Na mezinárodních festivalech kultury neslyšících jsou k vidění projekce filmů s tematikou neslyšících, které pocházejí z dílen neslyšících autorů. Nepravidelně se organizují samostatné filmové festivaly. Problémem zůstává fakt, že pokud se neslyšící na podobné festivaly nepřejede podívat osobně, tak se k promítaným filmům jen těžko dostane.

Nabídka filmů pro neslyšící děti není rozšířená. Najdeme pohádky na CD-ROMech, které jsou zpracovány do podoby vyprávění ve znakovém jazyce.

(3) televizní vysílání

Neslyšící nemají stejný přístup k informacím jako slyšící. Každodenních rozhovory slyšícího okolí jim nejsou přístupné. Televize je pro ně zdrojem, který jim umožňuje získat informace buď pomocí skrytých titulků, nebo skrze tlumočnicka znakového jazyka.

V televizi se objevují pro neslyšící tři typy pořadů. Prvním jsou pořady určené neslyšícím jako jedné z cílových skupin, tím je v České republice pořad **Televizní klub neslyšících** (TKN). Při jeho sledování mají neslyšící možnost dozvědět se více o své komunitě, kultuře, seznámit se s neslyšícími osobnostmi nebo se podívat na zajímavé akce, které proběhly nebo se ve světě neslyšících teprve připravují. Moderátorské dvojice používají znakový jazyk a jejich výpovědi jsou současně tlumočeny do mluveného slova. Moderátorka Radka Nováková (2003, s. 114) si ve své bakalářské práci, které se celá věnuje Televiznímu klubu neslyšících, přeje, „*aby realizační štáb TKN byl více otevřený kultuře neslyšících a spolupráci na konkrétních tématech pořadu. Ideální by bylo, kdyby se neslyšící mohli stát pevnou součástí realizačního štábu TKN i na takových pozicích, jakou je role režiséra či kameramana apod.*“ K těmto pořadům můžeme zařadit i Zprávy ve znakové řeči na ČT 2. Hlasový projev je neslyšícími moderátorkami převeden do znakového jazyka. Jejich výstup je předem připravený.

Druhým typem pořadů jsou pořady určené primárně pro slyšící diváky opatřeny **skrytými titulky**. „*Skryté titulky jsou vytvářeny primárně pro potřeby osob se sluchovým postižením a obsahují proto mimo jiné i řadu specifických náležitostí, jako je například popis zvuků dokreslujících význam děje, indikace mluvčího mimo záběr, barevné rozlišování hlasů, aby neslyšící diváci poznali, která osoba ve skupině či mimo záběr promluvila atd.*“ (Nováková, 2003, s. 9). Pořady, které mají skryté titulky, najdeme v televizním programu označeny zkratkou ST.

Třetím typem jsou pořady tlumočené do znakového jazyka. Na obrazovce v pravém dolním rohu je přenášén tlumočnick, který tlumočí mluvené slovo do znakového jazyka. Ale jak píše Nováková (2003, s. 9) „*Tlumočené pořady však plní ještě jinou funkci než*

jen pouhé zprostředkování informací neslyšícím divákům. Jsou také formou prezentace menšinového jazyka, upozorněním veřejnosti na existenci jazykové menšiny neslyšících a v neposlední řadě i motivačním faktorem pro slyšící veřejnost, která touto cestou získává povědomí o způsobu komunikace neslyšících, ale současně i zájem o to, seznámit se s ním blíže. Takovým typem pořadů jsou např. Sama doma (ČT1), Pomáhejme si (ČT1) (tyto živě vysílané pořady jsou simultánně tlumočeny do znakového jazyka), pohádky na ČT1 (pohádky s tlumočníkem jsou uváděny v pravidelném čase, vždy jednou za měsíc).

Ostatní pořady (např. Klíč, Škola hrou) se okrajově v některých rubrikách zmiňují o neslyšících, ale většinou jde o problematiku s medicínským námětem, což se neslučuje s kulturou neslyšících.

(4) Informační a komunikační technologie

Informační technologie mají v životě neslyšících nezastupitelnou úlohu. Snadná komunikace skrze **email** poskytuje neslyšícím a slyšícím možnost stálého kontaktu. V interpersonální komunikaci neslyšících se těší úspěchu stále více tzv. systémy pro rychlou výměnu zpráv (př. **ICQ**, **MSN**). Ty umožňují živou komunikaci psaním nebo skrze webovou kameru. Jinou oblíbenou formou komunikace mezi neslyšícími je **chat**. Internetová služba umožňující uživatelům komunikovat mezi sebou v různě zaměřených diskusních skupinách. Pro „mobilní“ komunikaci mezi sebou využívají neslyšící služby **SMS**, kterou poskytují operátoři mobilních telefonů.

Internetové servery v českém jazyce nabízejí velké množství informací z oblasti kultury neslyšících. Ať už se jedná o domovské stránky organizací neslyšících, organizací pro neslyšící, nebo o **informační portály** s tematikou kultury neslyšících. Mezi takové patří www.ticho.cz, www.ruce.cz nebo www.neslyšici.cz.

Na zahraničním trhu najdeme velký výběr **CD-ROMů**, které se věnují různým tématům z oblasti znakového jazyka, vyprávění ve znakovém jazyce, encyklopedie, přečtené pohádky a příběhy, hry či zábavné interaktivní CD-ROMy. Česká republika je v tomto směru teprve v začátcích, převážná část materiálu jsou informace o znakovém jazyce nebo o českém jazyce pro neslyšící.

2.9 Kultura neslyšících a právní dokumenty

V našich právních dokumentech najdeme zmínku o komunitě neslyšících poprvé v paragrafu dva **Zákona o znakové řeči**²⁸: „*Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které ohluchly před rozvinutím mluvené řeči a u nichž velikost a charakter sluchové vady neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, a dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které samy považují znakovou řeč za primární formu své komunikace.*“ Uvedenou citovanou část zákona označuje Hrubý (1999) za **kulturní definici hluchoty**.

Druhým, ale také posledním dokumentem, který zmiňuje neslyšící jako minoritní skupinu, je **Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením**²⁹: „*Neslyšící totiž představují výjimku v požadavku na decentralizaci speciálních škol a ústavů sociální péče, protože tvoří jazykovou a kulturní menšinu, která dává přednost vzájemnému soužití před integrací do společnosti slyšících.*“ Cíl této části dokumentu není vymezit neslyšící jako jazykovou menšinu, ale pouze upozornit na problém integrace neslyšících spoluobčanů do slyšící společnosti.

V jiných dokumentech se s jazykovou a kulturní menšinou neslyšících, komunitou neslyšících nebo kulturou neslyšících nesetkáme. Jak jsem popsala v předešlých kapitolách, neslyšící splňují všechny podmínky komunity a lze je považovat za příslušníky kulturní a jazykové menšiny“. Proto by po právní stránce měla pro neslyšící plynout stejná práva jako pro členy jiné menšiny žijící na území České republiky.

Především práva vycházející z **Listiny základních práv a svobod**³⁰ a **Zákona o právech příslušníků národnostních menšin**³¹. Český znakový jazyk splňuje všechna kritéria, aby se mohl stát menšinovým jazykem České republiky, avšak z neznámých důvodů nebyl navržen k zařazení do **Evropské charty regionálních a menšinových jazyků**³², která zavazuje státy k přijetí opatření na ochranu menšinových jazyků a na ochranu práva občanů tyto jazyky užívat.

Ve vztahu ke vzdělávání neslyšících v České republice je na místě opětovně citovat **Zákon o znakové řeči**: „*Neslyšící mají právo na (a) používání znakové řeči, (b) vzdělávání s využitím znakové řeči, (c) výuku znakové řeči.*“ Druhým dokumentem je

²⁸ Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů.

²⁹ Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením, schválený usnesením vlády ze 14. dubna 1998 č. 256.

³⁰ Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

³¹ Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

³² Evropskou chartu regionálních či menšinových jazyků podepsala Česká republika dne 9. listopadu 2000, ratifikační proces však není uzavřen, a proto jí zatím není vázána.

Školský zákon³³ platný od 1. 1. 2005, který nahlíží na neslyšící jako na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. „*Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím znakové řeči.*“

Z vlastní zkušenosti vím, že ve většině případů nedochází k naplňování tohoto práva, ať už je to z ekonomických důvodů jednotlivých škol, nebo nedostatečnou přípravou budoucích pedagogů pro práci na školách pro sluchově postižené.

³³ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

3. Kultura neslyšících v základních školách pro sluchově postižené

3.1 Patří kultura neslyšících na první stupeň základních škol pro sluchově postižené?

Pro učitele jak slyšících, tak neslyšících dětí by mělo být nejdůležitější blaho dětí, které vyučují. Spokojenost a pocit štěstí se pak prolne do průběhu celého vyučování. Žádné z dětí nemá žít ve strachu a frustraci. Frustrace nastává, pokud nedochází k **uspokojování pěti základních psychických potřeb člověka**, které popsal prof. Zdeněk Matějček³⁴:

(1) **potřeba náležité stimulace a podnětů**

(2) **potřeba smysluplného světa**

(3) **potřeba pocitu životní jistoty**

(3) **potřeba pozitivní identity**

(4) **potřeba otevřené budoucnosti**

Uvedených pět základních psychických potřeb by měla primárně zajišťovat **rodina**, ve které dítě vyrůstá. V době, kdy dítě nastupuje svou povinnou školní docházku, se ve většině případů poprvé odpoutává od rodiny a dostává se do zcela odlišného prostředí, kterým je škola. Psychický vývoj člověka nekončí nástupem do školy, a tak by **škola** měla přebrat částečnou péči o potřeby svěřeného dítěte.

Ve vzdělávání neslyšících dětí není výjimkou, že děti již od předškolního věku zůstávají během celého týdne na **internátě**, a proto by se psychickému vývoji dětí vyrůstajících vzdáleně od rodiny měla věnovat zvýšená péče.

Jsem si vědoma faktu, že prof. Matějček se ve své odborné praxi zaměřoval převážně na děti psychicky deprivované. V následujícím textu budu podrobněji zkoumat těchto pět potřeb v souvislosti s výchovou a vzděláváním neslyšících dětí. Pokud nejsou naplněny základní psychické potřeby neslyšícího dítěte, mohou i u něj nastat problémy se změnami na psychice.

³⁴ První čtyři uvedené psychické potřeby formuloval jako první v roce 1961 MUDr. Josef Langmeier. Matějček přidal pátou a společně je publikovali v knize Psychická deprivace v dětství. (Langmaier & Matějček, 1963.)

3.1.1 *Potřeba náležitě stimulace a podnětů*

Podle Matějčka (1999) by se dítěti mělo dostat dostatečného množství stimulace a podnětů. Domnívám se, že podněty budou přínosem pouze tehdy, pokud je člověk bude přijímat **smysly**, které jsou mu **přístupné**. Neslyšící celý život vnímají okolní svět zrakem, a tak bychom podněty neslyšícímu dítěti měli předkládat převážně ve vizuální podobě

Jazyk neslyšících - **znakový jazyk je povahy vizuálně motorické**. To znamená, že se produkuje rukama a přijímá zrakem. Pro neslyšící děti je stejně samozřejmý jako mluvený jazyk pro děti slyšící. Pro slyšící je možné naučit se znakový jazyk přirozenou cestou, kdežto pro neslyšící je užívání mluveného jazyka nepřirozené

Tak by tomu mělo být i ve vzdělávacích institucích. Při exkurzi ve vybraných školách pro sluchově postižené jsem měla možnost vidět, že ve vyučování byla v převaze četná komunikační nedorozumění nad samotnou výukou. Odbourají-li se komunikační bariéry (tím, že se slyšící personál ve školách pro sluchově postižené naučí znakový jazyk či vyučující budou sami neslyšící), které existují mezi žáky a učiteli, vytvoří se ve školách pro sluchově postižené identické klima, jako je ve školách pro slyšící. Znakový jazyk nemá být pro neslyšící děti za odměnu. Pro uspokojení potřeb neslyšícího dítěte musí být samozřejmostí při každém kontaktu.

Předpokládám-li znakový jazyk ve vzdělávání neslyšících jako samozřejmost, tak by se ve třídě s neslyšícími dětmi mělo využívat velké množství **vizuálních pomůcek**, používání obrázků, encyklopedií, fotografií z reálného světa, popisků jednotlivých předmětů ve třídě, práce s počítačovými programy.

3.1.2 *Potřeba smysluplného světa*

„Dítě potřebuje mít v řádu světa určitou oporu, to znamená, že se věci chovají, jak mají, a to je pro dítě srozumitelné“ (Matějček, 1999, online).

Pro zamyšlení uvedu příklad, kdy u neslyšícího dítěte dochází v klíčové situaci k zásadnímu nedorozumění. Babička odváží vnuka na internátní školu pro neslyšící, kde neslyšícího jej zanechá po dobu 3,5 měsíců: *„Když mě babička brala do auta, četl jsem na jejích rtech slovo shoes (česky: boty; uvádím v originále, aby došlo k pochopení příběhu; pozn.autorky), i když se mi babička snažila říci slovo school (česky: škola; pozn.autorky). V autě jsem dlouhou dobu očekával, že jedeme koupit nové boty. Po celodenní jízdě naše auto zastavilo před cizí budovou: South Carolina School for Deaf. Stál jsem se svým kufrem na chodníku a po chvíli mě neznámý člověk táhnul směrem k budově, zatímco moje rodina odjela pryč.“* (Carrol & Hoffpauir Fischer, 2002, s. 37).

Jak již jsem se zmínila, neslyšící nemají možnost vnímat mimoděk svět okolo sebe tak, jak to činí slyšící. Pro učitele neslyšících dětí je podstatné, aby nepředpokládali u svých neslyšících žáků znalosti, které nabývají jejich slyšící vrstevníci „bez učení“. Neslyšící děti se o nich musí dozvědět **zprostředkovaně** a **určité jevy** jim musí být **vysvětleny**. Učitelé mají vytvářet z chaosu pořádek, naslouchat svým žákům a

odpovídat na otázky, které jak o slyšícím, tak o neslyšícím světě žáci mají. Pedagog by měl podporovat zvědavost o okolní svět.

Uvádím druhý příběh neslyšícího dítěte, které žije ve slyšící rodině. „*Jim sedí doma v blízkosti hlavních dveří. Náhle se objeví jeho maminka a jde přímo ke dveřím. Otevře dveře a za nimi stojí návštěva. Když ale Jim otevře dveře v jinou dobu, přes jeho očekávání tam žádná návštěva není.*“ (Padden & Humphries, 1988, s. 21).

Tato situace nám příkladně ukazuje, jak je nutné neslyšícím lidem **vysvětlit zvukové vjemy**, aby se necítili zmateně. Neslyšící děti se musí zprostředkovaně dozvědět, že zvonění domovního zvonku znamená, že venku nám někdo dává znamení, že stojí za dveřmi. Kromě vysvětlení zvukových vjemů bych pokládala za nejvhodnější pořídit si do domácnosti světelnou signalizaci domovního zvonku, aby dítě nebylo ochuzeno o žádné dění v rodině.

3.1.3 *Potřeba pocitu životní jistoty*

Pocit životní jistoty je další ze základních psychických potřeb člověka. Jistotu nám dává dobře fungující rodina a jak tvrdí Matějček (1999), pocit životní jistoty má dítě, které se necítí ohrožené, nežije v úzkosti a má pocit bezpečí.

Narodí-li se **neslyšící dítě** do slyšící rodiny, je to **zásah** nikoli pro dítě, ale **pro rodinu**. Po sdělení diagnózy slyšící matka dítě nepřijímá stejně radostně jako kdyby se jí narodilo miminko slyšící. „*První reakce rodičů bývají spíše negativní, vysoce emocionální a celou rodinu značně poznamenávají* (Luterman & Ross, 1991; citováno dle Gregory & Knight, 2001, s. 16). Gregoryová & Knightová (2001, s. 16) dodávají, že „*obdobím stresu prochází rodina v průběhu celého vývoje dítěte.*“ Dítě samo o sobě ze své hluchoty ve stresu není, ale jeho životní jistoty jsou ohroženy vztahy, které vznikají mezi ním a rodinou. Aby dítě mělo saturovanou potřebu pocitu životní jistoty, blízké okolí si musí postupně vybudovat kladný vztah k hluchotě dítěte a přijmout nového člena rodiny jako neslyšícího. Pokud se tak nestane, je možné, že dítě samo bude nahlížet na svou hluchotu jako na něco špatného a bude pociťovat vlastní nedostatečnost (Ridgeway, 2001).

Začátkem školní docházky dítě navazuje první kontakty **mimo rodinu**. Setkává se s dětmi, které jsou stejné jako ono samo. Jak zmiňují Gregoryová & Knightová (2001), dítě doma prožívá problémy spojené s rodinnou komunikací. Avšak setkání s neslyšícími vrstevníky jako s rovnocennými komunikačními partnery přináší do jejich života velkou změnu. Lepší komunikace zvyšuje u neslyšících dětí pocit jistoty. **Vztahy**, které se vytvářejí po dobu školní docházky ve škole a na internátě, trvají podle neslyšících celý život.

Učitel by měl přispět k utváření **vazeb mezi jednotlivými žáky**. Měl by dětem pomoci tyto vazby navázat, podněcovat žáky, aby mezi sebou komunicovali a vytvářeli si tak pozitivní vztahy.

Při své praxi ve speciální škole pro sluchově postižené³⁵ jsem se setkala s problémem, že děti mají dobrou vazbu se svým učitelem, avšak **mezi dětmi pevnější vazby nejsou**. Tak je to i v komunikaci ve třídě. Učitel se děti ptá dětí jednoho po druhém a ony zpětně odpovídají pouze jemu. Pokud jsem vyžadovala, aby děti zjišťovaly poznatky mezi sebou, úkol skončil neúspěchem. Pedagog by měl děti pomocí aktivit učit, jak spolu komunikovat a jak se o sobě dovídat více.

3.1.4 *Potřeba pozitivní identity*

Člověk si vytváří svou osobní identitu během celého svého života. Identitou se rozumí pozitivní přijetí sebe sama, svého místa ve společnosti i způsob, jímž jsme chápáni druhými. Pokud člověk na sebe nahlíží kladně, pak je na dobré cestě k vytváření si vlastního sebevědomí.

U neslyšících stejně jako u členů jiných minoritních skupin je budování identity v některých případech problematické. Vyrůstají ve světě dvou jazyků a dvou kultur. Identita se nejvíce rozvíjí v období puberty, kdy se mladý člověk ocitá v psychické nejistotě a hledá sebe sama. Avšak samotný proces formování identity začíná již mnohem dříve. Studie ukázaly, že pokud vytváření citových vztahů během prvních šesti let života je slabé nebo pokud existuje pouze slabé sociokulturní zázemí, může se následně v období puberty objevit odcizení od vlastní kultury (Duquette, 1991, s. 124).

Identita se vytváří ve vztahu k naší rodině a ke skupině lidí, se kterými se identifikujeme. „*Neslyšící lidé si budují identitu na základě jejich hluchoty*“ (Carty, 1994, s. 40). Neslyšící děti se identifikují s komunitou neslyšících, se kterou díky hluchotě mají mnoho společného (jazyk, kultura, historie). Jak uvádí Ridgewayová (2001), pro rozvoj neslyšící identity je především významné, aby se neslyšící dítě již od útlého věku stýkalo nejenom s neslyšícími vrstevníky, ale i s neslyšícími dospělými. Neslyšící děti musí být v maximální míře vystaveny informacím o komunitě neslyšících, kultuře, historii i jazyku jim přístupnému.

Ridgewayová (2001) rozděluje formování identity neslyšících na šest fází: (1) **zmatení identity** – v první fázi si „*neslyšící jedinec začíná uvědomovat, že se od zbytku liší*“ (Ridgeway, 2001, s. 24); (2) **porovnávání** - děti se chvílemi přiklání k dominantní kultuře a za nedlouhou dobu jim je příjemnější kontakt s neslyšící skupinou; (3) **tolerance** - mladý neslyšící sice nemusí být hrdý na svou hluchotu, ale přijal svou osobu takovou jaká je; (4) **přijetí identity** - neslyšící jedinec se setkává s ostatními členy neslyšící komunity a přestává se za hluchotu stydět; (5) **hrdost** - neslyšící má pocit sounáležitosti se skupinou neslyšících, rozhodně se nestydí za svou hluchotu; (6) **syntéza identity**.

³⁵ Pedagogická praxe ve Speciální základní škole pro sluchově postižené (3 týdny) v rámci studia na Univerzitě Karlově v Praze, Filozofické fakultě, Ústav českého jazyka a teorie komunikace. Obor Čeština v komunikaci neslyšících. ZS 2004/2005.

Rozdílné členění formování identity neslyšících najdeme u Cartyové (1994): (1) zmatení, (2) frustrace, vztek, obviňování, (3) zkoumání identity, (4) identifikace a odmítnutí, (5) rozpolcenost, (6) přijetí.

U uvedených dvou členění je vidět jasný nesoulad. V případě členění u Ridgewayové je již ve třetím období objevuje pozitivní vztah k hluchotě, kdežto Cartyová je více skeptická a domnívá se, že pokud k přijetí identity neslyšícího dojde, je tomu tak až v posledním, šestém období. Možná by bylo srovnání snadnější, pokud by v parafrázovaných publikacích bylo uvedeno, v jakém věku dochází ke kterým fázím formování identity.

Ve všech obdobích je velmi závažné, jak se k neslyšícím chová jejich vlastní okolí. Podněty z vnějšího světa ukazují, kterou cestou se vydat. Učitel neslyšících by měl žákům ukázat kulturu neslyšících, aby dítě vědělo, že žije ve světě dvou kultur – neslyšící a slyšící.

Charakteristika identity neslyšícího podle Cartyové (1994, s. 41) zahrnuje:

- přijetí hluchoty jako neodmyslitelné pozitivní části sebe sama,
- přijetí kultury neslyšících a účast na dění ve světě neslyšících skrze znakový jazyk,
- interpretaci okolního světa očima neslyšících.

Na tomto místě bych znovu ráda zdůraznila zásadní fakt, že neslyšící děti vyrůstají v 90-95% případů ve slyšících rodinách, a proto by škola měla na sebe vzít částečnou zodpovědnost a pomocí rozhovorů, aktivit a her spolu s dětmi kulturu neslyšících objevovat. Děti si tím uvědomí, kdo jsou a kam patří. V poslední kapitole přináším návrh aktivit, které mají pomoci učitelům na prvním stupni základních škol pro sluchově postižené zařadit kulturu neslyšících do vyučování.

Nezávisle na školních programech mohou ředitelé škol zaměstnat neslyšící v různých pozicích ve škole a dát tak dětem možnost setkat se s nositeli kultury během vyučování.

3.1.5 *Potřeba otevřené budoucnosti*

Matějček (1999) pod termínem „otevřená budoucnost“ rozumí uspokojivé prožívání osobního běhu života. Pokud dojde ke ztrátě perspektivy a uzavření budoucnosti, může dojít k zoufalství v psychickém stavu člověka.

Neslyšící děti by se měly již v raných letech dozvědět, jaký může být jejich život, čeho všeho mohou dokázat a čím vším se mohou stát. Opět je převážně na učitelích, zda jim tyto informace zprostředkují. Co se jeví jako velmi podstatné pro budoucnost v životě neslyšících dětí, jsou **neslyšící vzory** (v originále: Deaf models; pozn. autorky). Takovými vzory jsou neslyšící dospělí, kteří ukazují dětem, jak oni sami zvládli život ve slyšícím světě, jak se zapojili do komunity neslyšících, jak vystudovali střední, popřípadě

vysokou školu a jaké mají zaměstnání. Děti v nich mohou samy spatřit osobu, kterou chtějí být, a cíl, kterého mohou dosáhnout.

V USA zařazují práci neslyšících vzorů do rané péče o neslyšící děti. Tato pozice v amerických organizacích vznikla proto, aby „poskytovala rodinám s malými neslyšícími a nedoslýchavými dětmi přirozené spojení s komunitou neslyšících. ‚Vzory‘ se dělí o své zkušenosti, z doby dětství a dospívání, vysvětlují, jaké to je být neslyšícím a uvádí rodinu do kultury neslyšících.“ (Praibíšová, 2005, s. 15). Nemusí to být nutně pouze učitelé, ale také pomocný personál ve školách a na internátě nebo pracovníci v administrativě. Děti mají možnost spatřit, jaká zaměstnání mohou vykonávat a především si uvědomí, že až vyrostou, stále budou neslyšícími.

Je nutné o podobných tématech ve třídě diskutovat. Pedagog má možnost uspořádat debaty s dospělými neslyšícími o jejich profesi nebo pustit žákům ze záznamu Televizní klubu neslyšících, který se věnuje zaměstnání.

Ze zkušenosti českých neslyšících jsem se dozvěděla, že při svém studiu měli jen malou představu o tom, jaká jejich budoucnost bude. Pracovníci školy je převážně podceňovali, a tak pro svá zaměstnání si vybírali obory, kde měli jistotu, že studium „zvládnou“.

Uvádím přepis vyprávění neslyšícího³⁶, kdy sdělil své třídní profesorce, že se chce po maturitě hlásit na vysokou školu:

Slyšící učitel: „Copak ty bys chtěl jít studovat na vysokou školu, TY?“

Neslyšící student: „Ano, rád bych.“

Slyšící učitel: „Ale vždyť ty na to nemáš! Tebe vyhodí hned po prvním semestru.“

³⁶ Vyprávění bylo získáno při rozhovoru autorky s neslyšícím na téma „životní cíle“.

3.2 Předsudky o neslyšících dětech

Jako problematické vidím předsudky, které o neslyšících přetrvávají ve společnosti. Ty se pak předávají z jedné generace odborníků v pedagogice a psychologii na druhou. Budoucí učitelé nedostávají správný obraz o povaze neslyšících dětí. I v současné literatuře najdeme zmínky o tom, jaké vrozené negativní vlastnosti neslyšící děti mají. Vágnerová, Hadj-Mousová a Štech (2004) připisují neslyšícím lidem negativní vlastnosti, které jsou způsobeny jejich hluchotou. S tímto stále přetrvávajícím pohledem se můžeme setkat již na začátku dvacátého století, v literatuře nalezneme zmínku z roku 1916, kdy „*Pintner přišel s tím, že neslyšící děti jsou emocionálně nevyrovnatelné, introvertní a ve svém uvažování a sociálních dovednostech nezralé*“ (Pintner a Paterson, 1916; citováno dle Ridgeway, 2001, s. 26)

Je však nutné se podívat na tyto problémy hlouběji. Chování a emoce se v člověku utvářejí vlivem vnějších podmínek a je třeba je sledovat v příslušném kontextu. (Ridgeway, 2001). To jak se dítě chová, je odrazem toho, co samo prožívá. Nedostatek přínosných podnětů má kromě jiného za následek neporozumění a neschopnost se vyjádřit.

S podobnými charakteristikami jako u neslyšících dětí se setkáme u dětí z jiných jazykových minorit. „*Mnoho dětí, u kterých bylo řečeno, že mají ‚problémy‘ byly děti z rodin, kde se mluvilo menšinovým jazykem; vnímání tohoto ‚problému‘ se nepotvrdilo, neboť výsledky mají původ v přístupu a v normách náležících do kultury většinového jazyka.*“ (Duquette, 1991, s. 127). Abychom neslyšící dítě viděli v tom správném světle, měli bychom jeho vlastnosti pozorovat v jeho přirozeném prostředí. To znamená v situacích, kdy mluví svým prvním jazykem a je mu bez jakékoli bariéry rozuměno (Duquette, 1991).

Proto pokud si chceme o neslyšících dětech vytvořit vlastní názor, musíme jim k tomu vytvořit podmínky obdobné, jako mají slyšící děti. Pak budou výsledky testů jejich chování relevantní. Jako problém spatřuji skutečnost, že v běžných psychologických poradnách se při práci s neslyšícími klienty používají verbální testy v českém jazyce. Není pak divu, že neslyšící v testech neuspějí.

Učitelé neslyšících by měli k dětem přistupovat bez předsudků a ve svých třídách navozovat přirozené prostředí s komunikací ve znakovém jazyce a s kulturním podtextem

minoritní

skupiny.

3.3 Kultura neslyšících ve vzdělávání od historie k současnosti

3.3.1 Kultura neslyšících ve vzdělávání v historii

Systematické vzdělávání neslyšících začalo na našem území rokem 1786, kdy vznikl **Pražský ústav pro hluchoněmé**. Škola byla pátým ústavem svého druhu v Evropě a metody, kterými se v ústavu vyučovalo, byly přejaty z pařížského ústavu založeného Abbé de l'Epeém o šestnáct let dříve. V prvních letech se zde užívala prstová abeceda a odezírání. Jak uvádí Hrubý (2003), v Pražském ústavu pro hluchoněmé nastal zlatý věk s příchodem **Václava Frosta**. Ten s dětmi komunikoval ve znakovém jazyce a vypracoval tzv. **pražskou metodu**³⁷. V roce 1852 přijal do školy neslyšícího asistenta **Václava Wilczeka** (Vička), aby „se stal učitelem neslyšících a byl jim vzorem, čeho mohou i neslyšící dosáhnout.“ (Hrubý, 2003, online). V dalším období ve škole pracovali i jiní neslyšící učitelé, prezentovali kulturu neslyšících, komunikovali znakovým jazykem a byli pro děti neslyšícím vzorem.

V roce 1880 se konal tzv. **Milánský kongres**³⁸, kde se sešli učitelé neslyšících. Na setkání bylo předloženo osm rezolucí a pro vzdělávání neslyšících ve znakovém jazyce a pro kulturu neslyšících ve vyučování byla klíčová rezoluce č. 1 „Vzhledem k nesporně vyšší kvalitě mluvené řeči nad kvalitou znakového jazyka pro zapojení hluchoněmých do společností a pro jejich perfektní ovládnutí jazyka se prohlašuje, že vzdělávání orální metodou by mělo být preferováno nad vzdělávání ve znakovém jazyce.“³⁹ Usnesení bylo přijato 160 hlasy, proti byli pouze tři zástupci z Gallaudet College (dnes Gallaudetova Univerzita) a jeden učitel z Velké Británie⁴⁰.

Výsledek kongresu měl značný dopad na vzdělávání neslyšících a kulturu neslyšících v školních institucích po celé Evropě i ve Spojených státech amerických. Neslyšící učitelé, znakový jazyk i kultura neslyšících zmizeli ze vzdělávacích zařízení a v Česku tomu o několik let později nebylo jinak.

Na školách pro neslyšící se poté používala pouze **orální metoda**. Znaků se užívalo jen v krajních případech. Situace v České republice se začala měnit až s počátkem výzkumu znakového jazyka v devadesátých letech dvacátého století.

³⁷ „Principem (pražské metody; pozn. autorky) je, že v některých předmětech se vyučuje ve znakovém jazyce bez mluvení a v jiných se mluví bez ukazování.“ (Hrubý, 1998, s. 123)

³⁸ Přesný název Milánského kongresu: Second International Congress on Education of the Deaf. Kongres probíhal ve dnech 6.-11. 9. 1880

³⁹ Zdroj: *The Milan Congress 1880* [online]. [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.istc.cnr.it/mostralis/eng/index3.htm>>

⁴⁰ Zdroj: *Milan 1880 Congress : Eight Resolutions* [online]. c2005 [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.milan1880.com/milan1880congress/eightresolutions.html>>.

Asi nejvýraznějším mezníkem bylo v roce 1998 přijetí **Zákona⁴¹ o znakové řeči⁴²**, který uznává znakový jazyk jako plnohodnotný komunikační systém neslyšících.

3.3.2 *Kultura neslyšících ve vzdělávání v současnosti*

Rodiče neslyšících dětí mají v současné době možnost zařadit své potomky buď do běžné základní školy určené primárně slyšícím dětem, nebo do základní školy, kterou navštěvují žáci neslyšící⁴³.

V případě, že rodiče zvolí běžnou základní školu a své neslyšící dítě integrují do slyšícího kolektivu, pak bude záležet na aktivitě školy, popřípadě učitelů, zda neslyšícímu dítěti kulturu neslyšících představí. Volí-li však rodič integraci, dá se předpokládat, že cílem je zapojení dítěte do společnosti slyšících.

Druhou možností je zařazení neslyšícího dítěte do základní školy, která upravuje své vzdělávací programy dle skutečnosti, že ji navštěvují neslyšící žáci. Školy, kam chodí neslyšící žáci, nejsou ve svém přístupu ke vzdělávání a komunikaci jednotné. V současné době v České republice existují tyto tři hlavní (dělení a stručný popis přejat od Myslivečkové, 2005, s. 27).

(1) orální přístup

Výuka probíhá v mluveném jazyce. Žáci v maximální míře využívají zbytků sluchu, odezírají a jsou vedeni k hlasovému tréninku. Učitelé předkládají žákům poznatky ze světa slyšících. Kultura neslyšících své místo ve vyučování nemá.

(2) totální komunikace

S termínem totální komunikace se pojí řada definic, které nejsou jednotné. Pro mou práci je podstatné, že učitel se ve vyučování snaží upotřebit všechny dostupné komunikační prostředky (znakový jazyk, mluvený jazyk, odezírání, prstová abeceda, gesta atd.). Ve většině případů neexistují pevná pravidla, kdy se bude jaký prostředek užívat. Klade se větší důraz na pochopení a myšlení, než na samotný průběh komunikace.

Některé školy v České republice, které preferují totální komunikaci, do svého vyučování zařazují prvky kultury neslyšících. V jejich vzdělávacím programu nalezneme předměty, jako jsou hudebně dramatická výchova nebo znakový jazyk. Ve školách jsou zaměstnáni neslyšící v pozicích vychovatelů, asistentů, případně i učitelů. Podle

⁴¹ Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů.

⁴² „Kdy znakovou řečí se pro účely tohoto zákona rozumí český znakový jazyk a znakovaná čeština.“ (Zákon o znakové řeči č. 155/1998, § 3)

⁴³ Název škol: Speciální školy pro sluchově postižené.

Potměšila (2003) se v České republice 11 škol a zařízení pro sluchově postižené (z celkového počtu 23) v roce 1999 přihlásilo k programu totální komunikace.

(3) Bilingvně–bikulturní přístup

Ve třídě se respektuje znakový jazyk, učitel i žáci si budují pozitivní vztah k hluchotě. Prvním jazykem je pro děti český znakový jazyk, český jazyk (psanou a čtenou formou) se učí jako jazyk druhý. Tento přístup ve vzdělávání neslyšících nejvíce podporuje zařazení kultury neslyšících do vyučování. Kultura neslyšících by měla být prezentována napříč všemi vyučovacími předměty nebo se „probírá“ soustavně v jednom předmětu, jakým je např. znakový jazyk. Tříd, kde se využívá bilingvně–bikulturní přístup je u nás omezený počet.

Jednodušší bude nyní zařazení kultury neslyšících do vyučování po formální stránce. Schválením nového školský zákon⁴⁴ se ředitelům škol ukládá povinnost vytvořit vlastní školní vzdělávací program v souladu s rámcovým vzdělávacím programem. Ruší se tím dříve používané osnovy. Právě zde vzniká možnost, jak mohou ředitelé kulturu neslyšících do vyučování formálně zařadit, budou-li na tuto skutečnost myslet při vytváření školního vzdělávacího programu své školy.

Mikešová (2003, s. 60) provedla analýzu učebnic prvouky, které byly vydány pro žáky navštěvující speciální základní školy pro sluchově postižené. Uvádí, že kromě jednoho obrázku (rozmístění lavic ve třídě) se ke kultuře neslyšících nic jiného v materiálech nevztahuje. Na podobný fakt upozornila i Okrouhlíková (2002) ve své bakalářské práci Pojetí dějepisu na 2. stupni základních škol pro sluchově postižené.

Ucelený materiál pro výuku kultury neslyšících na základních školách pro sluchově postižené u nás zatím nevznikl. Učitelé musí postupovat intuitivně a podle svého nejlepšího svědomí a vědomí. I proto vznikla moje práce, aby alespoň malou měrou přispěla k zapojení kultury neslyšících do vyučování neslyšících dětí.

Kultura neslyšících je součástí kurzu **Znakový jazyk** (pro neslyšící – komunita, kultura), který se vyučuje na Univerzitě Karlově, Filozofické fakultě, na Ústavu českého jazyka a teorie komunikace, na oboru Čeština v komunikaci neslyšících⁴⁵. Na nižších vzdělávacích stupních se s tímto předmětem jako se samostatnou jednotkou nesetkáme. Záleží vždy na přístupu jednotlivých učitelů. Z vlastních zkušeností vím, že například v Norsku a v USA je kultura neslyšících povinnou součástí vyučovacího předmětu znakový jazyk.

Jako příklad uvádím třetí ze čtyř cílů předmětu „norský znakový jazyk jako první jazyk“: *„Rozvíjet dovednosti žáků týkající se struktury a užívání norského znakového jazyka.*

⁴⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

⁴⁵ Zdroj: *Sylaby kursů tříletého bakalářského studia ČNES* [online]. [2005] [cit. 2005-12-26]. Dostupný z WWW: <<http://ucjtk.ff.cuni.cz/>>.

*Rozvíjet identitu žáků a jejich roli jako aktivních členů komunity neslyšících v norské společnosti. Dát žákům základní informace o historických, společenských a kulturních vztazích v komunitě neslyšících.*⁴⁶

Na internetových stránkách Gallaudetovy Univerzity (<http://ascurr.gallaudet.edu>) nalezneme popis osnov předmětu americký znakový jazyk a **Deaf studies** (pro tento termín nemáme český ekvivalent; pozn. autorky). Mimo jiné je zde velké množství materiálu, které se vztahuje k jednotlivým tématům kultury neslyšících. Většinou se jedná o kompletní přípravy projektů a vyučovacích hodin.

⁴⁶ Zdroj: *The curriculum for 10-year compulsory school* [online]. [1997] [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <http://www2.udir.no/L97//L97_eng/>.

3.4 Návrh na zařazení kultury neslyšících do vyučování na prvním stupni základních škol pro sluchově postižené

3.4.1 Multikulturní výchova

Jak tedy uspokojit psychické potřeby dětí z minoritních skupin? Východisko nám nabízí zařazení určitých prvků multikulturní výchovy do školního vyučování. Inspirací pedagogům mohou být již vzniklé programy, které se používají ve školách, popřípadě třídách, které navštěvují děti z jiných jazykově minoritních skupin. V současném proudu vzdělávání jsou pokusy o zařazení informací o jiných kulturách do běžného vzdělávání.

Termín **multikulturní výchova** je velmi široký a obecný, proto se jeho definice ve slovnících a publikacích věnujících se kulturám vzájemně liší.

Multikulturní výchova je praktické aplikování **multikulturalismu**. (Kubalíková, 2003, s. 26). Kincheloe a Steinberg (1997; citováno dle Kubalíková, 2003, s. 27) uvádí pět různých typů multikulturalismů⁴⁷, jejichž popisy se vzájemně překrývají. Z jejich definic vychází různé praktikování multikulturní výchovy.

Pro účely této práce postačí nahlížet na **multikulturismus** jako na **společenský cíl**, na „*vědomé úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Jejich soužití má být založeno na principech rovnosti, tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem je multikulturní vzdělávání.*“ (Varianty, 2002, s. 11). Tento cíl má také má práce. Zařadit do edukačního systému aktivity pro neslyšících dětí. Ukázat učitelům, že neslyšící děti mohou vyrůst ve vyrovnané a hrdé osoby. Stále se sice budou odlišovat svou hluchotou a tím pádem i svým jazykem, svou komunitou s vlastními zvyky, hodnotami, tradicemi. Ale budou si vědomi, že jejich svět není o nic horší než svět slyšících lidí.

„*V multikulturní výchově existují dva proudy. První učí děti z hlavního etnika poznat děti z etnik minoritních a regulovat tak jejich chování k nim. Druhý pak vytváří prostor pro to, aby děti z minoritních skupin měly možnost se vzdělávat v prostředí přizpůsobeném i jejich specifickým jazykovým, psychickým a kulturním možnostem.*“ (Čermáková & Rabiňáková, 2002, s. 8).

Ve aktivitách se snažím o proud druhý. Naučit neslyšící děti pozitivně vnímat jejich odlišnosti od dětí slyšících. Mým cílem je, aby uměly své odlišnosti přijmout a správně se s nimi vyrovnat. Proces, který vede k vnímání odlišností, je někdy označován jako **vzdělávání bez předsudků**. Cíle procesu jsou⁴⁸:

⁴⁷ Pět typů multikulturalismu dle Kincheloe a Steinberg (1997; citováno dle Kubalíková, 2003, s. 27): (1) Konzervativní multikulturalismus/monokulturalismus, (2) Liberální multikulturalismus, (3) Pluralistický multikulturalismus, (4) Levicově-esencialistický multikulturalismus, (5) Kritický multikulturalismus.

⁴⁸ Následující cíle procesu vzdělávání bez předsudku a jejich stručný popis je přesnou citací. Natolik to naplňuje myšlenku, jak by měla probíhat multikulturní výchova na prvním stupni základních škol pro

(1) Podporovat u dětí vytváření pozitivního sebepojetí, sebevědomí a skupinové identity.

Děti nejsou pouze samostatnými jedinci, jsou také členy kulturní a sociální skupiny, v níž vyrůstají. To, jak je skupina, v níž dítě žije, nazírána, ovlivňuje, zda je dítě na skupinu, k níž patří, hrdé či nikoliv. Naším úkolem je proto vytvořit takové vzdělávací prostředí, které dává všem dětem jistotu, že každý může sám sebe přijímat bez toho, že by se cítil nadřazený nad jinými nebo se styděl za to, k jaké skupině patří. Takové prostředí pomáhá dítěti vytvářet si pozitivní sebepojetí, přispívá k budování jeho sebevědomí a sebeúcty.

(2) Posílit vztahy mezi školou, rodinou a komunitou, ve které děti vyrůstají.

Zlepšit vztahy mezi rodinou a školou se snažíme např. tím, že ve výuce používáme materiály z prostředí různých typů rodin, komunit a kultur. Ve školách se většinou používají učebnice a příběhy, které vznikly v majoritní skupině, a představují tedy hrdiny, osobnosti, vzorce chování a zvyky majority. Implicitně tak dávají najevo, že informace, které jsou v nich obsaženy, jsou ty správné a podstatné. Pokud je se stejnou vážností doplníme o zkušenosti, příběhy a poznatky minorit, přiznáváme těmto hodnotám a zdrojům stejnou vážnost, jakou mají hodnoty majority.

(3) Podpořit sociální spravedlnost.

Tento cíl obsahuje několik vzájemně na sebe navazujících oblastí:

- snažíme se, aby se každé dítě naučilo s empatií a bezproblémově komunikovat s lidmi odlišného původu,
- rozšiřujeme u dětí poznání sebe sama, učíme je chápat odlišnosti a jejich původ a pochopit, čím je rozdílnost cenná,
- podporujeme kritické myšlení žáků, věnujeme pozornost stereotypům a předsudkům existujícím ve společnosti, v níž žijeme,
- rozvíjíme v dětech vědomí, že předpojatost a rasismus bolí, a proto je důležité pěstovat zdvořilost a důstojnost ve vztahu ke všem lidem.

3.4.2 *Pedagog a kultura neslyšících*

V kapitole 3.4.3.2 představím návrh aktivit pro zařazení kultury neslyšících do vyučování na prvním stupni základních škol pro sluchově postižené. Úspěšnost uvedených aktivit v praxi záleží na schopnostech a dovednostech učitele, který aktivity bude používat. Pedagog je nejsilnějším faktorem v průběhu vyučování, a tak se stejné

sluchově postižené, že si dovoluji to ponechat a celé poskytnou čtenářům své práce. Citováno z My a ti druzí: příručka pro multikulturní výchovu a vzdělávání na základní škole, 2004, s. 11.

aktivity v podání různých pedagogů mohou lišit. Na následujících řádkách jsem se zamyslela nad osobními předpoklady pedagoga, který bude dětem průvodcem po světě neslyšících.⁴⁹

Učitelem by měl být člověk, ze kterého vyzraňuje **silná osobnost a přirozená autorita**. Předává dětem pozitivní a názorný příklad nejen při vyučování, ale i ve volných chvílích ve škole i mimo ni. Je dětem průvodcem na jejich cestě za vzděláním.

Výuka neslyšících dětí klade velké nároky na komunikační kompetence. Jazykové schopnosti učitele v **českém znakovém jazyce** musí být na vysoké úrovni jak po stránce produktivní, tak po stránce percepční. Pedagog má být schopen porozumět informacím určeným přímo jemu, ale i spontánní komunikaci mezi dětmi. Komunikační bariéry mezi slyšícím učitelem a neslyšícími žáky může vyřešit **přítomnost tlumočnicka**. V přímé výuce kultury neslyšících u dětí v tak nízkém věku (6 – 11 let) bych to nepokládala za vhodné řešení. Domnívám se, že neslyšící dítě v daném věku pozici tlumočnicka nepochopí, a bude zmatené z přítomnosti další osoby. Jeho chování nebude stejné, jako kdyby učitel komunikoval s dítětem přímo a nedojde k vytvoření silnější vazby mezi učitelem a žákem.

Dalším předpokladem učitele je **orientace v komunitě neslyšících**. Pokud učitel není sám členem komunity neslyšících, je jeho situace obtížnější, neboť předávané poznatky budou pouze zprostředkované.

Pedagogické vzdělání je pro vykonávání profese učitele nezbytností. Ale ze své zkušenosti vím, že i lidé bez pedagogického vzdělání mohou být dobrými učiteli a naopak někteří absolventi speciálně pedagogických oborů mají minimální znalosti a dovednosti pro práci s neslyšícími dětmi.

Pedagog na prvním stupni má v životě dětí zásadní postavení. Pro žáky je jedním z prvních dospělých, se kterým se setkávají. Vztah mezi učitelem a žákem by měl být **důvěryhodný**, jenom tak může učitel docílit požadovaných výsledků. Pokud jsou pro něj děti **rovnocennými partnery**, bude jejich spolupráce o výrazně lepší, než pokud by mezi nimi panoval nerovnoměrný vztah.

Zájem o žáky, o jejich rodinu a jejich volno časové aktivity podpoří jednotlivé aktivity v rámci třídy. Sdílení dětských přání a prožitků posílí vztah mezi učitelem a žákem.

Každý člověk je **individualita**. **Odlíšností** v osobnostech jednotlivých dětí by měl pedagog využít a zužitkovat je ve své výuce. „*Odlíšnost obohacuje naše myšlení. Dává nám možnost uvědomit si skutečnost z různých úhlů pohledu, a tím rozšiřuje vnímání všeho, co se okolo nás odehrává.*” (My a ti druzí : příručka pro multikulturní výchovu a vzdělávání na základní škole, 2004, s. 10).

⁴⁹ Je samozřejmé, že následující charakteristiky by měl mít každý pedagog vyučující neslyšící děti. Současná praxe tomu neodpovídá. Ale pokud chceme, aby bylo zařazení kultury neslyšících do vyučování bylo efektivní, je nutné, aby tyto charakteristiky učitel opravdu splňoval.

Bylo by velmi jednoduché říci, že pedagogem by měl být **neslyšící člověk** se všemi výše uvedenými dovednostmi. Bude svým žákům vzorem již od začátku školní docházky. Troufám si soudit, že pokud bude tyto schopnosti mít i slyšící učitel, může svou práci zastávat stejně dobře jako neslyšící pedagog.

3.4.3 Aktivity

3.4.3.1 Výběr aktivit

Aby byl učitel s aktivitami u neslyšících dětí úspěšný, musí se chovat dle pravidel komunity neslyšících. Udržováním pravidel chování, používáním vizuálních pomůcek dosáhne učitel u dětí nevědomého přijímání poznatků o kultuře neslyšících.

Prvním způsobem zařazení kultury neslyšících je mimovolné zařazení témat s jiným výukovým cílem. Konkrétně mám na mysli počítání slovních úloh, kde se v zadání budou objevovat témata spojená s kulturou neslyšících, při čtení bude učitel vybírat texty s neslyšícím hrdinou. Jako příklad uvádím povídku *Můj kamarád neslyší!* (Příloha č. XXIV.).

Druhým způsobem zařazení je vyčlenění samostatné učební jednotky⁵⁰ pro kulturu neslyšících. Výuka by neměla být závislá na psaném textu v českém jazyce, aby ze strany dětí došlo k plnohodnotnému porozumění. Asi nejvhodnějšími jsou v rozvrhu předměty znakový jazyk, prvouka a český jazyk. Neměli bychom zapomenout na zařazení kultury neslyšících i mimo školní budovu (př. divadelní představení, škola v přírodě, školní výlet apod.).

První inspirací k pro vytvoření aktivit ve vztahu ke kultuře neslyšících pro mne bylo seznámení se s publikací **Interkulturní vzdělávání – příručka nejen pro středoškolské pedagogy** (Buryánek, et. al., 2002). Po konzultaci s neslyšícím pedagogem jsem došla k názoru, že k informování neslyšících žáků o kultuře neslyšících by mělo dojít již na prvním stupni speciálních základních škol pro sluchově postižené.

Jako předlohou mi byla kniha **Ty + já = kamarádi** (Čermáková & Rabiňáková, 2002), která se jako jedna z mála věnuje multikulturní výchově u dětí mladšího školního věku. Dále jsem využila poznatků z příručky **My a ti druzí : příručka pro multikulturní výchovu a vzdělávání na základní škole** (2004), která je sice již zaměřena na děti na druhém stupni základních škol, ale byla mi vhodnou tématickou inspirací. Aktivity jsem doplnila z knihy **Cvičení a hry pro globální výchovu 1** (Selby & Pike, 2000), z kapitoly *Kultura*. Ostatními aktivitami jsou z mé vlastní **praxe** (vedení skautského oddílu)⁵¹ nebo jsou mnou **vymyšlené**.

K aktivitám jsem navíc přidala dva příběhy, které jsem přeložila z anglického originálu:

⁵⁰ V českém školství přetrvává jako učební jednotka vyučovací hodina (45 minut). U navrhovaných aktivit bych byla pro vyčlenění delšího časového úseku, např. bloku dvou hodin, nebo tématického dopoledne.

⁵¹ Od r. 2001 jsem vůdkyní 143. oddílu Šedé Vlčice, 45. středisko Silmaril, Praha 8, který zajišťuje volnočasové aktivity podle skautských principů pro dívky především z oblasti Prahy 7 a Prahy 8.

- (1) Příběh **My friend is deaf** (Pride, 1996) (Můj kamarád neslyší!) se dá využít jako materiál u pokročilejších neslyšících čtenářů, nebo může být přetlumočen do znakového jazyka. K práci je příběh přiložen jako příloha XXIV.
- (2) Příběh **I can do alot of things!** (Zangara, 1991) (Mohu dělat plno věcí!) jsem připojila k aktivitě č. 12 jako přílohu XII.

Návrhy aktivit je vhodné použít ve speciálně vymezeném čase. Je již na samotných učitelích, ve kterém předmětu aktivitu použijí. Vždy záleží na možnostech učitele a na tématech, která právě v jednotlivých předmětech probírají.

Pořadí aktivit jsem zanechala podle jednotlivých témat, které byly uvedené v publikaci **Ty + já = kamarádi**. Při úpravách aktivit ze zdrojových dokumentů jsem postupovala intuitivně, na základě svých zkušeností z praxe a podle připomínek vedoucího práce Bc. Petra Vysučka.

Každá aktivita je na samostatném listu. Vždy je uvedeno **číslo**, které slouží pouze pro potřeby odkazování v rámci této práce, **název aktivity** (většinou se shoduje s názvem ve zdrojovém dokumentu), **cíl** aktivity, **pomůcky** (většina jich je uvedena jako přílohy práce), **popis** aktivity a u několika aktivit je uvedena i **varianta** hry. Další kolonkou v tabulce jsou **otázky**, které může učitel po skončení aktivity dětem klást. Jako poslední uvádím **zdrojovou publikaci**. Pokud to aktivita vyžaduje, jsou pod tabulkou uvedeny doplňující informace (např. internetový odkaz na linku bezpečí nebo odkazy na možnost nákupu pomůcek pro světelnou signalizaci apod.).

Opět bych chtěla upozornit, že se jedná pouze o návrh aktivit. Určitě jsem nevyčerpala všechna témata. Na našem knižním trhu i na internetu je v současné době mnoho sbírek her a nejrůznějších aktivit, které se dají jako vzor použít. Organizace⁵², které se věnují multikulturní výchově nabízejí širokou škálu materiálů ve svých knihovnách.

Dalším zdrojem aktivit spojených s kulturou neslyšících mohou být již zmiňované dokumenty na stránkách Gallaudetovy University (<http://ascurr.gallaudet.edu>).

V části přílohové jsem zařadila převážně ilustrace a video nahrávky k aktivitám, aby bylo použití aktivit pro učitele co nejvíce usnadněno. Ilustrace byly provedeny jednoduchým stylem černobíle, aby se dala lehce vytvořit stejně kvalitní xerokopie.

⁵² Pro příklad uvádím adresy dvou organizací, kde je možné informace o multikulturním vzdělávání vyhledat:

MULTIKULTURNÍ CENTRUM PRAHA. Vodičkova 36 (Palác Lucerna), 116 02 Praha 1, více informací na www.mkc.cz.

Člověk v tísni - společnost při České televizi, o. p. s.. Projekt Varianty. Sokolská 18, 120 00 Praha 2, více informací na [www. http://www.clovekvtisni.cz/vzdelavaciprojekty/varianty.php](http://www.clovekvtisni.cz/vzdelavaciprojekty/varianty.php).

3.4.3.2 *Přehled aktivit*

1. ŽIVÝ SLOVNÍK

Cíl:	Naučit děti pozdravům různých zemí a kultur.
Pomůcky:	Kartičky „Kdo to je?“ (Příloha I.) Kartičky „Jak se zdraví?“ (Příloha II.) Losovací zařízení v počítači (Příloha III.)
Popis hry:	Třída se rozdělí do dvou skupin. Děti z první skupiny si vylosují kartičky z hromádky „Kdo je to?“, kartičku nikomu neukazují, ale dobře si ji zapamatují. Druhá skupina si vylosuje kartičky z hromádky „Jak se zdraví?“, podívá se na obrázek a pozdrav si vyzkouší. Děti z druhé skupiny předvádí své pozdravy a hledají partnera z první skupiny. Učitel ověřuje správnost.
Varianta:	Děti se s učitelem domluví na jednom pozdravu. Pak hrají hru na honěnou. Kdo je chycen, je zmražen a stojí. Rozmrazit/osvobodit jej může pouze spoluhráč, pokud na něj ukáže dohodnutý pozdrav.
Otázky:	Který pozdrav byl nejtěžší k zapamatování? Který pozdrav se dětem nejvíce líbí? Který pozdrav má nejjednodušší provedení?
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

Australan	Pozvednout ruku.
Čech	Potřesení si pravou rukou.
Člověk z Texasu	Podat ruku, potřást jí a druhou rukou poklepat na rameno.
Rus	Obejmout se kolem ramen.
Ital	Dvakrát se obejmout kolem ramen a s naznačenými polibky střídavě na pravou a levou tvář
Francouz	Tři naznačené polibky, vpravo, vlevo a ještě jednou vpravo.
Číňan	Ruce spojené dlaněmi pozvednout na prsa a hluboký úklon.
Indián	Palec, ukazováček a prostředník pravé ruky na srdce a lehce se uklonit.
Eskymák	Doteky nosů zprava doleva.
Jezdec na koni	Zdraví se dotekem klobouků.
Volejbalista	Dvojice si tleskne při výskoku.
Judista	V kleku sed na paty, ruce položí před sebe na zem a předkloní se. Čelem se dotknou země.
Neslyšící	Pozdrav od hlavy mírně dopředu a vzhůru.

2. JAK SE ZDRAVÍ

Cíl:	Naučit děti zvyklostem různých kultur při zdravění.
Pomůcky:	Kartičky „Jak se zdraví?“ (Příloha II.)
Popis hry:	Každé dítě si vylosuje kartičku s pozdravem – ten dítě nadále představuje. Tímto pozdravem zdraví jiné dítě. Nebo naopak tímto pozdravem jinému dítěti odpovídá na pozdrav.
Otázky:	Co bylo zajímavé na neznámých pozdravech? Používali jste jiná gesta rukou? V čem byly neznámé pozdravy jiné?
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

3. NÁVŠTĚVA NÁDRAŽÍ

Cíl:	Ukázat dětem pozdravy v reálné situaci.
Pomůcky:	Poznámkový blok pro doprovázejícího učitele, připravené náměty scének.
Popis hry:	Děti s pedagogem navštíví nějaké místo, kde se lidi setkávají (nádraží, zastávka autobusu, setkání před kinem). Děti budou pozorovat, jak se lidé obvykle při setkání chovají, jaké pohyby a gesta používají při uvítání, jaké zvyky jsou s tím spojené (podávání ruky, objímání, políbení, úsměvy, úklony a mnoho dalších drobností). Doprovázející pedagog pomáhá dětem poznat neverbální projevy pozdravů („řeč těla“), podporuje dětskou aktivitu a všímavost.
Varianta:	Aktivitu lze udělat formou scének přímo ve škole. Návrhy scének: <ul style="list-style-type: none"> 1. princezna a princ 2. paní učitelka a žák (neslyšící) 3. dva neslyšící kamarádi na hřišti 4. starý pán a mladý pán. 5. paní prodavačka a zákazník 6. dvě teenageři, kteří mají svůj vlastní pozdrav 8. dva zamilovaní lidé 9. dva rytíři před soubojem 10. Večerníček 11. psi <p>Děti pozorují, jak se všichni zdraví rozdílně.</p>
Otázky:	Kdo zdraví první? Jaké jsou nejčastější varianty pozdravů?
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

4. MOJE JMÉNO

Cíl:	Seznámit děti s tím, jak vypadají jejich znaková jména a jak jejich česká jména. Vyjádřit je pantomimicky nebo je namalovat.
Pomůcky:	Kartičky se jmény (Příloha IV.)
Popis hry:	<p>Učitel nejprve ukáže dětem karty se jmény českými, anglickými, japonskými, indiánskými a znakovými. Na příkladech jim ukáže, v čem jsou rozlišné.</p> <p>Rozdělíme děti do dvou skupin. Děti necháme znázornit jejich jméno pomocí barev. Děti z jedné skupiny smíchají obrázky a ukážou je dětem z druhé skupiny. Necháme podle obrázků hádat jednotlivá jména osob z druhé skupiny. Děti předstoupí před obrázky jedné skupiny a hádají, čí jméno je který obrázek. Pokud uhádnou, dané dítě ukáže znak svého jména.</p> <p>Nebo jeden ze skupiny pantomimicky předvádí jména ostatních dětí ze skupiny a děti z druhé skupiny hádají, koho jméno to je. Opět, pokud uhodnou – dané dítě jim ukáže svůj znak. Podobně mohou ukazovat dětem znaky jmen maminky, tatínka, sourozence či někoho jiného z rodiny nebo dobrého kamaráda.</p> <p>Nakonec si dětmi zahrajeme hru:</p> <p>Děti si sednou na židle v kruhu. Všichni najednou dělají stejné 4 pohyby, které se stále opakují: (1) ruce tlesknou do kolen, (2) obě ruce tlesknou o sebe, (3) pravá ruka v pěst se vztyčeným palcem ukáže za rameno, (4) levá ruka v pěst se vztyčeným palcem ukáže za rameno. Pohyby se opět opakují.</p> <p>Když všichni zvládnou mechanismus pohybů, tak učitel začíná s hrou. Všichni dělají stejný pohyb, jen učitel místo pohybu 3 a 4 ukáže opakovaně znakové jméno jednoho z dětí sedících v kruhu. Ten je na řadě a při dalším opakování pohybů, je to on, kdo místo 3 a 4 ukáže opět jméno někoho jiného.</p> <p>Děti mohou držet rytmus dupáním do podlahy. Kdo se opozdí nebo ukáže špatně jméno, ztrácí bod. Lze hrát na vypadávání.</p>
Otázky:	<p>Na závěr poprosíme děti, aby se pokusily říci, které jméno vypadalo nejpodobněji jeho vlastnímu (má stejný tvar ruky, stejný pohyb, stejnou délku), čí obrázek či předvedení se jim nejvíce líbilo.</p> <p>Jak by se děti nejraději jmenovaly? Děti vymýšlí pro sebe znak.</p>
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

5. POHÁDKA SLYŠÍCÍ A NESLYŠÍCÍ

Cíl:	Seznámit děti s pohádkou pro slyšící s titulky a s pohádkou ve znakovém jazyce.
Pomůcky:	Pohádka „Maxipes Fík ve škole“ s titulky. (Příloha V.) Pohádka ve znakovém jazyce „O Popelce“. (Příloha VI.) Kartičky znázorňující emoce. (Příloha VII.)
Popis hry:	Učitel ve třídě vyvěsí dva archy papíru – pro každou pohádku jeden. Jako první se pustí pohádka s titulky. Děti po promítání budou psát své dojmy (mohou využít emočních obrázků) z pohádky na arch papíru. Učitel dětem promítne i druhou pohádku. Děti zapisují své dojmy na druhý arch. Učitel si s dětmi nad výsledky povídá.
Otázky:	Která pohádka byla pro děti nejpříjemnější na sledování? Kdy v televizi vysílají pohádky s tlumočnickem? Které pořady pro děti mají skryté titulky?
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

6. KAŽDÝ JSME JINÝ A PŘESTO JSME VŠICHNI STEJNÍ

Cíl:	Naučit děti, že je zcela normální, že jsme každý jiný a vysvětlit, že lidé se mohou lišit jazykem, barvou pleti, náboženstvím, zvyky, tradicemi.
Pomůcky:	Obrázky hlaviček (Příloha VIII.), nůžky
Popis hry:	<p>Každé dítě dostane namalované obrázky hlaviček. Požádáme děti, aby je rozstříhaly podle čar na rubové straně. Poté děti požádáme, aby se pokusily složit obrázek opět dohromady. Když jsou hotové, povídáme si s nimi, v čem jsou obrázky jiné, co mají společné (např. oči, uši, nos, rty, vlasy) a proč.</p> <p>Potom upozorníme na fakt, že jedno z dětí na obrázku neslyší. Je to na něm vidět? Jak poznáme, že neslyší? Rozdílnost je pouze v jazyce a příjmu informací.</p> <p>Situaci také můžeme přirovnat k návštěvě dětí z Japonska. Japonským dětem nebudeme rozumět stejně tak, jako neporozumíme holčičce, která přijede z jiného města a nebude slyšet. Jejím jazykem je znakový jazyk.</p>
Otázky:	<p>Znáš nějaké lidi, kteří se podobají lidem z obrázků? Kolik znáš neslyšících? Byl jsi někdy v zemi, kde bydlí lidé, jako jsou na obrázku? Byli lidé v jiných zemích slyšící nebo neslyšící? Nechat děti vyjmenovat odlišnosti slyšícího dítěte a neslyšícího dítěte (můžeme tak činit na velké balící papíry). Upozornit na to, že počet odlišností je minimální.</p>
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

7. MOJE RODINA

Cíl:	Seznámit děti navzájem s rodinami, ve kterých žijí. Nestydět se za to, že moji rodiče neslyší.
Pomůcky:	Fotografie, video nahrávky (Příloha IX.), dotazník.
Popis hry:	Než začneme mluvit o rodině, představíme dětem rodinu svou. Řekneme všechny informace, které pak budeme chtít vědět od dětí. Ukážeme jednotlivé fotografie a povíme pár zajímavých příběhů. Pro inspiraci můžeme pustit video ukázky. Děti mohou diskutovat nad příběhy, které jednotliví neslyšící vypráví. Děti rozdělíme do dvojic. Společně sestavíme dotazník. Děti se budou snažit o partnerovi zjistit co nejvíce informací. Mohou požívat fotografie, historky nebo předměty. Následně každé dítě představí kamarádovu rodinu. S dětmi diskutujeme nad každou fotografií, obrázkem o rodině, její struktuře, velikosti, osudech dětí, zda rodiče slyší nebo neslyší. Mají-li děti malou nebo neúplnou rodinu, mluvíme spíše obecně, aby se příběh jednotlivých žáků nedotkl. Na závěr s dětmi pohovoříme o problémech v rodině. Jak se dají potíže s rodiči řešit?
Otázky:	Co pro nás rodina znamená? Je rozdíl, pokud máme slyšící nebo neslyšící rodiče? Jaké potíže mají děti ve slyšících rodinách? Jaké potíže mají děti v neslyšících rodinách? Jaké jsou společné znaky v jednotlivých rodinách?
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

Kontakty pro děti:

Linky lze kontaktovat pomocí emailové korespondence.

Sdružení Linka bezpečí - kontakt: lb@linkabezpeci.cz

Sdružení Modrá linka – kontakt: help@modralinka.cz

Otázky do dotazníku:

Jméno:

Příjmení:

Jsi slyšící nebo neslyšící?

Máš sourozence?

Jsou sourozenci slyšící?

Kam chodí sourozenci do školy?

Co dělají Tvoji rodiče?

Jsou neslyšící?

Máš babičku a dědu?

Setkáváš se i s jinými členy rodiny?

Bydlíte v bytě nebo v domě?

Máte doma světelný zvonek?

Kam bys chtěl jet na prázdniny?

Ukazujete doma?

Učíš se mluvit?

Používají Tvoji rodiče tlumočnicka?

Jezdíte s mámou a s tátou spolu s neslyšícími na výlety?

Chodíte na společné akce?

Jak komunikuješ se sourozenci?

8. KDO TO DĚLÁ?

Cíl:	Ukázat na činnostech vykonávaných v rodině a na internátě shody a rozdíly jednotlivých rodin a činností na internátech.
Popis hry:	Dětem položíme následující otázky: Kdo si doma nebo na internátě... čte noviny? vaří a uklízí? se mnou učí, hraje si se mnou? trestá mě, když něco provedu? Pozn.: Údiv a poznámka, že mě nikdo nikdy netrestá, je také správná odpověď. Děti odpovídají na otázky. Hru je možné rozpracovat jako dramatickou scénku, při které děti – herci předvádějí činnost a osobu a děti – diváci se snaží z pantomimických projevů uhodnout, o jakou osobu se jedná.
Otázky:	Které činnosti dělají děti pouze na internátě? Co na internátě dělat nemusím? Jaká je výhoda bydlet na internátě? Čí scénka mě nejvíce rozesmála? Co vás nejvíce překvapilo? Co všechno je nutné doma/na internátě dělat?
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

9. CO MÁM DOMA NEBO NA INTERNÁTĚ NA STAROSTI?

Cíl:	Poskytnout dětem možnost uvědomit si, co všechno je součástí společného života v rodině nebo na internátě a jak se na něm podílejí.
Pomůcky:	Papír a pastelky.
Popis hry:	Úkolem dětí je nakreslit obrázek, který vyjadřuje spolupráci dospělých a dětí při nějaké práci v rodině nebo na internátě (úklid, práce na zahradě, oprava rozbitých věcí, apod.). Dětem pomůžeme tím, že jim připomeneme témata, která na obrázku mohou být. Např. Co děláte doma nebo na internátě nejraději? S čím obvykle pomáháte vychovatelům, sourozencům, mamince, tatínkovi, dědečkovi? Co máte doma nebo na internátě na starosti? Je nějaká činnost, kterou doma nebo na internátě provádíte samostatně? Jaký máte pocit, když se vám práce vydaří? Kdo vás pochválí? Co byste ještě chtěli umět? Na závěr děti vyprávějí, co všechno namalovaly.
Otázky:	Co děláme všichni? Je nějaký rozdíl v tom, co musí dělat děti, které slyší a děti které neslyší? Co dělají děti, které bydlí na internátě? Co dělají děti, které bydlí doma? Které práce dělají jenom děvčata a které jenom kluci? Co rád děláš ty?
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

10. NÁŠ BYT (NÁŠ DŮM)

Cíl:	Ukázat, že i když jsme všichni na první pohled různí, naše přání i činnosti jsou velmi podobné. Podnítit u dětí zážitky ze společné činnosti a společného rozhodování.
Pomůcky:	Papíry – kartony, pastelky, lepidlo, nůžky, lepenka, pomůcky pro zavedení technických pomůcek .
Popis hry:	Děti rozdělíme do skupin. V těchto skupinách děti postaví z papíru dům, ve kterém by chtěly samy bydlet. Při stavbě technicky radíme. Děti se pokusí udělat domy tak, aby odpovídaly potřebám neslyšících. Učitel poradí, jak rozvést drátky se světelnou signalizací. Rozvody je možné vyrobit na technickém kroužku nebo v hodinách prvouky.
Varianta:	Děti společně postaví ideální internát. K dispozici budou mít techniku, kterou potřebují neslyšící.
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

Možnosti internetových stránek, kde lze najít technické pomůcky pro světelnou signalizaci:

http://www.conrad.cz/DetailPage.asp?DPG=46175		545Kč
http://www.mahdalelektro.webzdarma.cz/clanky/zvukspin.htm		
http://www.avelmak.sk/i-shop/galeria33.php?id=16&ps=147		
http://www.radioplus.cz/staveb_detail.php?stavebnice_cislo=515		
http://www.mybox.cz/compo/stavebnice/ostatni/ostatni.html	Voltík 1	500Kč
	Voltík 2	743Kč
http://www.mybox.cz/compo/stavebnice/jabel/jabel.html		198 Kč
http://www.flajzar.cz/		

11. TO JSEM JÁ

Cíl:	Děti by se měly navzájem přiblížit v situacích, v kterých se neznají.
Pomůcky:	Fotografie a jiné pomůcky, které si děti připravily. Obrys ruky. (Příloha X.)
Popis hry:	Požádat děti, aby si připravily o sobě sdělení či příběh, který ještě ostatní neznají nebo přinesly fotografie. Necháme děti postupně vyprávět a ukazovat příběh, který si připravily.
Varianta:	<p>Každé z dětí si vezme obrys ruky. Do jednotlivých prstů ruky vpisují odpovědi na otázky:</p> <p>Jak se jmenuji? Kde bydlím? Jaké je mé oblíbené jídlo? Jaké je mé oblíbené zvíře? Kde bych chtěl strávit prázdniny?</p> <p>Jednotlivé obrysy rukou děti ostatním představí. Obrysy budou viset ve třídě, je možné k nim přidat fotografii autora.</p>
Otázky:	Děti se ptáme, co se jim na každé příběhu, fotografii, rodinné památce druhého spolužáka líbilo a proč.
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

12. POVOLÁNÍ

Cíl:	Seznámit děti s obsahem různých profesí.
Pomůcky:	List s povoláním (Příloha XI.), příběh: Mohu dělat plno věcí! (Příloha XII.)
Popis hry:	<p>Děti rozdělíme do dvojic. Každá dvojice má za úkol druhým vysvětlit, co dělají dospělí lidé v zadaných povoláních. Povolání mohou děti dramaticky znázornit formou scénky. Na tabuli napíšeme názvy povolání. S dětmi společně diskutujeme o tom, co dospělí lidé v těchto profesích dělají, kdo z dětí je viděl při práci, zda dané zaměstnání mohou dělat slyšící i neslyšící. Jaké povolání je vhodné pro neslyšící?</p> <p>Dáme do klobouku lístečky s názvy povolání. Děti rozdělíme do dvojic. Každá dvojice si vybere jeden proužek s povoláním a bude mít za úkol toto povolání pantomimicky ztvárnit. Dvojice se nejprve připraví, pak předvede zadaný úkol. Ostatní děti hádají, které povolání dvojice předvádí.</p> <p>Nakonec si s dětmi učitel přečte příběh Mohu dělat plno věcí!</p>
Otázky:	<p>Co mají profese společného?</p> <p>Která z povolání neslyšící dělat nemohou?</p> <p>Která z povolání by měli dělat pouze neslyšící?</p> <p>S dětmi diskutujeme nad příběhem Mohu dělat plno věcí!.</p>
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

13. KTERÁ POVOLÁNÍ ZNÁŠ?

Cíl:	Umožnit dětem přiblížit zaměstnání svých rodičů.
Pomůcky:	Papír.
Popis hry:	Zde je možné navázat na předchozí aktivitu a doplnit některá zajímavá zaměstnání, důležité či neobvyklé profese (pošťák, učitel, pekař, opravář, účetní aj.). Děti mohou mluvit o tom, co dělají jejich rodiče. Společně s dětmi si povídáme o tom, jak je každá práce ve společnosti důležitá pro druhé lidi. V průběhu diskuse učitel vede děti k úvahám, čím budou jednou ony.
Otázky:	Které povolání se ti líbí nejvíce? Co budeš dělat ty? Jak se na připravuješ? Bereme ohledy na to, zda dané zaměstnání může dělat neslyšící. Co je potřeba pro to udělat.
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

14. ZODPOVĚDNOST

Cíl:	Seznámit děti s náplní různých činností a odpovědností dětí za jejich průběh.
Pomůcky:	List ANO – NE (Příloha XIII.)
Popis hry:	<p>V této aktivitě je vhodné s dětmi začít mluvit o tom, co už samy dokáží, kde mohou pomáhat mladším, sourozencům, mamince a tátovi, vychovatelům. Jde o to, aby si děti uvědomily, že každý z nás má něco (někoho) na starost: rodiče se starají o domácnost, v rodinách jsou rozdělené úkoly (někdy velmi formálně, někdy tak, že všichni pracují na tom, co právě je třeba udělat, spolupracují na různých úkolech). Můžeme mluvit o tom, co všechno dělají ve škole, sportovním klubu nebo nějakém kroužku.</p> <p>Tato aktivita přibližuje pojem odpovědnost. Dětem položíme otázky a ty na ně odpovídají <i>Ano</i> či <i>Ne</i>. S dětmi diskutujeme nad otázkami, ve kterých se spletly. Během této práce dáme dětem prostor pro jejich spolupráci a vzájemnou diskusi, do které nezasahujeme. Podporujeme děti, aby samy dokázaly najít správné řešení. Pokud se mýlí, pomůžeme jim při společném vyhodnocení.</p>
Otázky:	<p>Mají všechny děti stejný názor? Musí se všichni vždy shodnout? V kterých situacích by měly rozhodovat děti? V kterých situacích by měli rozhodovat dospělí? Mohou slyšící rozhodovat o všem?</p>
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

15. NAŠE ŠKOLA

Cíl:	Seznámit děti s tím, že v České republice je více speciálních škol pro sluchově postižené.
Pomůcky:	Mapa České republiky s vyznačenými městy, kde jsou speciální školy pro sluchově postižené. (Příloha XIV.)
Popis hry:	<p>V prvouce, kdy se děti seznamují s tím, jak vypadá Česká republika, je vhodné upozornit na to, že nejsou jediným městem, kde je škola pro sluchově postižené.</p> <p>Mapu se školami okopírujeme a rozstříháme na několik dílů. Děti mají za úkol mapu opět složit. Děti školy pro sluchově postižené spočítají.</p> <p>Děti se za domácí úkol mohou zeptat svých (neslyšících) rodičů, kterou ze škol navštívili.</p> <p>Žáci mohou udělat anketu mezi neslyšícími pedagogy o školách pro sluchově postižené na území České republiky.</p>
Otázky:	<p>Co si děti myslí o školách pro neslyšící děti?</p> <p>Jak žáci vnímají, že chodí do speciální školy?</p>
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

16. HRA NA SLONA

Cíl:	Seznámit děti s hrami, které se hrají především v kolektivu neslyšících. Rozvoj postřehu a hrubé motoriky.
Popis hry:	<p>Děti si stoupnou do kruhu. Naučí se tři pohyby:</p> <ol style="list-style-type: none">(1) vyvolat kamaráda z kruhu, to znamená ukázat na někoho v kruhu;(2) vyvolaný ukáže chobot (pěstí obou rukou před hrudníkem, pravá pěst nad levou);(3) dva, kteří stojí vedle vyvolaného, dodělají uši. <p>Hráči si zvolí tempo, jakým budou pozice měnit. Rytmus mohou udávat dupáním. První na někoho ukáže → vyvolaný ukáže chobot → dva okolo vyvolaného ukážou uši → vyvolaný vybere dalšího v kruhu → ten ukáže chobot → a vše se opakuje dokola.</p> <p>Hráči mohou dle libosti hru zrychlovat. Kdo hru pokazí, vypadává. Vyhrávají poslední tři hráči.</p>
Otázky:	Proč mě tato hra baví? Mohou hru hrát i slyšící děti?
Zdroj:	Barbora Komárková

17. HRA SEMAFOR

Cíl:	Seznámit děti s hrami, které se hrají především v kolektivu neslyšících. Rozvoj postřehu a pohyblivosti.
Pomůcky:	Křída na vyznačení dvou čar na zemi.
Popis hry:	<p>Na zem se vyznačí tři dlouhé rovnoběžné čáry. Na prostřední z nich si stoupnou děti do zástupu. Učitel stojí na vyvýšeném místě proti dětem. Děti sledují, co učitel ukazuje. Pokud učitel ukáže zelenou, děti musí uskočit na čáru doprava. Pokud učitel ukáže červenou, děti uskočí na levou čáru.</p> <p>Učitel může děti mást a ukazovat i jiné barvy. Pokud to není ani zelená ani červená, zůstávají děti na místě.</p> <p>Dle dohody děti mohou ze hry vypadávat. Vyhrává ten, kdo zůstal jako poslední.</p>
Varianta:	<p>Červená-bílá: Na zemi jsou vyznačené čáry čtyři. Dvě prostřední jsou od sebe 1,5m, dvě krajní jsou od prostředních vzdálené 4m.</p> <p>Děti se rozdělí na dvě družstva – na bílé a červené. Družstva stojí na dvou prostředních čarách proti sobě. Učitel z dobře viditelného místa ukáže barvu: červenou nebo bílou. Pokud ukáže červenou, znamená to povel: „Červení, rychle hoňte bílé!“ a naopak. Když jeden z družstva chytne člena druhého družstva, hráč se stane členem opačného družstva.</p>
Otázky:	<p>Proč si myslíte, že je tato hra mezi neslyšícími oblíbená?</p> <p>Mohou ji hrát i dospělí?</p>
Zdroj:	Barbora Komárková

18. HRA TAJEMNÁ ŠIFRA

Cíl:	Seznámit děti s hrou, která je založena na znakovém jazyce.
Popis hry:	<p>Jeden ze skupiny jde za dveře. Skupina se domluví na jednom společném prvku, který se pak následně bude vyskytovat v každé výpovědi jednotlivých dětí.</p> <p>Ten, který byl za dveřmi se vrátí a klade dětem jakékoli otázky. Děti musí odpovídat tak, aby se v jejich odpovědi vyskytl domluvený prvek. Otázky mohou být typu:</p> <p>Co jsi měl včera k snídani? Jaká je tvá oblíbená barva? Jak se jmenuje tvá maminka? Kam pojedíš na prázdniny?</p> <p>Společným prvkem může být: Děti mohou odpovídat pouze znaky, které se artikulují na jedné ruce. Znak se artikuluje pouze v oblasti hlavy. Všechny znaky musí mít stejný (domluvený) tvar ruky.</p>
Otázky:	<p>Co bylo na hře nejtěžší? Jaké další prvky by děti ještě vymyslely?</p>
Zdroj:	Barbora Komárková

19. HRA OBRANA HRADU

Cíl:	Seznámení s hrou oblíbenou v kolektivu neslyšících dětí. Fyzické vyžití.
Popis hry:	Na ploše vyznačíme čtverec (hrad) o rozměrech 3m x 3m. Děti se rozdělí na dvě skupiny – (1) obránci hradu a (2) nepřátelé. Obránci jsou uvnitř hradu. Nepřátelé se snaží získat hrad tím způsobem, že vytlačují obránce za vyznačené území. Pokud obránce překročí vyznačenou plochu, stává se z něj nepřítel. Vyhrává ten obránce, který v hradu zůstává jako poslední.
Zdroj:	Barbora Komárková

20. HRA GORDICKÝ UZEL

Cíl:	Seznámení s hrou oblíbenou v kolektivu neslyšících dětí. Logické myšlení, komunikace pomocí mimiky.
Popis hry:	Děti vytvoří kruh čelem k sobě. Zavřou oči a předpaží. Chytí se první ruky, kterou potkají. Vzájemně se drží pouze dvě ruce. Otevřou oči. Děti vytvořily uzel z propletených rukou. Děti se nesmí pustit a proto je nutné promyslet co dělat dál - někdy je třeba přelézt, jindy zas podlézt držící se ruce. Je také třeba uvědomit si, že ne vždy existuje řešení. Hra končí tehdy, když všichni hráči opět stojí v kroužku a za ruce drží pouze své sousedy.
Zdroj:	<i>Herníček on-line : Gordický uzel</i> [online]. 2004 [cit. 2005-12-05]. Dostupný z WWW: < http://zbysek.wosa.cz/hernicek/?action=display&id=26 >. Barbora Komárková

21. KIMOVA HRA

Cíl:	Seznámení s hrou oblíbenou v kolektivu neslyšících dětí. Rozvoj pozornosti a zrakové paměti.
Popis hry:	Učitel vybere 10 různých předmětů. Společně s dětmi si je všechny prohlídne. Následně učitel schová předměty pod šátek a nenápadně jeden z nich odebere. Děti hádají, která věc zmizela.
Varianta:	Děti si snaží zapamatovat názvy všech předmětů. Po zakrytí předmětů děti zapisují jejich názvy. Nebo mohou názvy ukazovat partnerovi, který kontroluje jejich správnost (tím se vyhneme zapisování v češtině).
Zdroj:	Barbora Komárková

22. MOJE KONÍČKY

Cíl:	Seznámit děti s tím, jak tráví svůj volný čas.
Pomůcky:	Obrázky kroužků, kam chodí některé neslyšící děti.(Příloha XV.)
Popis hry:	Žáci vytvoří vlastní týdenní rozvrh volno-časových aktivit foto koláží, kreslením a textem. Učitel si s dětmi povídá o kroužcích, kam chodí nejenom děti ze školy. Navštěvují děti kroužek pro slyšící děti?
Otázky:	Jak v kroužku komunikují? Jsou kroužky, kam neslyšící děti chodit nemohou? Jaké kroužky pro neslyšící město nabízí?
Zdroj:	Barbora Komárková

23. POMŮCKY

Cíl:	Seznámit děti s pomůckami, které používají neslyšící. Seznámit děti s významem přenosu informací přes SMS, internet, fax. Vysvětlit, k čemu pomůcky slouží a jak fungují.
Pomůcky:	Obrázky pomůcek (Příloha XVI.), obrázky situací (Příloha XVII.).
Popis hry:	Učitel si s dětmi prohlédne jednotlivé pomůcky. Používají děti některé doma? Které z pomůcek používají i slyšící lidé? Děti mají za úkol propojit situaci s obrázkem pomůcky.
Zdroj:	Barbora Komárková

24. VOLÁNÍ O POMOC

Cíl:	Naučit používat pomůcky v akutních případech.
Pomůcky:	Situační obrázky (Příloha XVIII.), maketa mobilního telefonu (Příloha XIX.).
Popis hry:	Každé dítě dostane jeden situační obrázek. Jeho úkolem je ve správném tvaru napsat SMS na maketu mobilního telefonu. Děti si mohou ve skupinkách scénku ze situačního obrázku připravit. Druhá skupinka bude situaci modelově řešit přivoláním pomoci mobilním telefonem.
Otázky:	Když nemám mobilní telefon, jak mohu takovou situaci řešit? Když jsem neslyšící, mohu také pomoci při nehodě?
Zdroj:	Barbora Komárková

Telefonní čísla:

Městská policie	156
Policie ČR:	158
Rychlá záchranná služba:	155
Hasiči:	150
Tísňové SMS zprávy:	+420 724 333 155

25. TY A JÁ JSME KAMARÁDI

Cíl:	Naučit vidět v druhém člověku přítele, poznat sám sebe v jiném světle.
Popis hry:	Děti vytvoří dvojice. S partnerem se posadí proti sobě. Střídavě mluví o tom, z čeho mají u sebe samotných radost, co na sobě mají rády. Střídají se s partnerem. Čím více rozmanitostí jakéhokoli druhu, tím lépe.
Otázky:	Učitel se ptá dětí, zda se o spolužákovi dozvěděly něco nového.
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

26. OCEŇUJI NA TOBĚ

Cíl:	Naučit se vidět na druhém jeho klady, schopnosti či pěkné vlastnosti, i když není ve třídě oblíbený či je odlišný od ostatních.
Pomůcky:	Fotografie, dvě video ukázky s lidmi z komunity neslyšících. (Příloha XX.)
Popis hry:	Posadíme děti do kolečka ve skupinách. Děti sdělí každému ve skupině, co se jim na nich líbí, případně v čem vynikají mimo školu apod. Ve hře pokračujeme diskusí o tom, čeho dosáhli neslyšící lidé v různých oborech.
Otázky:	Čeho by chtěli žáci dosáhnout? Setkali se někdy se slavnou neslyšící osobností?
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

27. GENTLEMAN

Cíl:	Naučit děti základní pravidla společenského chování v komunitě neslyšících.
Popis hry:	<p>Učitel si připraví několik scének, ve kterých se postava chová špatně. Děti scénku pozorují a následně se snaží vysvětlit, co bylo špatně. Debatují s učitelem o pravidlech chování u neslyšících. Na závěr děti zahrají scénky správně.</p> <p>Je důležité, abychom na pravidla neslyšících upozorňovali během celého školního roku. Sami učitelé musí pravidla dodržovat.</p> <p>Situace s nevhodným chováním: Dva neslyšící spolu ukazují. Třetí neslyšící se snaží přerušit hovor tím, že sahá jednomu z neslyšících na ruce. Dva neslyšící spolu jedou v tramvaji. Přejde třetí neslyšící a poklepe kamarádům na hlavu. Dva neslyšící si spolu ukazují. Jeden z nich se náhle drze otočí a tím ztratí oční kontakt. Neslyšící odejde ze setkání bez rozloučení. Dva neslyšící spolu ukazují ve školní chodbě. Třetí neslyšící chce projít tak, aby nepřerušil komunikaci. Vytváří okolo ukazujících směšný taneček. Učitel přijde k neslyšícím dětem zezadu a začne je klepe po hlavičkách.</p>
Otázky:	<p>Jaká jsou pravidla v komunitě slyšících? Přijde-li do školy pro sluchově postižené slyšící člověk, musí také dodržovat pravidla chování neslyšících?</p>
Zdroj:	Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu

28. HISTORICKÝ KOMIKS

Cíl:	Nechat nahlídnout žáky do historie neslyšících.
Pomůcky:	Komiks pojednávající o neslyšící osobnosti z historie. (Příloha XXI.)
Popis hry:	Vybereme jednu osobnost z minulosti. Nejprve příběh vyprávíme ve znakovém jazyce. Necháme možnost, aby se děti ptaly na detaily, které by rády věděly. Následně dáme dětem zpracovaný stejný příběh formou komiksu. Posledních pár bublin necháme volných, aby děti samy mohly doplnit text. Nakonec si prohlédneme všechny komiksy a dětem ukážeme náš originál.
Otázky:	Znají děti jinou osobnost neslyšících z minulosti? Co všechno o ní vědí? Jaké slyšící historické osobnosti žáci znají?
Zdroj:	Barbora Komárková

29. VYPRÁVĚNÍ

Cíl:	Rozvíjet u dětí tvořivost ve znakovém jazyce.
Popis hry:	<p>(1) <i>Minutové vyprávění:</i> Děti sedí v kruhu. Učitel má hodinky, na kterých vždy každému žákovi běží minuta času. První žák vypráví libovolný smyšlený příběh. Přesně v době, kdy uplyne jedna minuta, učitel žáka zastaví. Poslední znak, který ukázal, musí použít následující žák jako první. Další žák také pokračuje v tématu podle své fantazie. Děti vytvoří (vlastní) příběh.</p> <p>(2) <i>Tvar ruky:</i> Děti vyprávějí příběh, ale musí používat pouze tři předem určené tvary ruky.</p> <p>(3) <i>Mimika:</i> Děti se rozdělí do dvojic. Jedno z dětí si vymyslí příběh (např. „jak jsem prožil včerejší den“) a celý jej vypráví pouze výrazem v obličeji, mimikou. Je vhodné, aby učitel nejprve sám pro ukázkou jedno vyprávění dětem předvedl.</p>
Otázky:	S kým si děti vyprávějí? Co děti na vyprávění nejvíce baví?
Zdroj:	Barbora Komárková

30. ZDRAVÁ ZEĎ

Cíl:	Vysvětlit, co znamená pojem „zdraví“. Snaha přiblížit dětem rozdíl mezi medicínským a kulturním přístupem k neslyšícím.
Pomůcky:	Velký balicí papír, papíry pro žáky, fixy, lepidlo, pastelky.
Popis hry:	Žáky poprosíme, aby se zamysleli nad tím, co znamená slovo „zdraví“. Žáci postupně sdělují myšlenky ostatním. U každého společně vybereme nejpodstatnější charakteristiku a necháme ji žáka znázornit. Mini kresby nalepíme na velký balicí papír. Pokud se u žádného žáka neobjevilo, že zdraví = slyšící, pak učitel má připravenou kresbu neslyšícího. Ptá se dětí, zda jsou neslyšící zdraví. Děti by měly přijít na společnou odpověď, že jsou zdraví. Rozdílnost můžeme chápat v jiném jazyce, v jiném přijímání světa.
Otázky:	Jak musíme o své zdraví pečovat? Být „zdraví“, je to samozřejmé?
Zdroj:	Cvičení a hry pro globální výchovu 1.

31. JAK SE VIDÍM

Cíl:	Žáci se zamyslí nad vnímáním sebe sama a hovoří o něm s ostatními.
Pomůcky:	Dvojice obrázků (Příloha XXII.).
Popis hry:	<p>Učitel žákům vysvětlí, že budou hodnotit sami sebe pomocí dvojic znaků/obrázků. Každá dvojice znaků, jsou dvě různé představy; žáci přirovnávají sami sebe k představě, která jim podle jejich názoru více odpovídá.</p> <p>Učitel ukazuje postupně dvojice znaků. Žáci zvolí ze dvou obrázků první dojem a druhý obrázek dají do košíku, jde nám o první dojem.</p> <p>Dvojice: kočka – pes pevné – kapalné pondělí – sobota zelená – oranžová vlna nebo nylon terénní – drahé módní auto orel – delfín loď – letadlo kytička fialek – slunečnice moře – obloha pivo – šampaňské</p> <p>Je podstatné, aby učitel nenechal rozhodnutí na základě obrázků. Důležité je, aby děti viděly rozdíl v tom, jak učitel ukazuje a vysvětluje pojmy znakovým jazykem. Cílem učitele by mělo být, aby se děti zamyslely nad vlastnostmi povahovými, nejen nad vnější charakteristikou.</p> <p>Po roztřídění obrázků požádáme žáky, aby se rozdělili do trojic. Každý se zamyslí nad svou volbou obrázků. Žáci si navzájem říkají, co se jim na sobě líbí. Vypráví o vlastní osobě s pomocí obrázků, které zvolily.</p>
Otázky:	<p>Jak se cítím, když o sobě mluvím v kladných větech?</p> <p>Co ještě dalšího se mi na sobě líbí?</p>
Zdroj:	Cvičení a hry pro globální výchovu 1.

32. ČLOVĚK ZE SÁČKU

Cíl:	Ukázat žákům, jak rozdílně mohou různé skupiny lidí vnímat, co znamená být lidskou bytostí.
Pomůcky:	Sáček plný překvapení - různobarevné tužky, provázek, vlna, modelína, papírové svorky, balónky, lepidlo, papírové pohárky, barevné papíry, nůžky. Arch balicího papíru pro každou skupinku.
Popis hry:	Skupinky po dvou (aby nám vznikli minimálně čtyři lidé ze sáčků) dostanou „sáček plný překvapení“. Skupina má za úkol zobrazit (s použitím věcí ze sáčku) lidskou bytost. Připomeneme, že zobrazení může být abstraktní či realistické a že by mělo postihnout mnohem více než jen pouhý fyzický vzhled člověka. Na závěr všechny skupiny svá díla vystaví. Třída pak může diskutovat o rozdílech a společných rysech jednotlivých výtvorů. Jednoduché a zábavné cvičení, které ukazuje, že různé skupiny lidí mohou mít různý pohled na to, co znamená být „lidskou bytostí“.
Otázky:	Vytvořila nějaká skupina neslyšícího člověka? Mají lidé ze sáčku sluchadla? Poznám na člověku, že je neslyšící?
Zdroj:	Cvičení a hry pro globální výchovu 1.

33. KALENDÁŘ

Cíl:	Žáci si uvědomují rozdílnost svých jednotlivých kulturních tradic během roku. Vnímají své bezprostřední okolí.
Pomůcky:	Indiánský kalendář (Příloha XXIII.), fotky z tradičních akcí pro neslyšící děti.
Popis hry:	Učitel se s žáky podívá společně na indiánský kalendář. Krátce si s dětmi popovídá o tom, že mnoho kmenů původních indiánských obyvatel Ameriky nebo australských domorodců si vytvořilo podobný kalendář. Konkrétní podoba kalendáře závisela na prostředí, ve kterém jeho tvůrci žili. V kalendáři se například mohl objevit „Měsíc velryb“, žili-li jeho autoři na pobřeží oceánu nebo například „Měsíc horských koz“, pokud žili v horách. Učitel si s žáky povídá, co lze z daného kalendáře vyčíst. Úkolem dětí je sestavit obdobný kalendář se jmény měsíců, které odráží jejich zkušenosti a vnímání prostředí, ve kterém žijí. Kalendář mohou děti udělat ilustrovaný nebo jej nahrát na video.
Varianta:	Jako variantu můžeme nechat děti vyrobit kalendář, který bude v jednotlivých měsících ukazovat kulturní události neslyšících.
Otázky:	Proč lidé používají kalendáře? Co znamenal kalendář pro indiány, co znamená teď pro nás? Na jaké kulturní události chodíš nejraději?
Zdroj:	Cvičení a hry pro globální výchovu 1.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila navrhnout aktivity, jejichž praktikování by napomohlo k seznámení neslyšících dětí s kulturou neslyšících již od začátku školní docházky. Jsem si vědoma faktu, že neslyšící děti neslyšících rodičů se s kulturou neslyšících setkávají doma a svým způsobem je kultura neslyšících obklopuje. Ale pro neslyšící děti slyšících rodičů by bylo vhodné, aby se seznamováním s kulturou neslyšících pomáhala rodičům škola.

Jak jsem se zmínila na začátku své práce, nemyslím si, že je vhodné, abychom my slyšící určili, kterým směrem se mají neslyšící vydávat. Ale na druhou stranu, ti lidé, kteří s neslyšícími přicházejí do kontaktu, by měli ukázat, z čeho si mohou neslyšící vybrat. Ve školách by se děti měly seznámit, jak se světem slyšících, tak světem neslyšících. Na základě objektivních informací si neslyšící mohou nenásilně vybrat, jakou cestou se ve svém budoucím životě vydají.

Sama jsme se snažila stručně popsat základní charakteristiky světa neslyšících. Logicky jsem vysvětlila, že neslyšící lze považovat za jazykově–kulturní menšinu, a bylo by politicky správné, aby se neslyšícím dostávalo stejných práv jako jiným jazykovým menšinám na našem území.

Komunita (českých) neslyšících se odlišuje především v užívání (českého) znakového jazyka. Užívání znakového jazyka v prostoru přináší velké možnosti pro umělecké vyjádření. Kultura neslyšících v užším slova smyslu je jedinečná a mne vždy znova a znova upoutá.

Pokusila jsem se ukázat, že zařazením kultury neslyšících do vyučování by došlo k snadnějšímu uspokojování psychických potřeb neslyšících dětí. Domnívám se, že neslyšící děti by tak byly více sebejisté, vyrovnané a hlavně spokojené samy se sebou.

Doufám, že moje práce alespoň malou měrou přispěje k tomu, aby si učitelé na prvním stupni základních škol pro sluchově postižené uvědomili, že zařazení prvků ze světa neslyšících přispěje k rozvoji neslyšících dětí. Nezanedbatelný je i praktický materiál, který vznikl spolu s aktivitami. Práce obsahuje 33 aktivit ke snadnému použití ve třídě včetně ilustrací, videomateriálů a doplňkových informací.

Zdroje

- [1] *Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel* [online]. c2004 [cit. 2005-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.asnep.cz/asnep.html>>.
- [2] BERKE, Jamie. *Who Is A Big D in The Deaf Community?* [online]. [1997] , 2005 [cit. 2005-09-16]. Dostupný z WWW: <http://deafness.about.com/cs/culturefeatures1/a/bigdorsmalld_1.htm>.
- [3] BÍMOVÁ, Petra. Jazyk znakový - jazyk přirozený. *Čeština doma a ve světě*. 2002, č. 2, 3, s. 100-103. ISSN 1210-9339.
- [4] BURYÁNEK, Jan, et al. *Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro středoškolské pedagogy : projekt Varianty*. Praha : Člověk v tísní - společnost při České televizi, 2002. 84 s. ISBN 80-7106-614-1.
- [5] CARROL, Cathryn, HOFFPAUIR FISCHER, Catherine. *Orchid of the Bayou : A Deaf Women Faces Blindness*. Washington, DC : Gallaudet University Press, 2002. 253 s. ISBN 1-56368-104-8.
- [6] CARTY, Breda. The Development of Deaf Identity. In ERTING, Carol, et al. *The Deaf Way : Perspectives from the International Conference on Deaf Culture*. Washington, DC : Gallaudet University Press, 1994. s. 40-43. ISBN 1-56368-026-2.
- [7] CRIPPS, Joanne, S. *Quiet Journey : Understanding the rights of deaf children*. Canada : The Ginger Press, Inc., 2002. 153 s. ISBN 0-921773-52-8.
- [8] *Časopis Unie* [online]. [2002] [cit. 2005-11-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.cun.cz/index.php?stranka=unie>>.
- [9] ČERMÁKOVÁ, J., RABIŇÁKOVÁ, D. *Ty + já = kamarádi : hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu* . Praha : ISV, 2002. 150 s. ISBN 80-85866-76- 5.
- [10] *Deaf Culture* [online]. 1996 [cit. 2005-10-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.aslinfo.com/deafculture.cfm>>.
- [11] *Divadlo Neslyším* [online]. 2005 [cit. 2005-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.neslysim.cz/html/indexCZ.php>>.
- [12] DUQUETTE, Georges. Cultural Processing and Minority Language Children with Needs and Special Needs. In MALAVÉ, Lilliam M., DUQUETTE, Georges. *Language, Culture & Cognition*. Bristol : Multilingual Matters Ltd., 1991. s. 120-136. ISBN 1-85359-103-3.

- [13] ERTING, Carol, et al. *The Deaf Way : Perspectives from the International Conference on Deaf Culture*. Washington, DC : Gallaudet University Press, 1994. s. 40-43. ISBN 1-56368-026-2.
- [14] Evropská charta regionálních či menšinových jazyků podepsána za Českou republiku dne 9. listopadu 2000.
- [15] *Experimentální ověřování učebních osnov hudebně dramatické výchovy pro sluchově postižené žáky* [online]. c2005 [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=41>>.
- [16] *Festival Otevřená náruč v Národním divadle* [online]. 2005 [cit. 2005-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.divadlo.cz/art/clanek.asp?id=4522>>.
- [17] GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur*. Praha : Slon, 2000. 565 s. ISBN 80-85850-89-3.
- [18] GREGORY, Susan, KNIGHT, Pamela. Sociální rozvoj a život v rodině. In GREGORY, S., KNIGHT, P., McCRAKEN, W., POWERS, S., WATSON, L.. *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Praha : FF UK, 2001. s. 15-21.
- [19] *Herníček on-line : Gordický uzel* [online]. 2004 [cit. 2005-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://zbysek.wosa.cz/hernicek/?action=display&id=26>>.
- [20] HOLCOMB, Roy, K., HOLCOMB, Samuel, K., HOLCOMB, Thomas, K. *Deaf Culture. Our Way : Anecdotes from the Deaf Community*. San Diego : DawnSign Press , 1994. 115 s. ISBN 0-915035-17-0.
- [21] HRONOVÁ, Anna, MOTEJZÍKOVÁ Jitka. *Raná komunikace mezi matkou a dítětem : neslyšící matka se svým sluchově postiženým dítětem : slyšící matka se svým slyšícím dítětem*. Praha : FRPSP, 2002. 67 s.
- [22] HRUBÝ, Jaroslav. *Historie neslyšících* [online]. 2003 [cit. 2005-11-04]. Dostupný z WWW: http://www.cktzj.com/certifikace/prednaska_20032004_soubory/frame.htm.
- [23] HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 1*. Praha : FRPSP, 1998, 235 s. ISBN 80-7216-006-0.
- [24] KUBALÍKOVÁ, Marie. *Přijímání menšin většinou společností se zřetelem na neslyšící*. [bakalářská práce] Praha , 2003. 56 s. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií. Studium humanitní vzdělanosti. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Andrea Hudáková.
- [25] KYLE, Jim. Společenství neslyšících: kultura, zvyky a tradice. In HOMOLÁČ, Jiří (ed.). *Komunikace neslyšících. Sociolingvistika (antologie textů)*. Praha : DeskTop Publishing FF UK, 1998. s. 141-150. ISBN 80-85899-40-X.

- [26] LANE, Herlan, HOFFMEISTER, Robert, BAHAN, Ben. *A Journey into the Deaf-World*. San Diego : DawnSign Press, 1996. 513 s. ISBN 0-915035-62-6.
- [27] LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1963.
- [28] LEDD, Paddy. *Understanding Deaf Culture : In Search of Deafhood*. Clevedon : Multilingual Matters LTD, 2003. 502 s. ISBN 1-85359-545-4.
- [29] MACUROVÁ, Alena. Jazyk v komunikaci neslyšících. (Předběžné poznámky). *Slovo a slovesnost*. 1994, roč. 55, s. 121-132.
- [30] MACUROVÁ, Alena. Poznáváme český znakový jazyk . *Speciální pedagogika*, 2001, roč. 11, č. 2, s. 69 - 75.
- [31] MACUROVÁ, Alena. *Seminář Komunita českých neslyšících a psaná čeština českých neslyšících*. Seminář pořádala Česká komora tlumočnicků znakového jazyka dne 13.2. 2005 v prostorách organizace Pevnost – České centrum znakového jazyka.
- [32] MATĚJČEK, Zdeněk. *Jak nezraňovat dětskou duši* [online]. 1999 [cit. 2005-10-22]. Dostupný z WWW: <http://www.zdrava-rodina.cz/zr/02_99/zr299_9.htm>.
- [33] MELKUSOVÁ, Alžběta. Antonín Kovařík - neslyšící malíř se slyšící duší. *Olomoucký den* [online]. 2005 [cit. 2005-12-04]. Dostupný z WWW: <http://www.den.cz/zpravodajstvi_wo/WO20050802000025.html>.
- [34] MIKEŠOVÁ, Lenka. *Pojetí prvouky v základních školách pro sluchově postižené*. [bakalářská práce] Praha , 2003. 72 s. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. Filozofická fakulta. Ústav českého jazyka a teorie komunikace. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Andrea Hudáková.
- [35] *Milan 1880 Congress : Eight Resolutions* [online]. c2005 [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.milan1880.com/milan1880congress/eightresolutions.html>>.
- [36] MURPHY, R.F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha : SLON, 1998.
- [37] *My a ti druzí : příručka pro multikulturní výchovu a vzdělávání na základní škole*. Němečková, Iveta; Koudelková, Pavla. Praha : Multikulturní centrum, 2004., CD. ISBN 80-239-2099-5.
- [38] MYSLIVEČKOVÁ , Radka. Putování neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí po jejich vlastním osudu. In *Ve světě sluchového postižení*. Praha : FRPSP, 2005. s. 26-29. ISBN 80-86792-27-7.
- [39] Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením, schválený usnesením vlády ze 14. dubna 1998 č. 256.

- [40] NOVÁKOVÁ, Radka. „Televizní klub neslyšících“ v kultuře českých neslyšících. [bakalářská práce] Praha, 2004. 131 s. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav českého jazyka a teorie komunikace. Vedoucí bakalářské práce Prof. PhDr. Alena Macurová, CSc..
- [41] OHNA, Stein, Erik. Deaf in my own way: Identity, learning and narratives. *Deafness and Education International*. 2004, vol. 6, no. 1, s. 20-38.
- [42] OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. *Pojetí dějepisu na 2. stupni základních škol pro sluchově postižené*. [bakalářská práce] Praha, 2002. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta.
- [43] PADDEN, Carol, HUMPHRIES, Tom. *Deaf in America : Voices from a Culture*. USA : Harvard University Press, 1988. 134 s. ISBN 0-674-19424-1.
- [44] POTMĚŠIL, Miloň. *Čtení k surdopedii*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 217 s. ISBN 80-244-0766-3.
- [45] PRAIBIŠOVÁ, Markéta. Dospělý neslyšící „vzor“. *Info-Zpravodaj*. 2005, roč. 13, č. 2, s. 15-16.
- [46] PRIDE, Dana. *My friend is deaf*. Hillsboro : Butte Publications, Inc., 1996.
- [47] PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum*. Praha : ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- [48] REDLICH, Karel. *CODA : Children of Deaf Adults* [online]. 2004 [cit. 2005-12-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.volny.cz/karel.redlich/CODA.htm>>.
- [49] RIDGEWAY, Sharon. Neslyšící osobnost?. In GREGORY, S., KNIGHT, P., McCRACKEN, W., POWERS, S., WATSON, L.. *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Praha : FF UK, 2001. s. 22-28.
- [50] SELBY, David, PIKE, Graham. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Praha : Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-369-2.
- [51] *Seminář Znakový jazyk*. Seminář probíhal v období ZS 2004/2005 na Univerzitě Karlově v Praze, Filozofické fakultě, Ústavu českého jazyka a teorie komunikace. Obor Čeština v komunikaci neslyšících.
- [52] SHETTLE, Andrea. *Deaf Way II: Celebration of the Deaf Way of Life* [online]. 2002 [cit. 2005-12-05]. Dostupný z WWW: <http://www.disabilityworld.org/09-10_02/news/deafway.shtml>.
- [53] SOVÁK, Miloš. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jinočany : H&H, 2002. 418 s. ISBN 80-86022-76-5.
- [54] SOVÁK, Miloš. *Logopedie*. Praha : SPN, 1978. 460 s.

- [55] STRNADOVÁ, Věra. *Současné problémy komunity neslyšících I. Hluchota a jazyková komunikace*. Praha : FF UK, 1998. ISBN 80-85899-45-0.
- [56] *Sylaby kursů tříletého bakalářského studia ČNES* [online]. [2005] [cit. 2005-12-26]. Dostupný z WWW: <<http://ucjtk.ff.cuni.cz/>>.
- [57] *The curriculum for 10-year compulsory school* [online]. [1997] [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <http://www2.udir.no/L97//L97_eng/>.
- [58] *The Milan Congress 1880* [online]. [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <http://www.istc.cnr.it/mostralis/eng/index3.htm>>.
- [59] TIKOVSKÁ, Lenka, KUCHAROVÁ, Lucie. Klasifikátory. In *Jazyk neslyšících. Co bychom měli znát o znakovém jazyce*. Praha : ÚČJTK, 2005. s. 69-78.
- [60] VÁGNEROVÁ, Marie, HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana, ŠTECH, Stanislav. *Psychologie handicapu* . 2. přeprac. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 230 s. ISBN 80-7184-929-4.
- [61] *Varianty* [online]. [2002] [cit. 2005-09-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.varianty.cz/default.asp?mn=10&pa=slovnicek#Kultura>>.
- [62] *Velký sociologický slovník*. Pavel Klener; Jiří Linhart, Alena Vodáková. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 2 sv.. s. 747, 878. ISBN 80-7184-164.
- [63] VOJNAROVÁ, M. *Kultura českých neslyšících*. [seminární práce] Praha : ÚČJTK, 2002. [nepublikováno]
- [64] VYSUČEK, Petr. *Seminář Kultura českých neslyšících*. Seminář probíhal v období ZS, LS 2004/2005 na Univerzitě Karlově v Praze, Filozofické fakultě, Ústavu českého jazyka a teorie komunikace. Obor Čeština v komunikaci neslyšících.
- [65] WOLL, Benice, LADD, Paddy. Deaf Communities . In MARSCHARK, Marc, SPENCER, Patricia, Elizabeth. *Oxford handbook of deaf studies, language and education*. 1st edition. Oxford : Oxford University Press, 2003. s. 151-163. ISBN 0-19-514997-1.
- [66] Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů.
- [67] Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- [68] Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.
- [69] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

- [70] ZANGARA, Darlene, Goncz. *I can do alot of things!* [online]. 1991 [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <http://www.geocities.com/alex_can_do/>.
- [71] ZIMA, Petr. Komunita a komunikace. In *Komunita a komunikace : Community and communication*. Praha : SOFIS, 1999. s. 149-192. ISBN 80-902439-9-1.

Tabulka příloh

číslo přílohy	číslo příslušné aktivity	popis přílohy	přiložena v tištěné podobě	přiložena na CD
I.	1	kartičky „Kdo to je?“	√	√
II.	1	kartičky „Jak se zdraví?“	√	√
III.	1	losovací zařízení		√
IV.	4	kartičky se jmény	√	√
V.	5	pohádka „Maxipes Fík ve škole“		√
VI.	5	pohádka „O Popelce“		√
VII.	5	kartičky znázorňující emoce	√	√
VIII.	6	obrázky hlaviček	√	√
IX.	7	vyprávění o rodině		√
X.	11	obrys ruky	√	√
XI.	12	list s povoláním	√	√
XII.	12	příběh: Mohu dělat plno věcí!	√	√
XIII.	14	list ANO – NE	√	√
XIV.	15	Mapa České republiky s vyznačenými městy, kde jsou speciální školy pro sluchově postižené.	√	√
XV.	19	obrázky kroužků, kam chodí některé neslyšící děti	√	√
XVI.	20	obrázky pomůcek	√	√
XVII.	20	obrázky situací	√	√
XVIII.	21	situační obrázky	√	√
XIX.	21	maketa mobilního telefonu	√	√
XX.	23	dvě video ukázky s lidmi z komunity neslyšících		√
XXI.	25	komiks o neslyšící osobnosti z historie	√	√
XXII.	28	dvojice obrázků	√	√
XXIII.	30	indiánský kalendář	√	√
XXIV.		příběh Můj kamarád neslyší!	√	√
XXV.		divadelní vystoupení francouzských neslyšících dětí.		√

Zdroje příloh

Přílohy I., II., IV., VI., VIII., X., XIV., XV., XVI., XVII., XVIII, XIX., XXI., XXII. nakreslila pro potřeby práce Linda Kopecká.

Přílohu III. naprogramoval pro potřeby práce Mgr. Jiří Kosina.

Autorkou **přílohy VI.** je Bc. Radka Nováková.

Příloha VII.: Převzato z MILLER, Ralph, et al. *Sign Language Feelings : An Educational Coloring Book for Elementary and Preschool Children*. 1985. 16 s.

Autorkou **přílohy IX.** je Barbora Komárková, v ukázce vystupuje Magda Vojnarová a Mário Červinka.

Příloha XII.: ZANGARA, Darlene, Goncz. I can do alot of things! [online]. 1991 [cit. 2005-11-05]. Dostupný z WWW: <http://www.geocities.com/alex_can_do/>. Přeložila Barbora Komárková.

Příloha XX.: Záznam z pořadu Televizní klub neslyšících.

Příloha XXIII.: SELBY, David, PIKE, Graham. Cvičení a hry pro globální výchovu 1. Praha : Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-369-2.

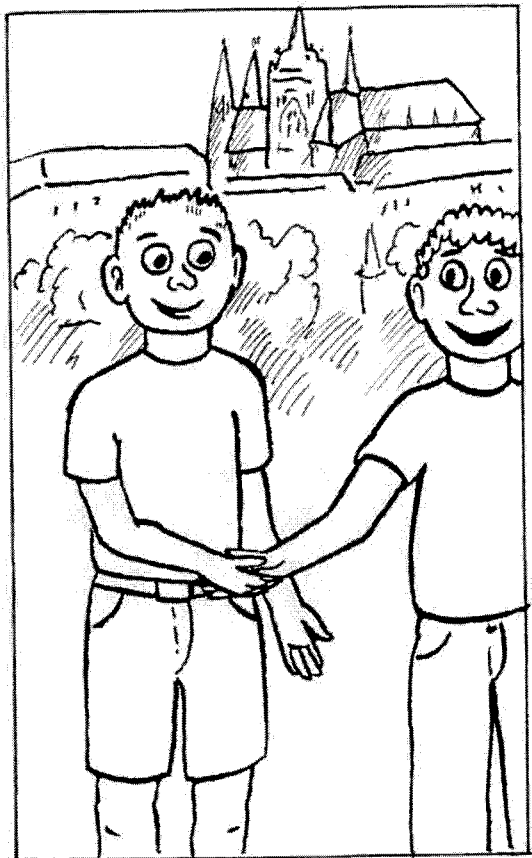
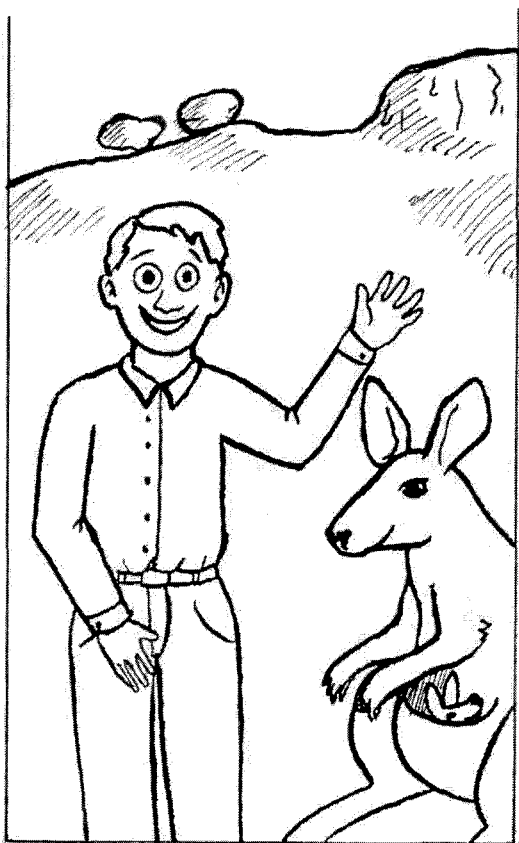
Příloha XXIV.: PRIDE, Dana. My friend is deaf. Hillsboro : Butte Publications, Inc., 1996. Přeložila Barbora Komárková.

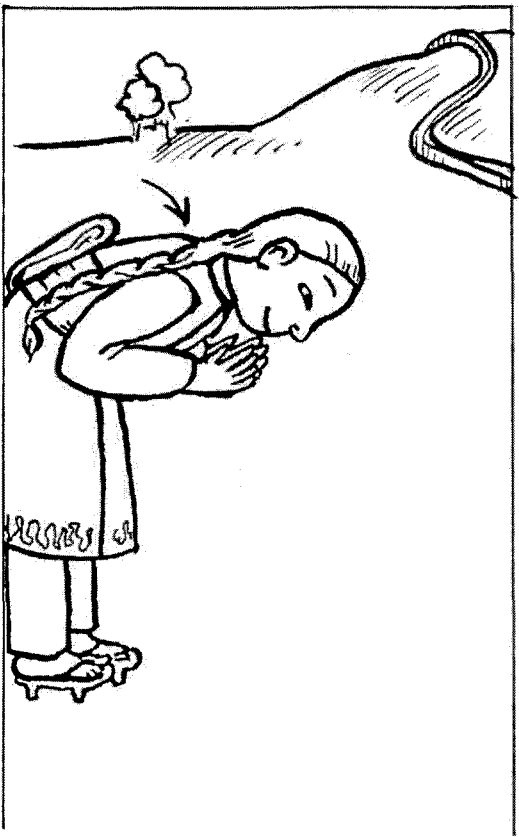
Příloha XXV.: Videokazeta Le Théâtre des enfants ANPEDA / Francie, 1992.

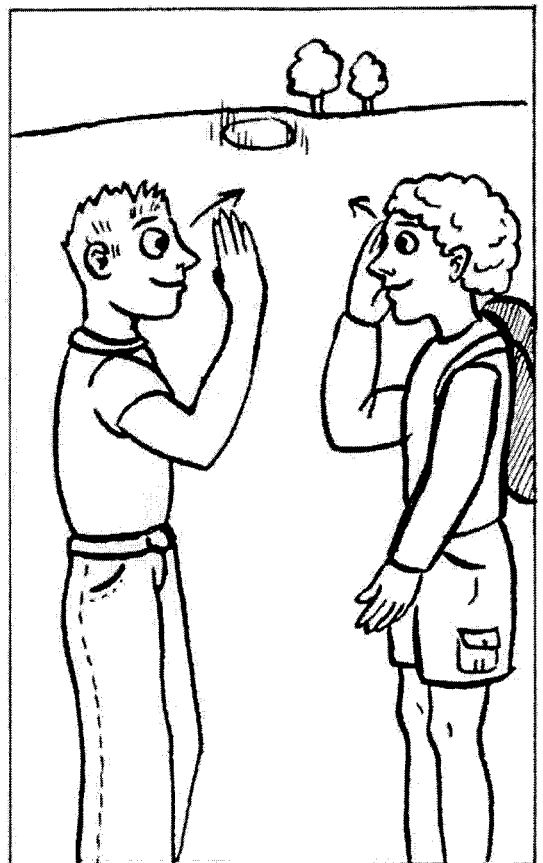
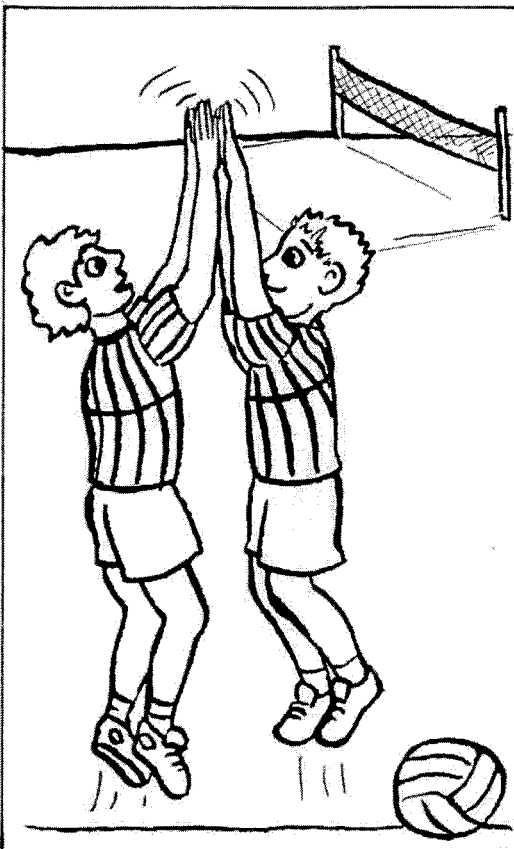
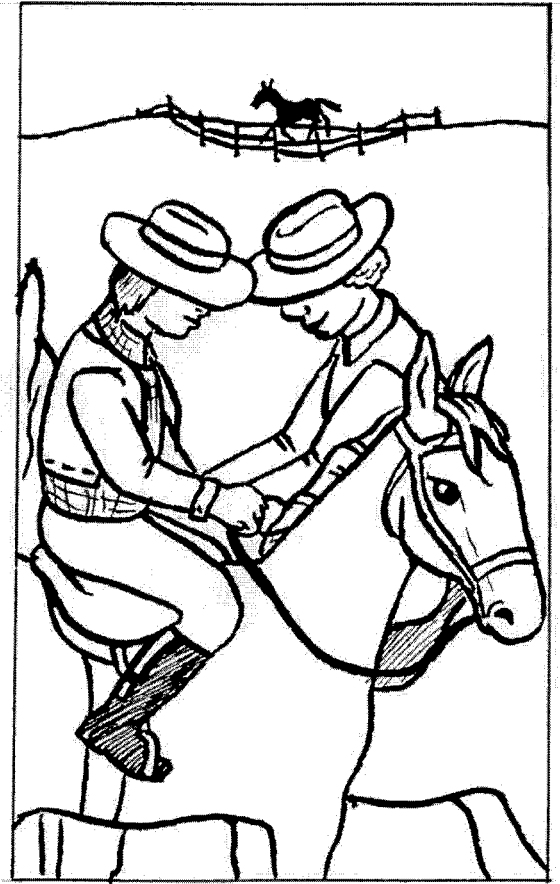
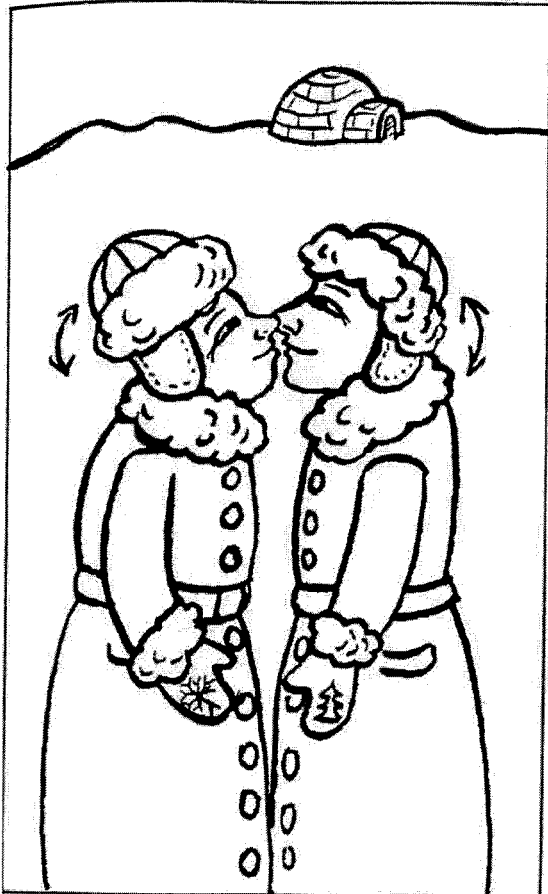
Příloha I. Kartičky „Kdo to je?“

Australan	Čech	Člověk z Texasu
Rus	Ital	Francouz
Číňan	Indián	Eskymák
Jezdec na koni	Volejbalista	Neslyšící

Příloha II. Kartičky „Jak se zdraví?“

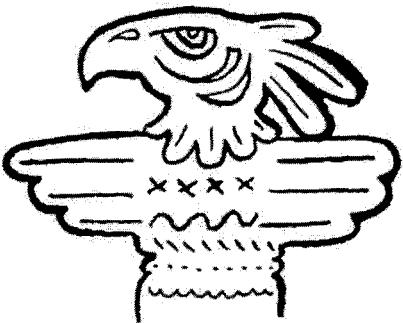

Příloha III. Losovací zařízení

Na přiloženém CD je umístěn losovací program (losovani.exe), který po spuštění začne losovat z předem vybraných obrázků.

Stiskem klávesy „mezera“ se losování zastaví a následným stiskem stejné klávesy dojde k opětovnému spuštění.

Příloha IV. Kartičky se jmény

Champak

Hemant

Ananti

Jména
Česká republika

Alena

Vašek

Petr

Jména
USA

Jason

Tim

Annie

Český znakový jazyk

Magda
Vojnarová

Petr
Vysuček

Nad'a
Dingová

Jména
Japonsko

Karen

可憐

Kate

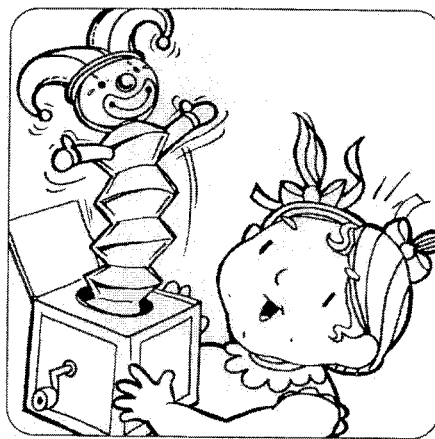
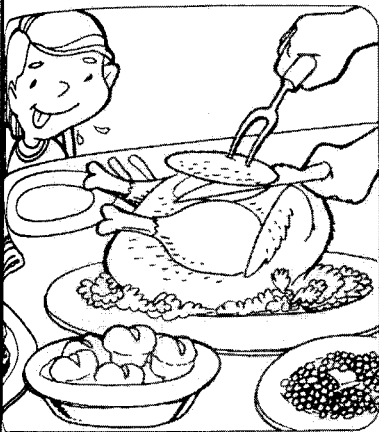
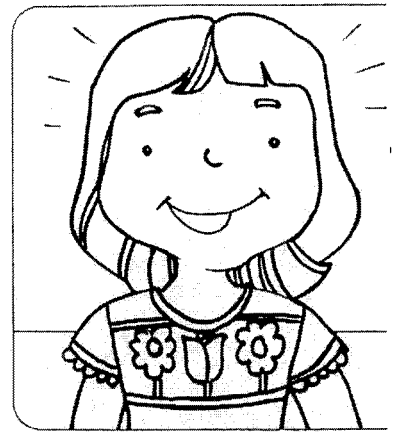
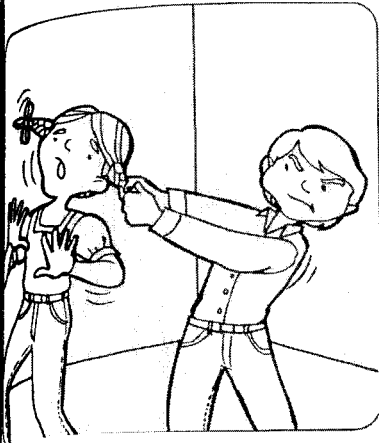
惠子

Walter

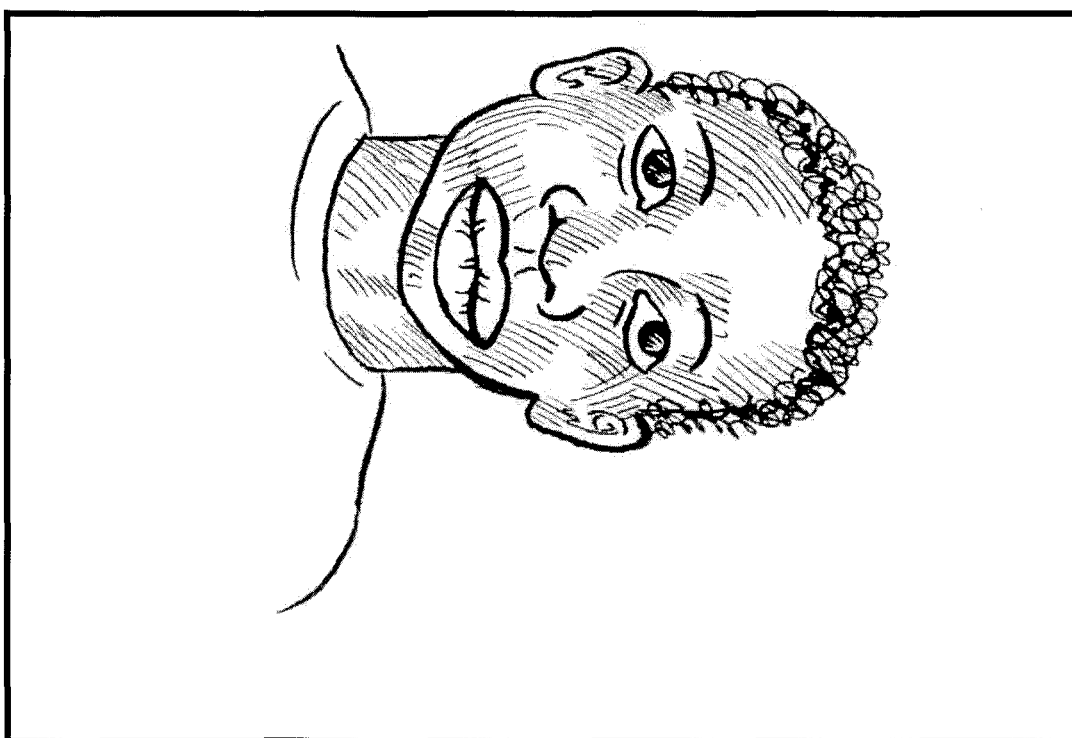
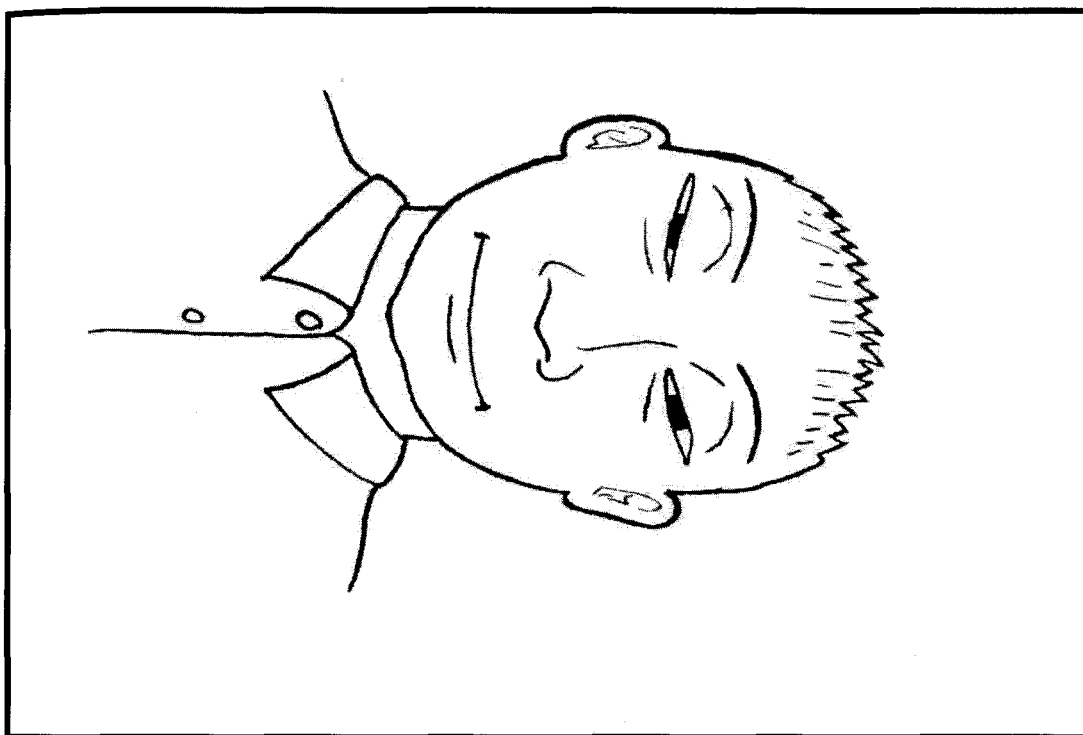
将軍

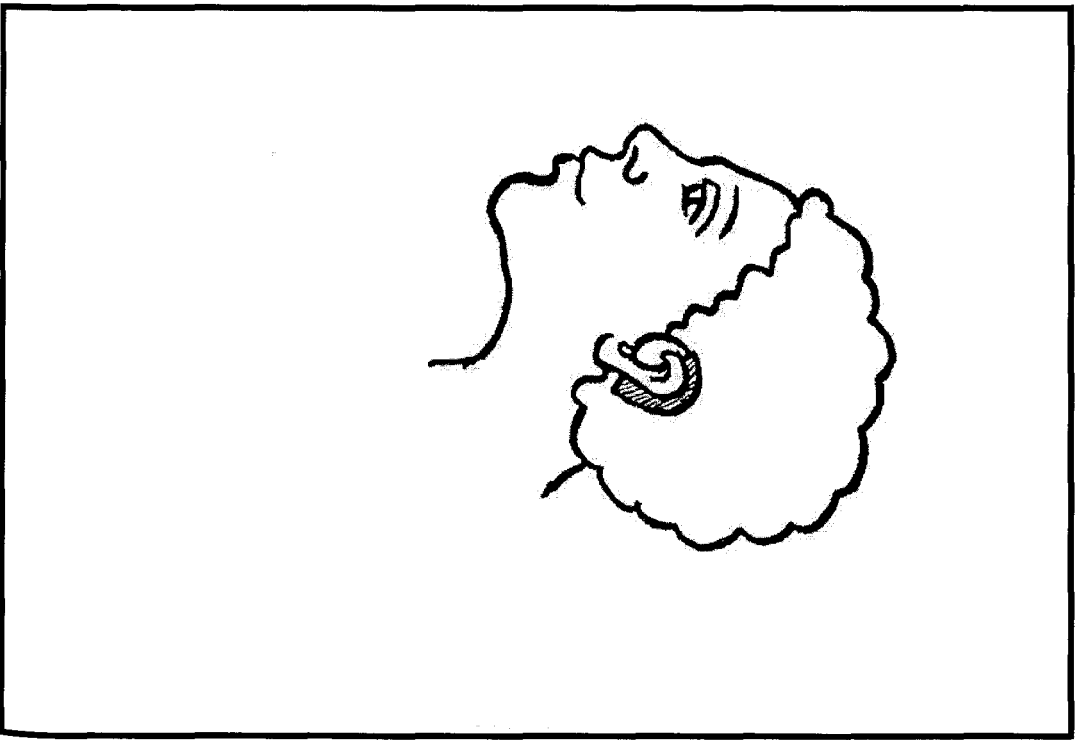
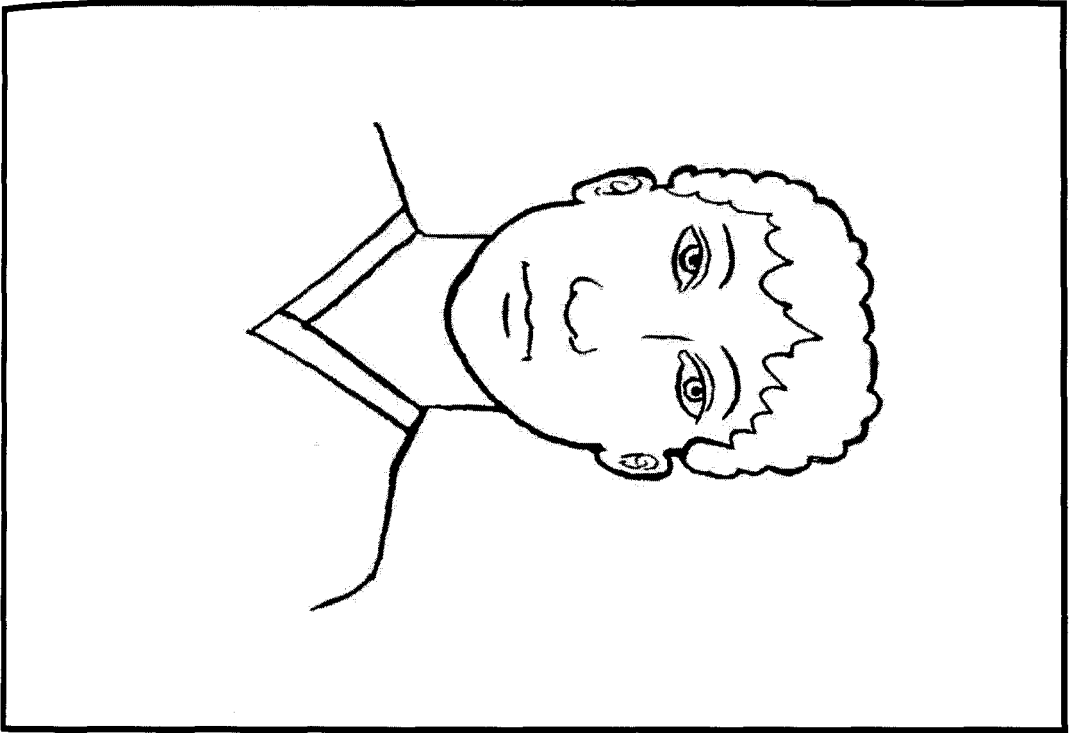
Příloha VII. Kartičky znázorňující emoce

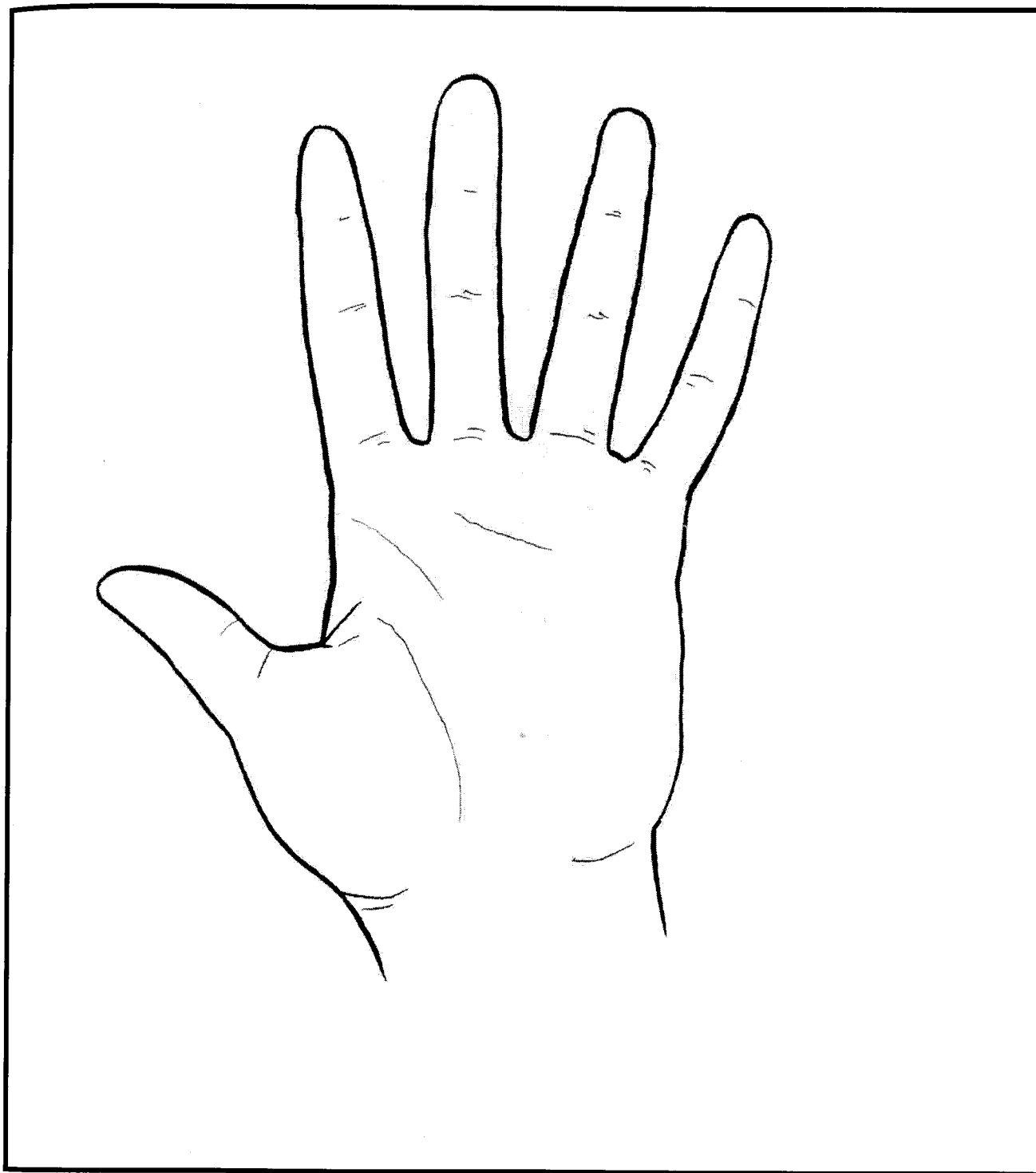

Příloha VIII. Obrázky hlaviček

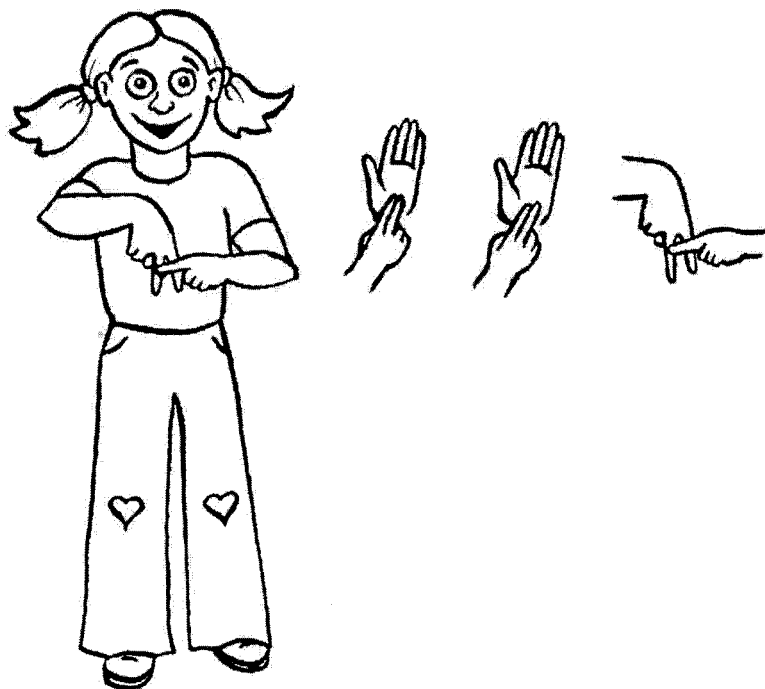
Příloha X. Obrys ruky

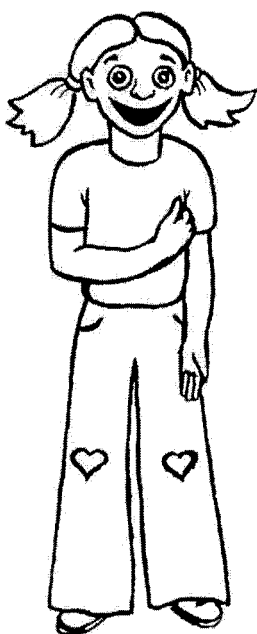
Příloha XI. List s povoláním

Co dělá kovář?
Co dělá řidič?
Co dělá švadlena?
Co dělá pilot?
Co dělá učitel?
Co dělá fotbalista?
Co dělá prodavačka?
Co dělá truhlář?
Co dělá úředník?
Co dělá lékař

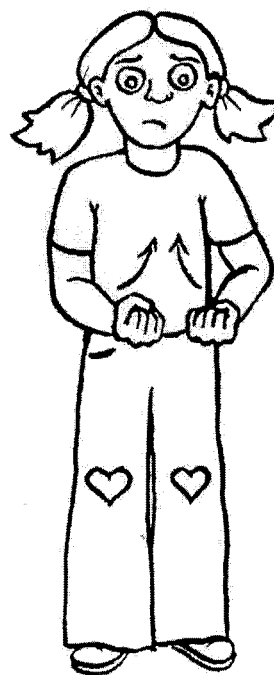
Příloha XII. Příběh: Mohu dělat plno věcí!

Ahoj! Jmenuji se Anna. Je mi sedm let a jsem neslyšící. Musím nosit sluchadlo. Chodím do školy.

Školu mám moc ráda. Ve škole se učím nové věci a je tam legrace. Škola mě baví.

Občas se mi do školy nechce. Učení je těžké. Musím se hodně snažit.

Moje paní učitelka se jmenuje Eva Nováková. Je hodná. Říká, že každý může mít občas špatnou náladu a občas dobrou náladu.

Mohu dělat plno věcí!

Směji se vtipům. Pláči, když jsem smutná. A co ty?

Umím běhat a skákat! A co ty?

Umím hrát fotbal. Umím jezdit na kole. A co ty?

Pomáhám mámě a tátovi s úklidem. A co ty?

Umím ukazovat českým znakovým jazykem. A co ty?

Až vyrostu mohu být slavnou osobností. Mohu být doktorka!

Mohu být paní učitelka!

Nebo mohu být právník!

Mohu pracovat na počítači!

Mohu být maminka!

Mohu být kuchařkou!

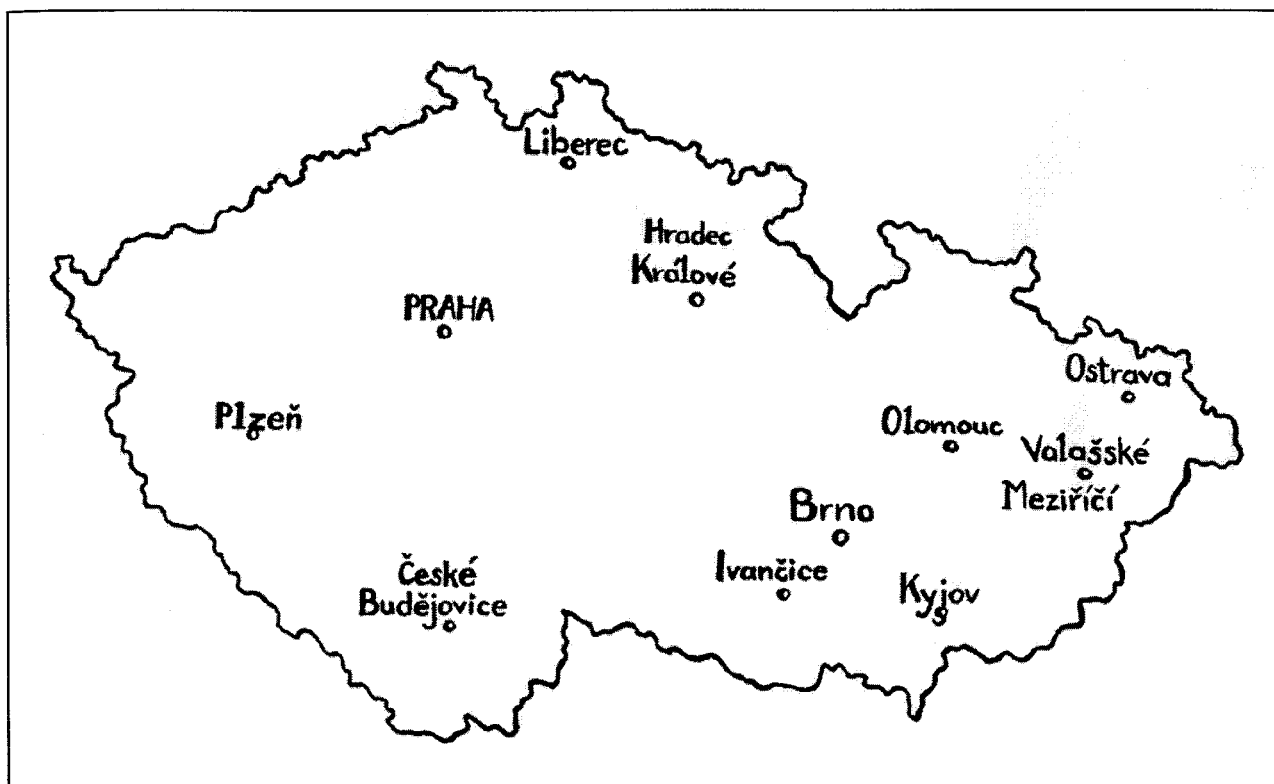
Mohu být i sestřičkou v nemocnici! Mohu být cokoliv!

Příloha XIII. List ANO – NE

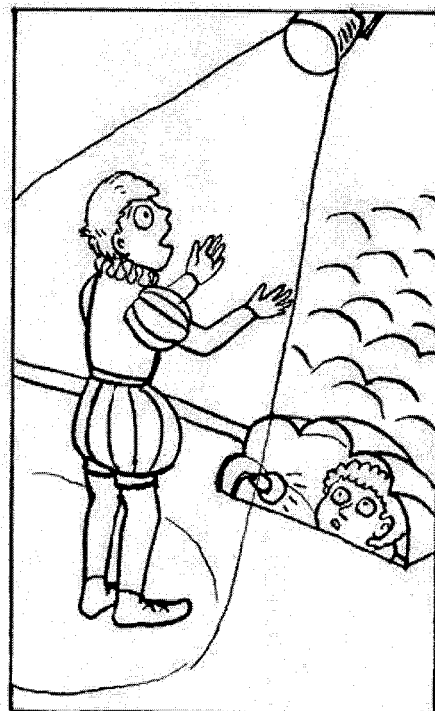
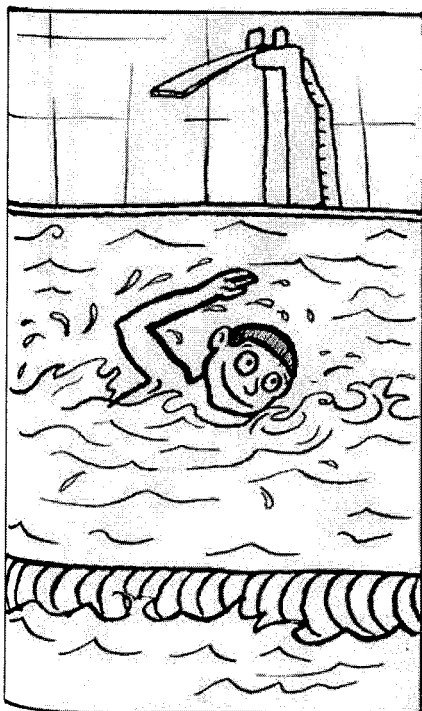
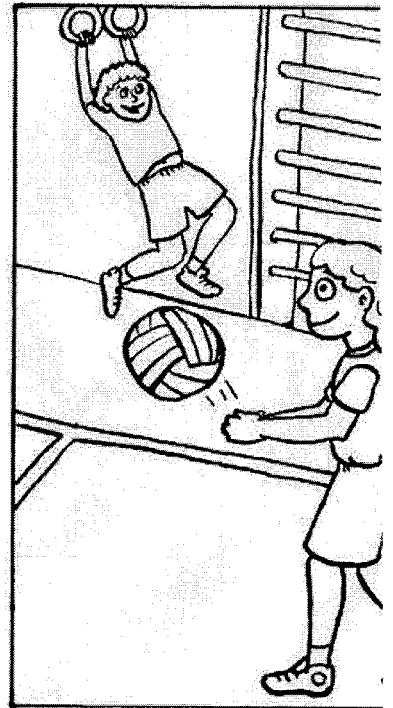
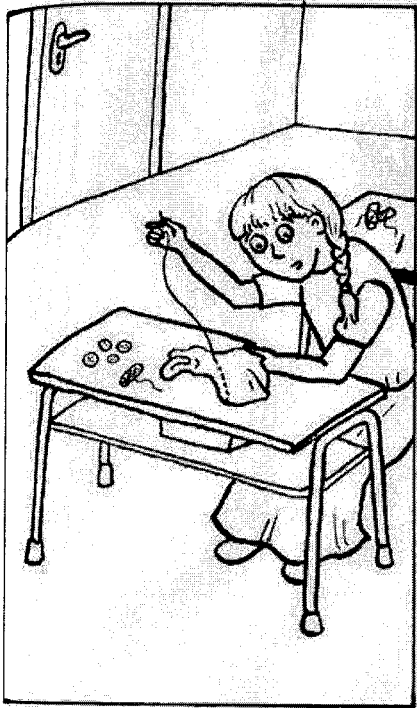
ANO

NE

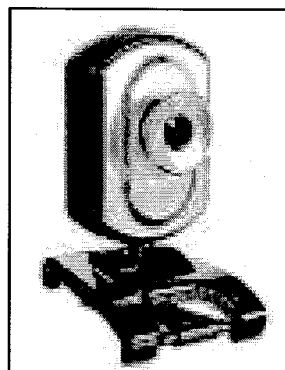
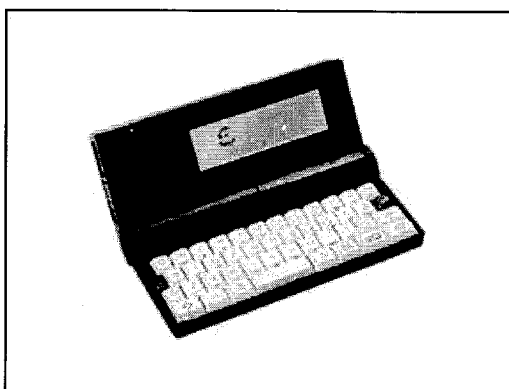
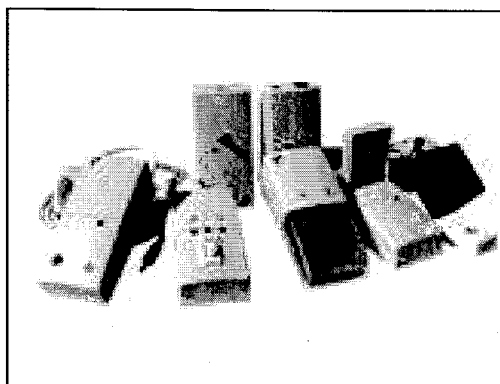
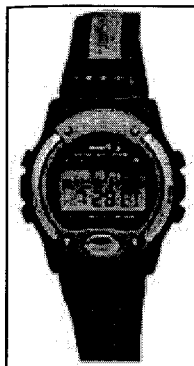
Příloha XIV. Mapa České republiky s vyznačenými městy, kde jsou speciální školy pro sluchově postižené.

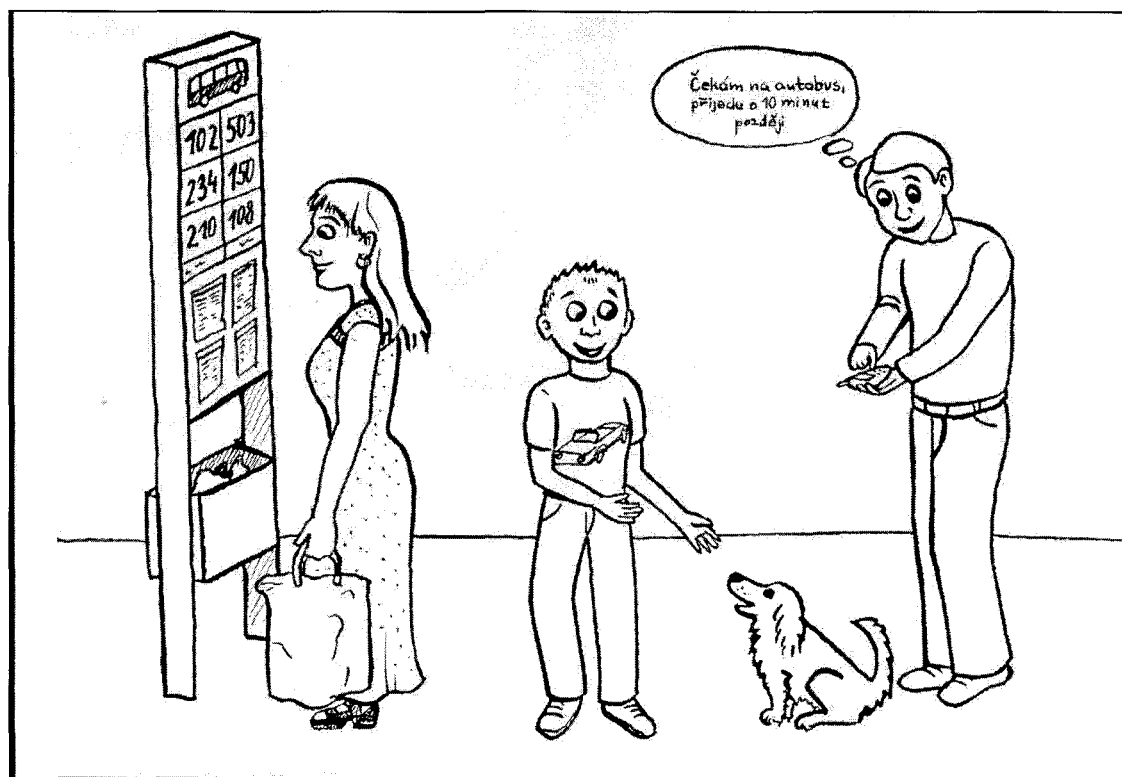
Příloha XV. Obrázky kroužků, kam chodí některé neslyšící děti

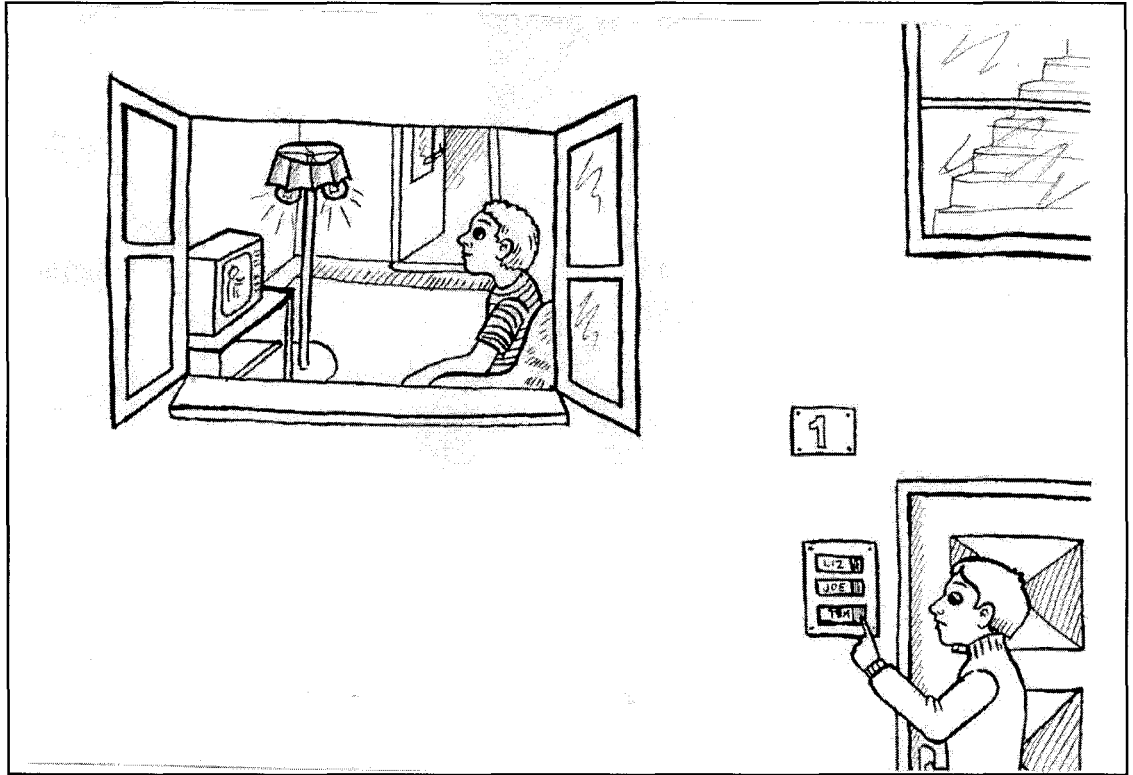

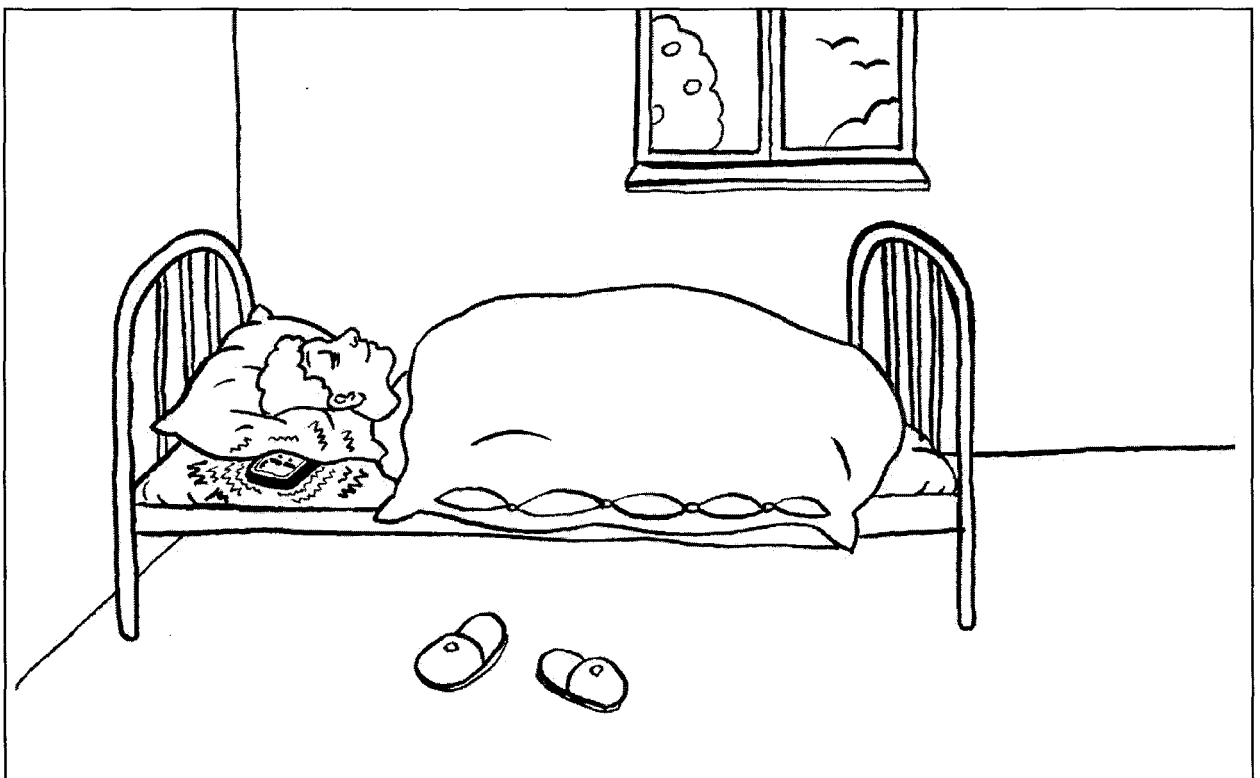
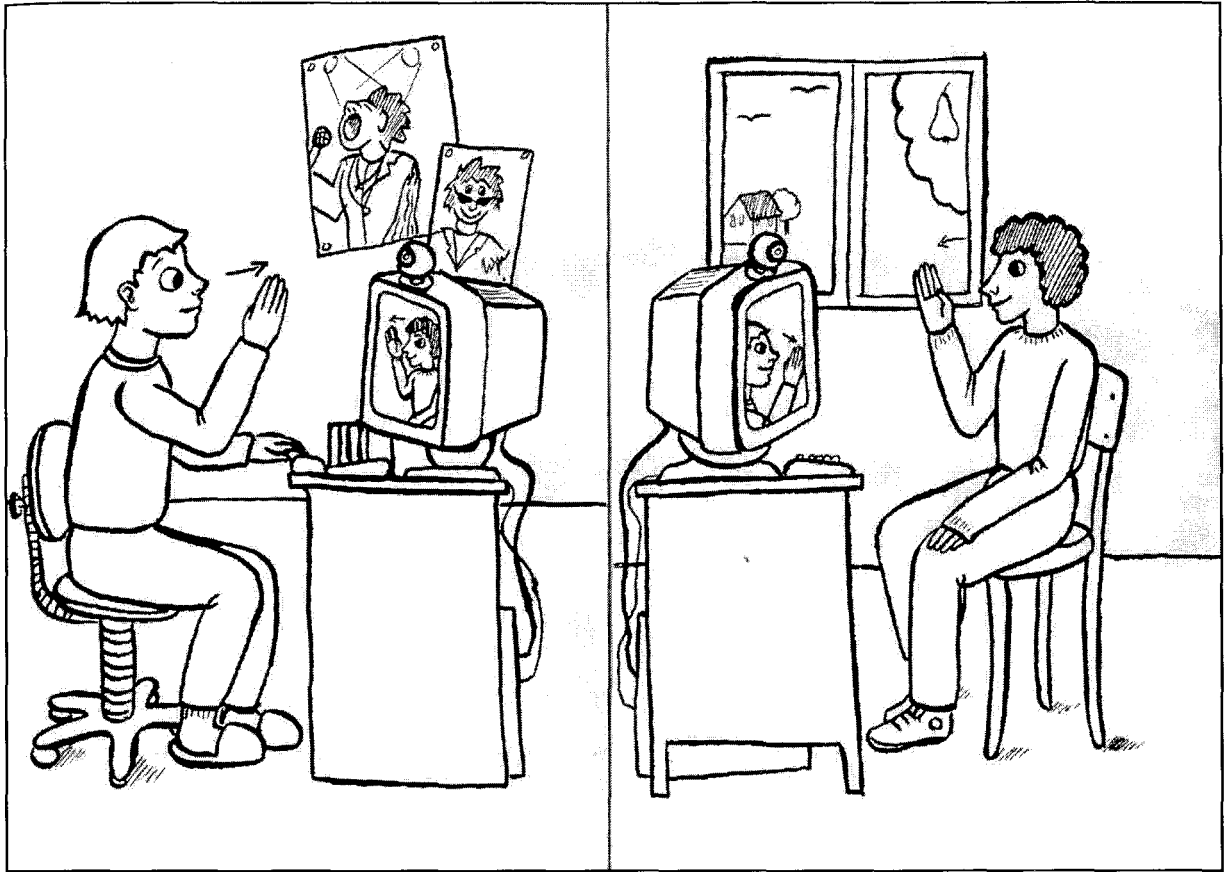
Příloha XVI. Obrázky pomůcek

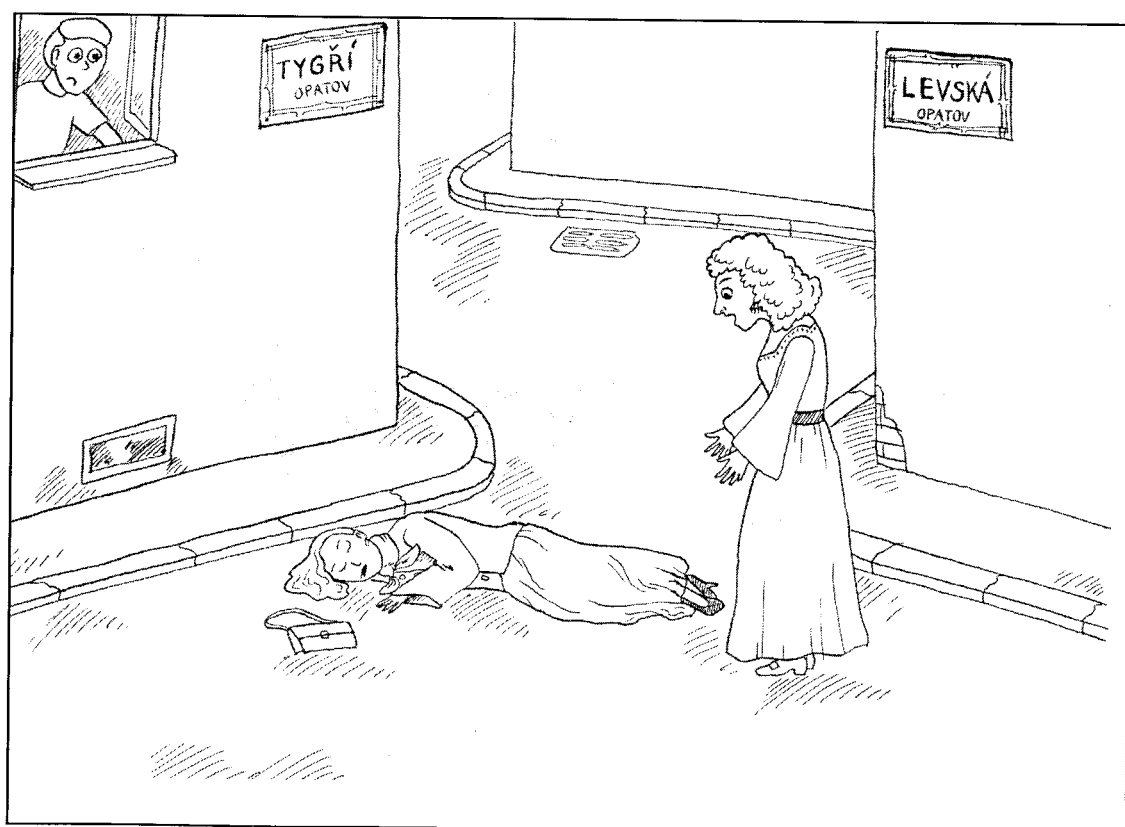
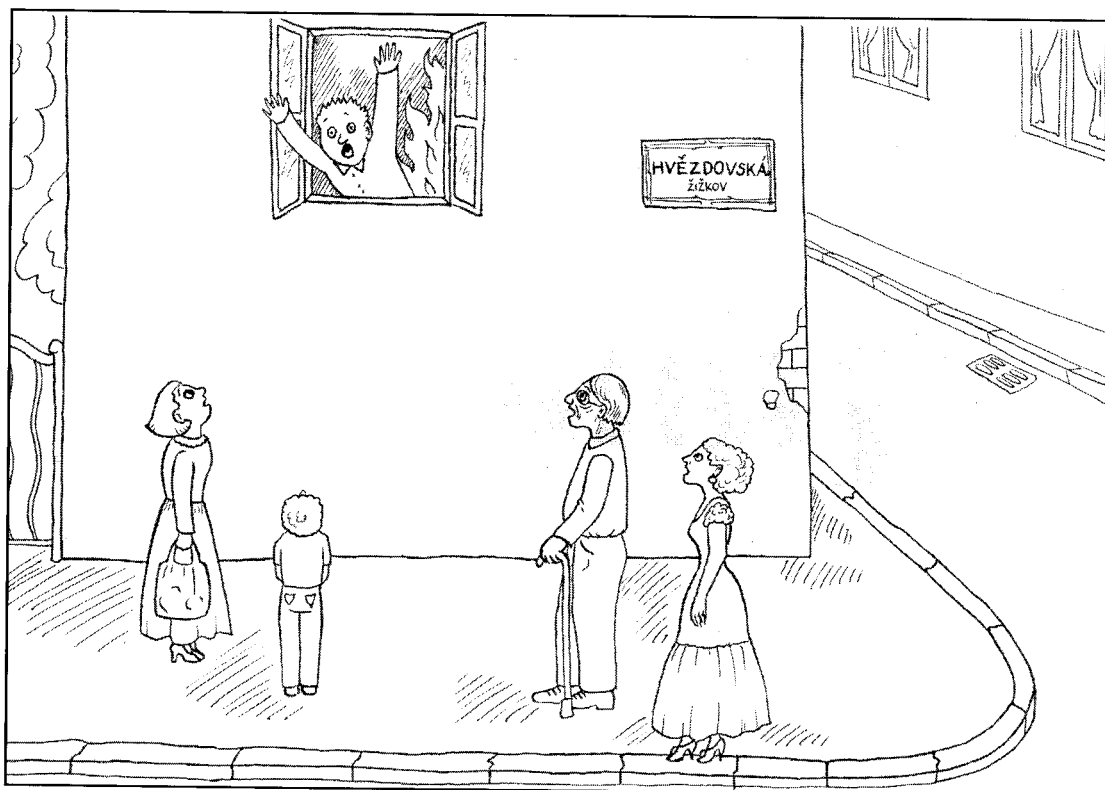
Příloha XVII. Obrázky situací

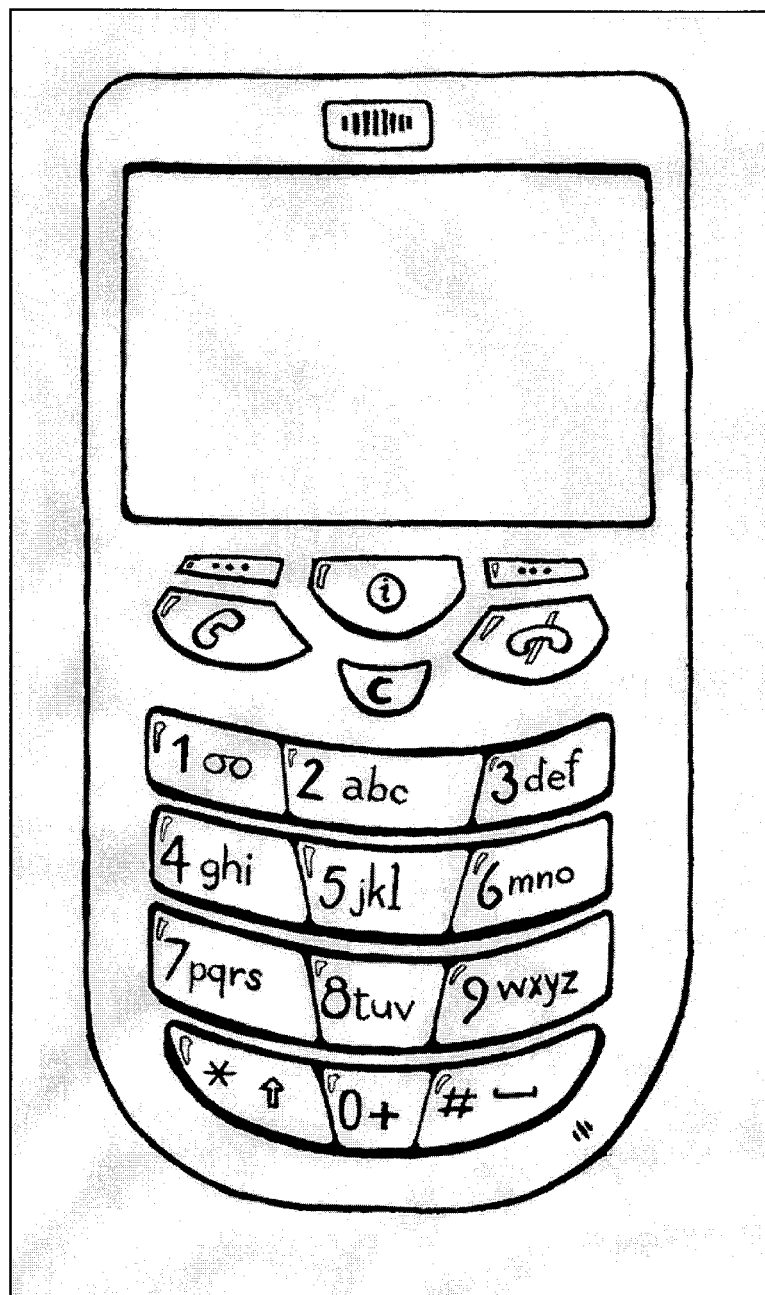

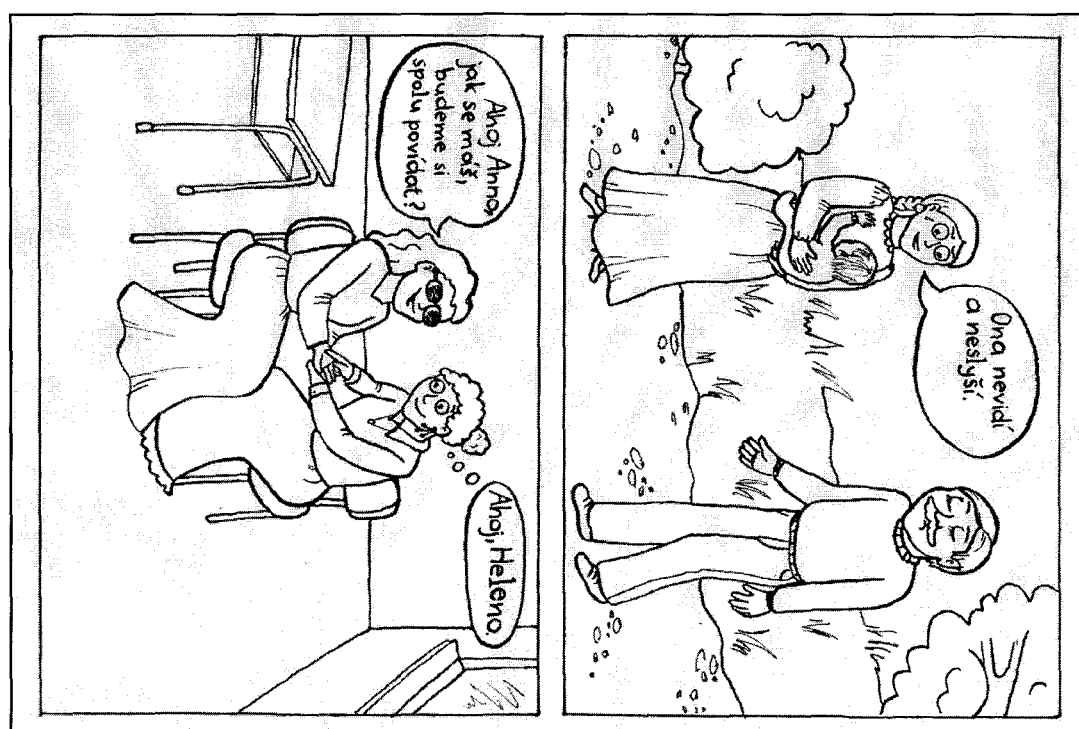
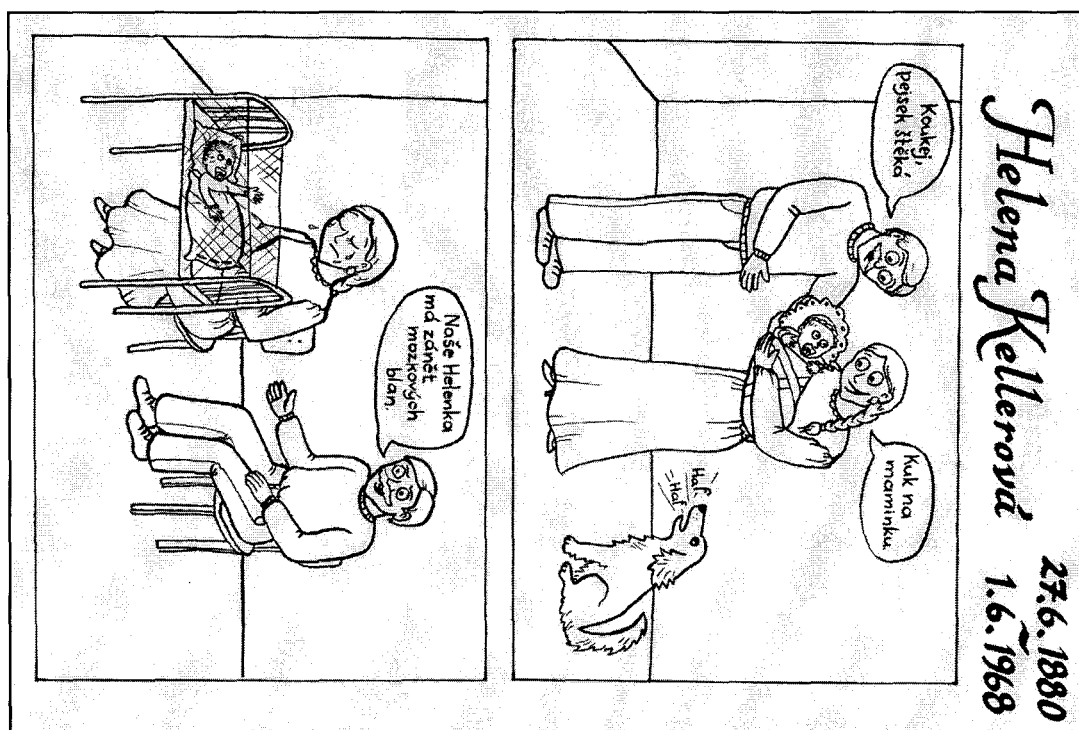
Příloha XVIII. Situační obrázky

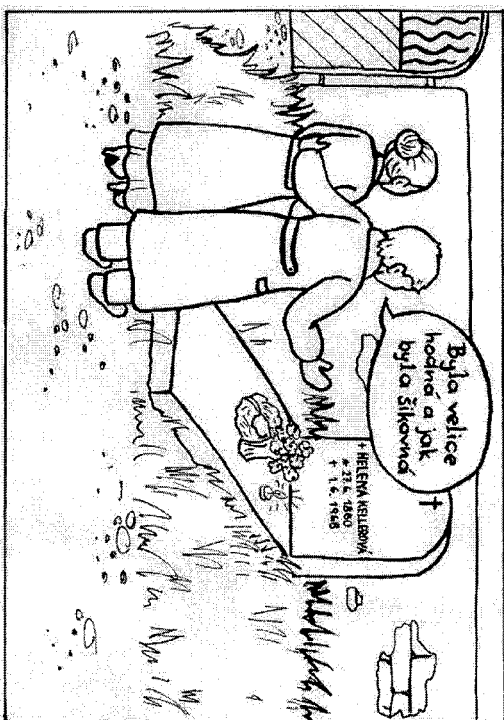
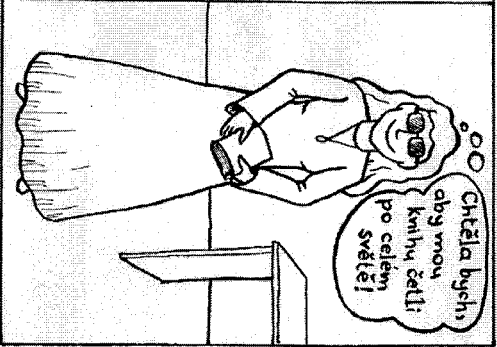
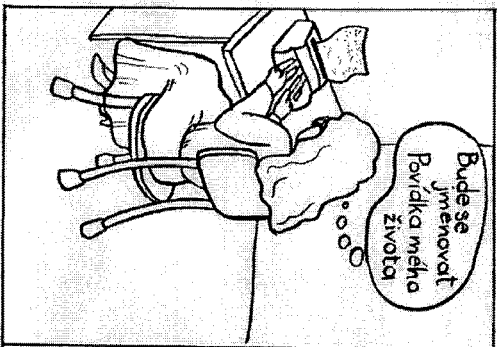
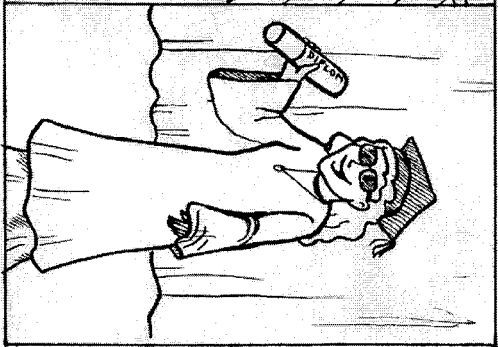
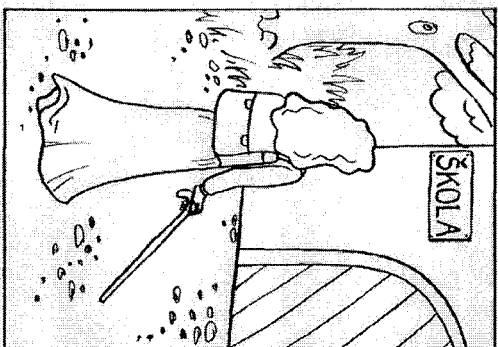

Příloha XIX. Maketa mobilního telefonu

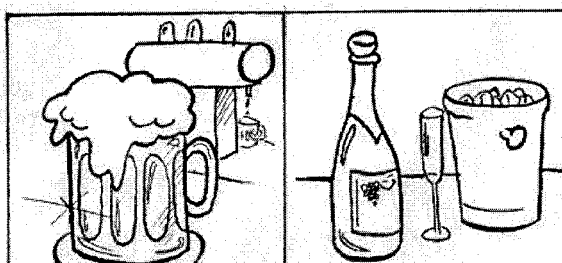
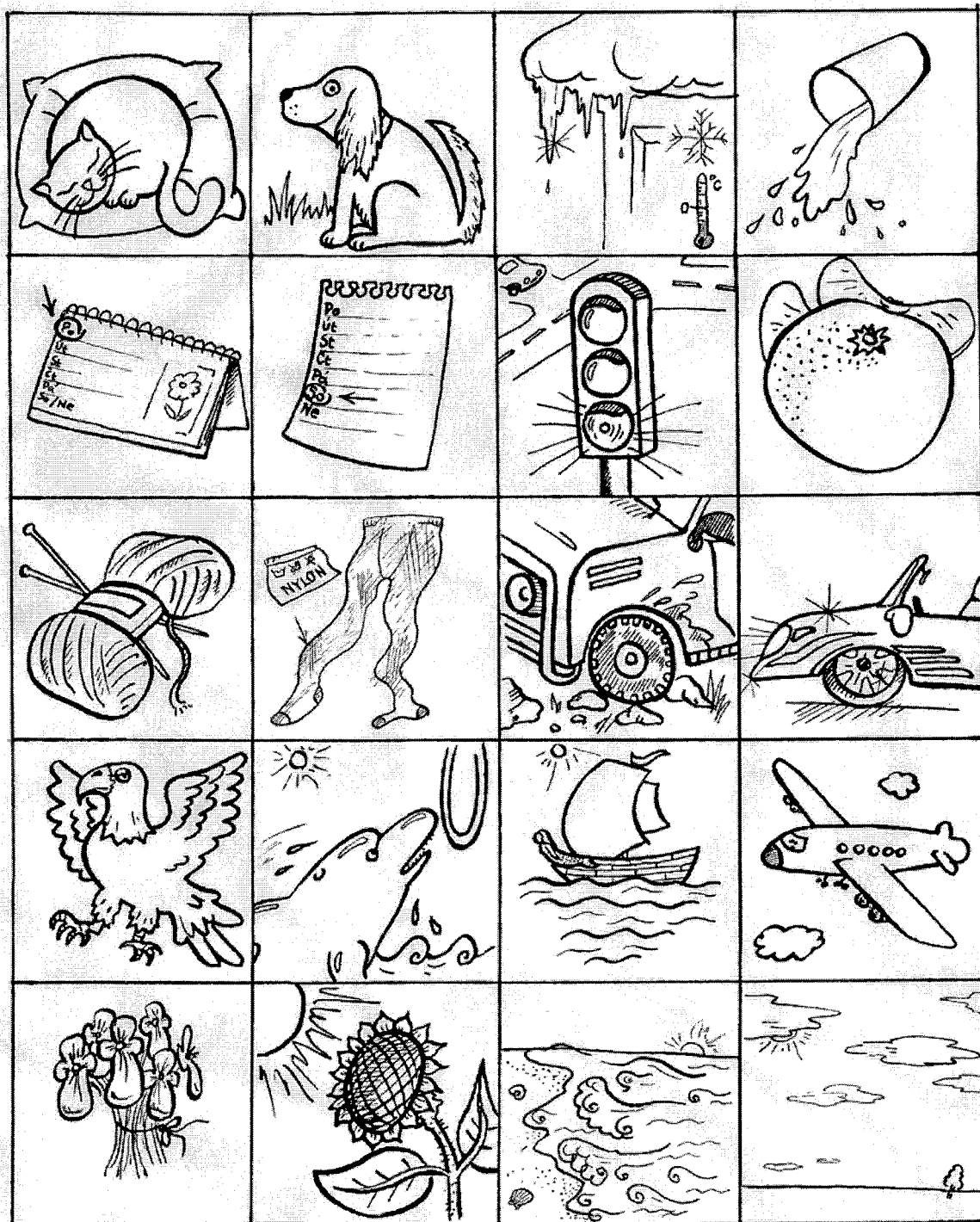

Příloha XXI. Komiks o neslyšící osobnosti z historie (Helena Kellerová)

Příloha XXII. Dvojice obrázků

Příloha XXIII. Indiánský kalendář

MĚSÍČNÍ KALENDÁŘ

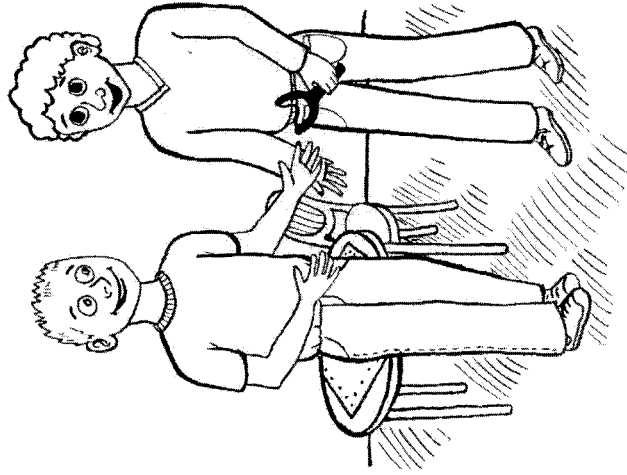
Kalendář kmene Saulteaux
(prérýjních Indiánů kmene Ojibwa)

Leden:	Měsíc poloviny zimy
Únor:	Velký měsíc
Březen:	Měsíc hus
Duben:	Měsíc žab
Květen:	Měsíc rašení pupenů
Červen:	Měsíc květů
Červenec:	Měsíc neotrhaných bobulí
Srpen:	Měsíc sběru bobulí
Září:	Měsíc troubících losů
Říjen:	Měsíc tahů zvěře
Listopad:	Měsíc prvního mrazu
Prosinec:	Měsíc začínající zimy

Příloha XXIV. příběh „Můj kamarád neslyší.“

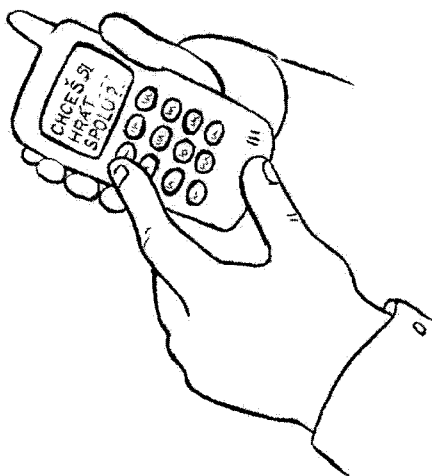
Můj kamarád neslyší!

anglický originál: *My friend is deaf.*

Můj nejlepší kamarád Robert je neslyšící. To znamená, že neslyší žádné zvuky. Společně podnikáme mnoho věcí a vždy si uijeme hodně legrace.

Máma a táta mi dali k narozeninám mobilní telefon, a tak si teď můžu s Robertem psát. Přes mobilní telefon mohu posílat krátké zprávy, kterým se

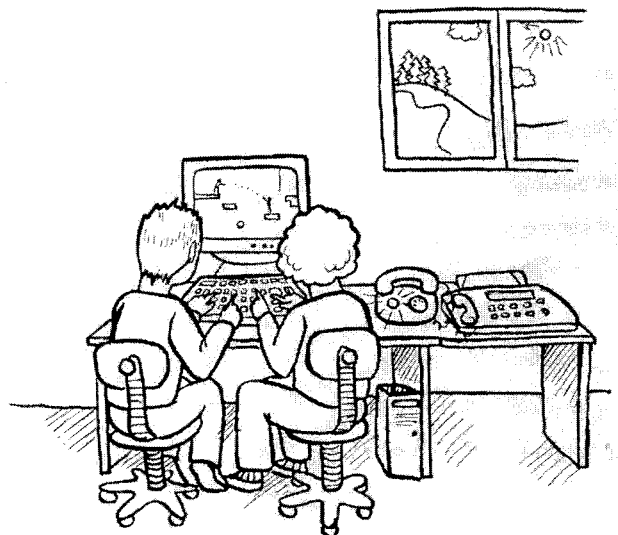
říká SMS. Napíšu zprávu: CHCEŠ HRÁT SPOLU? a pošlu to na Robertovo číslo. Čekám až mi Robert odpoví. Za chvíli mi přijde zpráva: ANO PŘIJĎ TÁTA PŘEKVAPENÍ. Ještě Robertovi napíši: OK UŽ JDU! Zeptám se maminky, jestli můžu jít k Robertovi na návštěvu. Maminka mi to dovolí a připomene mi, abych byl doma na večeři.

Když přijdu k Robertovi, hraje venku basketbal. Robert na mě mluví rukama, používá znakový jazyk. Robert mě pozdraví tak, jak se zdraví neslyšící.

Znamená to „ahoj“. Robertova rodina se přestěhovala do naší ulice asi před pěti lety. Roberta mám moc rád, i když spolu nemůžeme mluvit. Hrajeme si spolu a Robert mě naučil i několik znaků. Robertovi rodiče jsou také neslyšící. Oba se mě snaží naučit další a další znaky, abych si mohl s Robertem povídat. Robert se nikdy nenaučí mluvit, ale já se mohu naučit ukazovat, a tak spolu budeme moci komunikovat. Nejprve jsem ukazoval pěkně pomalu, ale čím více se snažím a

procvičuji, tím lépe mi to jde. Ted' si myslím, že je to zábava ukazovat si s Robertem a s jeho rodiči. S Robertem si rozumíme velmi dobře.

Když jsme dohráli basketball, šli jsme do domu hrát hry na počítači. Robert je velmi dobrý hráč a většinou nade mnou vyhrává. Zvuky, které vydávají hry ho nevyrušují, protože je neslyší. Zazvoní telefon a bílé světlo na telefon začne blikat. Robert zvedne sluchátko a položí jej na psací telefon. Něco na telefon napíše a pak jde říci mamce, že ji píše kamarádka.

Slyším, jak zvoní domovní zvonek a žluté světlo u dveří se rozbliká, což ukazuje, že někdo mačká zvenku

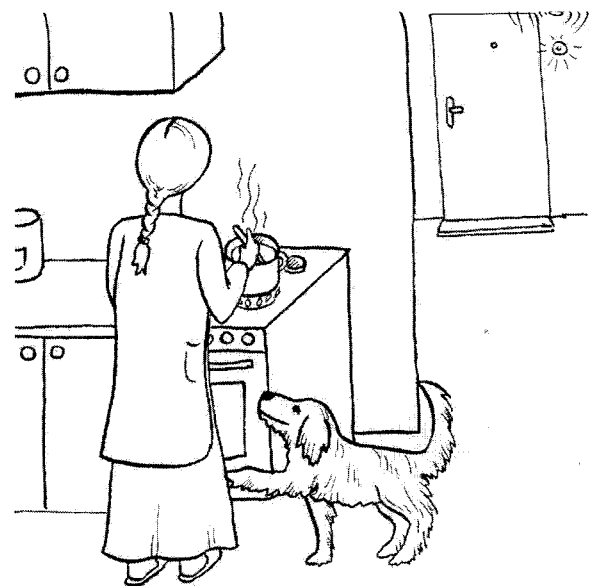
zvonek. Robert otevře dveře a přivítá svou sestřenicí Andreu. Andrea a Robert si spolu ukazují. Andrea ukazuje, že v televizi běží pěkný pořad. Jdeme do obývacího pokoje a Robert si na televizi zapne skryté titulky. Skryté titulky najde na stránkách teletextu Každé slovo, které v televizi říkají je napsáno dole na televizi. Koukáme se na program o hadech. Čteme si, co muž o hadech říká. Když program skončí, Robert zapne video, kde má nahraný pořad se

skrytými titulky. Ukazuje mi, kolik má video kazet s titulky pro neslyšící.

Robertova maminka přijde do pokoje a pozve mě i Andreu na večeři. Zavolám domů, abych se zeptal, zda můžu u Roberta na večeři zůstat. Nemusím psát SMS, protože já i mamka slyšíme a můžeme si zavolat přes telefon. Dovolí mi, abych u Roberta zůstal, ale domů mám přijít v 19h.

Jdeme do kuchyně a zelené světlo na troubě bliká. Slyším jak cinká kuchyňský budík. Robertova maminka otočí kuchyňskými hodinami a cinkání přestane, pak vyndá pizzu z trouby. Do kuchyně vejde Robertův táta. Ukazuje, abychom šli do obýváku, že má pro nás překvapení.

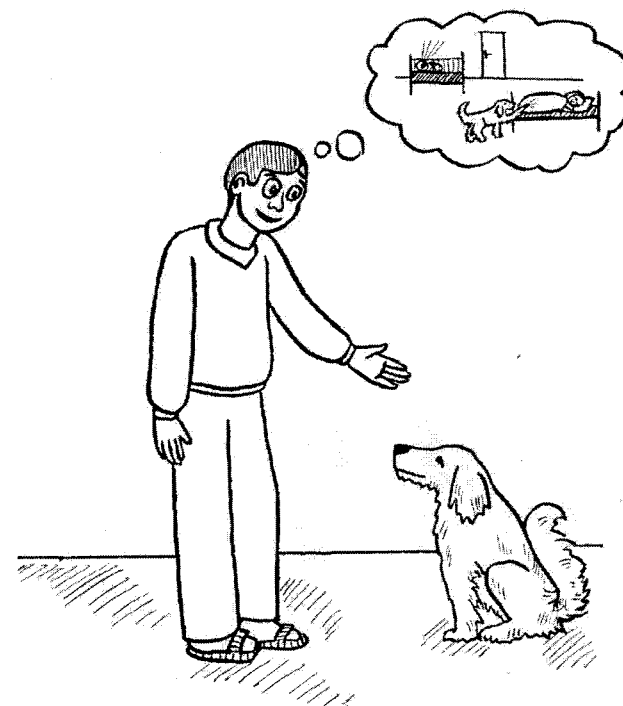

Rychle jsme utíkali do pokoje, překvapením byl malý hnědý pes! Robertův tatínek ukázal, že jeho jméno je Sam. Je vytrénovaný tak, aby pracoval jako pomocník neslyšícím.

Robertův tatínek odpověděl, že Sam pomocí doteku vždy upozorní, pokud uslyší zvuk jako je např. telefon, zvonek dveří, budík nebo kouřový signál. V domě u Roberta mají všechny tyto věci světelný indikátor, ale pokud je máma nebo táta v jiném pokoji nebo pokud spí, nemohou tato světla vidět. Sam tedy přijde a pomocí doteku jim poví, že slyší zvuk a přivede je ke zdroji zvuku.

Robertův táta nám poví ještě jednu důležitou věc, kterou bude

muset mít Sam na starosti. Robertova maminka bude mít brzy děťátko, a tak Sam vždy upozorní maminku na dětský pláč.

.Hned jsme si Sama zamilovali a už jsme se moc těšili, až ho uvidíme při práci. Zazvonil zvonek u dveří a žluté světlo nade dveřmi se rozblikalo. Sam se lehce dotkl nohy a pak odběhl ke dveřím. Robertův tatínek si stoupl, ale nikam nešel. Sam se vrátil a znovu upozornil Robertova otce a následně šel směrem ke dveřím. Robertův otec jej následoval až ke dveřím a Sam počkal, do té doby než je otevře. Robertův otec se obrátil na Sama a pochválil jej. Robertův otec otevřel

dveře a do dveří vešla Jana. Jana je tlumočnice. Je to slyšící žena, která

chodí s Robertovým otcem na důležité schůzky a na jiná místa, kde potřebuje komunikovat se slyšícími lidmi. Jana

ukazuje, co slyší lidé povídají a naopak povídá, co ukazuje Robertův otec. Robertova matka si také bere tlumočnicka, když jde například na schůzku k lékaři. Tlumočnice ukazuje všechno, co říká doktor Robertově mamince. Robertův táta chce ukázat Janě, co všechno Sam umí. Robertův otec jde do ložnice a nastaví budík. Když začne budík zvonit, Sam se dotkne nohy Robertova otce a vede ho do pokoje. Robertův otec Sama pohladí a pochválí ho. Robertova maminka už

nám ukazuje, že pizza je hotova a stydne. Pozve Janu, aby se s námi večerela. Když večeríme, může

Robertova rodina dělat něco, co třeba my doma dělat nemůžeme - mluvit s plnou pusou. Mluví rukama, i když jejich pusa zrovna jí. Po večeri

Robertova maminka ukazuje, že je na čase, aby si šel Robert dělat úkoly do školy. Robert chodí do školy, kde jsou všechny děti neslyšící. Učitelé i žáci ukazují znakovým jazykem. Robert dělá ve škole stejné věci jako já. Čte stejné knížky, v jeho třídě koukají na stejné filmy a na stejné TV programy, pouze s tím rozdílem, že mají zapnuté skryté titulky, a tak si mohou číst to, co se v televizi říká. Robert má mnoho kamarádů, kteří neslyší. Také hraje v basketbalovém týmu ve své škole.

Také musím jít domů dělat si své domácí úkoly. Robert mi ukáže „ahoj“ a já mu odpovím. Je to můj nejlepší kamarád. Všechno rádi děláme dohromady. Robert neslyší, ale můžeme si spolu povídat ve znakovém jazyce a užijeme si hodně legrace.

